

Soldaat Overzee Versie 1.0

Een reportage van het leven en het werken van de mannen van de Koninklijke Landmacht en het Koninklijk Nederlands-Indische Leger in de wordende wereld, die ligt tussen Nederlands-Oost-Indië en Indonesië.

Samengesteld door drie hunner, die even naamloos wensen te blijven als de wapenbroeders die met hun daden dit werk schreven in zweet, stof en modder en aan wie dit boek, hun boek, in kameraadschap is opgedragen.

Dit boek vertelt van de Nederlanden soldaat in Indië en heeft daarom geen andere pretenties dan dat gij hem hier uit zult leren kennen; met al zijn vreugden en zorgen, zijn gekanker en lef.

Hij is geen held noch een openbaring. Als ge hem de verschoten camouflage-overall, van de leden zou stropen, zoudt ge de doodgewone jongen van Uw platteland en uit de straat herkennen. Een beetje bruin gebrand door de zon, nonchalant geworden in de heupen en toegerust met een verbazende dosis levenservaring; maar op en top een Nederlandse knul. Daarom begrijpt ge ook wel dat hij geen held noch een openbaring kan zijn. Die komen alleen voor in de legers van andere landen, waar heel de wereld met waardering over spreekt.

In dit boek worden geen namen genoemd, omdat namen de enkeling van het geheel scheiden en het wil U juist dit leren kennen door van de willekeurige enkeling te vertellen.

Uitdrukkelijk zij daarom vooraf verklaard, dat elk feit als in dit boek genoemd, op waarheid berust en dat elke soldaat, wiens ware naam ongenoemd zal blijven, een realiteit is. Misschien is hij wel Uw zoon of echtgenoot, misschien Uw vader of verloofde.

Hij lijkt er tenminste veel op.

BATAVIA, Juni 1947.

INDIË

Een maand geleden ontving een sergeant in Batavia een pakket uit Nederland, inhoudende echte koffie en echte thee; zijn maats komen nu op tijd aan het ontbijt en zij allen prijzen Nederland, het land waar de koffie en thee vandaan komen. Denk niet, dat dit een sterk verhaal is. Wij hebben er ons over verbaasd, dat van Nederland uit met één simpel gebaar het Indië van nu zo raak en ten voeten uitgetekend werd.

Want Indië is Indië niet; niet meer wat er van geschreven is in oude schoolboekjes; en ook niet wat er van verteld wordt tegenwoordig in duizend tegenstrijdige verhalen. Indië is een doolhof van goede en slechte ervaringen, waar geen pad doorheen voert van theorie of conclusie. Indië : steden en het land daarbuiten. De steden zijn wit en stoffig en uitgebouwd over enorme afstanden, omdat geen rekening hoefde te worden gehouden met ruimte. Als in elke stad ter wereld zijn er zaken- en woonwijken met grote pleinen daartussen. De historie grenst er aan het heden: onder de ,bemoste fortwallen uit de V.O.C.-tijd bespreken hurkende vissers de politiek van de dag. Er zijn moderne winkelwijken en oude opslagloodsen met de vage geur nog van specerijen. Er zijn kerken, schouwburgen, bioscopen, hotels, dancings, restaurants en verboden huizen. Door de straten lopen trambanen en er zijn stationsgebouwen. In sommige steden rijden overbelaste treinen van en naar het binnenland. Er zijn brede boulevards en stinkende slopjes. Het land daarbuiten is van milde vruchtbaarheid en onzegbaar mooi. Er zijn bergen en dalen, bossen en rivieren; het bamboebos ruist in een diep ravijn en tegen de heuvels liggen de sawahterrassen te dromen als duizend blinkende scherven in de zon. Er zijn palmen en waringin-bomen; pittoreske kampongs schuilen met hun rieten daken onder het kruivend boomgewas. Er zijn duizend eilandjes en meer dan duizend, met zeetuinen rondom, witte koraalstranden en met vele variaties groen. Maar over heel dit Indië met zijn steden en het land daarbuiten grijnst het verwaarloosde hongermasker van Nippon en loert de terreur.

Er zijn mensen in Indië van velerlei ras en gehalte. Het ras doet er weinig toe. Het krult het haar of laat het sluik vallen; het maakt de mens rank en groot of bouwt hem tot een gedrongen gestalte. Het maakt hem stug of opgeruimd en geeft klank aan zijn taal. Het gehalte vindt ge terug in elk volk ter wereld; het maakt de mens goed of slecht, wat ook zijn huidskleur zij. Elk volk heeft zijn slechte elementen, zoals de padi lege aren heeft.

Toen de Jap voelde aankomen, dat zijn strijd verloren was, opende hij de deuren van gevangenissen en tuchthuizen en gaf het schuim van de maatschappij de „vrijheid“ weer en wapens. Deze rondzwerfende marodeurbenden vinden geen baat bij een maatschappij waar rust en orde heersen en zij vechten met de rug tegen de muur voor het behoud van een chaotische toestand, waarin terreur en intimidatie de wapens zijn, waarmee de sterkste over een weerloos volk kan heersen. Elk volk heeft zijn idealisten; wij zouden de idealisten zo graag de hand willen reiken. Wij zelf hebben vijf jaren bezetting achter de rug en de nood heeft wel zeer scherp de grens getrokken tussen schijn en waarheid. Ware er in dit land geen doel, doch slechts het gebazuin van holle woorden en phrasen, ten einde aan de winzucht van een kliek “koloniale machtswellustelingen” de besten onzer te offeren, ik zeg U: de Nederlandse soldaat zou met dezelfde grimmige verbeterheid het wapen keren tegen dit streven als hij thans de volle last van een schier bovenmenselijke taak op de schouders heeft gebeurd. De Jap heeft echter dit volk jarenlang vergiftigd met blankenhaat. De haat is het sterkste wapen gebleken toen Japan capi-tuleerde en geallieerde hulp in eerste instantie uitbleef. In de chaotische situatie van onzekerheid, van honger en nood, werd ongenadig van dit wapen misbruik gemaakt door onverantwoordelijke elementen, om de vonk aan te blazen tot een vernietigende storm van vuur en bloed. Het enorme beest was losgebroken uit de kooi. De idealisten zouden het beest graag weer terug willen voeren in de kooi; maar hun aantal is te klein en zij beschikken niet over een gehoorzaam en capabel machtsapparaat om het dolle monster meester te kunnen. Hun waarschuwende, pleitende stemmen zijn als die der roependen in de woestijn. Te midden van het rumoer verstaan wij echter hun stemmen; er zal een tijd komen, dat de afstand zo klein is geworden, dat onze stemmen over de kloof kunnen dragen en antwoorden in een taal, die door niemand kan worden misverstaan. De taal van twee handen, die zonder meer in één kunnen grijpen. De grote massa staat geschrokken bezijden het grote gebeuren. De grote massa bestaat uit eenvoudige luidjes, die geslachtenlang rustig en tevreden bij hun lapje grond in de kampong leefden; hun kinderen bezochten de dessa-school en hun kleinkinderen verlieten reeds de intieme, kleine maatschappij voor een baantje als klerk op een kantoor en een gesteven wit baadje. Het leven zou ongestoord voorbij zijn gegaan tot het volk rijp was om het land een waardige plaats te doen innemen in de rij der zelfstandige naties. Toen kwam de nachtmerrie van de oorlog; de massa maakte kennis met vele nieuwe dingen; het verstoort de balans van het leven en schrikte hen af. Nippon plaatste houten kastjes met luidsprekers in de kampongs. Als na de dagtaak de mensen naar oude trant bijeen hurkten om wat te gezelschen, begon een stem in de eigen landstaal te praten. De stem

drong door tot in alle uithoeken van de kampong, sprak van nooit-gehoorde zaken, beloofde gouden bergen en predikte haat tegen allen die een blanke huid hebben. De eenvoudige man heeft nimmer om gouden bergen verzocht, goud kan de padi van het geluk niet dragen. Hij behoeft slechts rust, vrede en bescherming voor zijn sawah, zijn gezinnetje, zijn bamboehuis en de karbouw. Maar de eenvoudige man werd verdoofd door de stem, die almaar sprak van haat. Steeds weer: haat; almaar meer: haat. Dag-in, dag-uit, jarenlang. Daarna kwamen mannen van eigen bloede in de kampongs; zij droegen Japanse uniformstukken en wapens. Zij overstelpten de kampongs met onbegrijpelijke, brallende propaganda van „merdeka“, „repeoblik“ en „andjing-Nica“ (Nica-honden). In de propaganda werd het woord Nica tot een afschuwelijk toverwoord; niemand begreep wat het betekende, maar de terrorist kreeg er zijn goedgelovigen landgenoot mee in de macht. In de volksmond werd „Nica“ tot een mythische stam van moordende, plunderende, brandschattende woestelingen met een blanke huid; zo gauw het bericht kwam, dat de Nica¹ een kampong naderde, vluchtte alles in panische angst weg. Toen Tjiandjoer (langs de convooiweg Batavia-Bandoeng) door de onzen bevrijd was, stortte enkele dagen later een eenvoudige dessa-man zijn hart uit bij de commandant: Eerst was Nippon hier de baas. Wij hadden het heel slecht en leden veel honger. Toen werd Nippon verjaagd en kwam de andjing Nica; die waren véél erger dan de Nipponners. Die plunderden en moordden en rampokten er maar op los. Dat was wel de ergste tijd. Maar toen kwamen de belandah-soldaten en vluchtte de andjing-Nica de bergen in.

Indië is Indië niet meer.

De natuur is adembenemend mooi gebleven, maar de ontreddering vreet aan verlaten rijstvelden en het woekergewas kruipt steeds verder over de kampongs. De mensen zijn slachtoffers van een chaotische maatschappij. Duizenden en tienduizenden zwerven dakloos en zonder het gezin rond; ergens kreperen ze in de zon. Hun gronden, waar zijn hun gronden en waar hun kampongs? De oorlog is als een alles-vernietigende, giftige adem over het land getrokken; leuzen en bel of ten van een nieuw vaderland zijn een hersen-schim gebleken, die de doem heeft van een noodlot. Het leven in Indië is ingewikkeld en boordevol problemen; haat, achterdocht, angst, wanbegrip zijn de dwaalsporen door de doolhof.

---

¹) N.I.C.A, betekent: Netherlands Indies Civil Administration en is het in Australië geformeerde corps van ambtenaren Binnenlands Bestuur, artsen, ingenieurs, economen en zo meer, die direct met de geallieerde invasietroepen zouden landen op Nederlands grondgebied om ogenblikkelijk hulp in de grote nood te brengen en het burgerbestuur te hervestigen.

Naar dit Indië gaat de soldaat. Hij zal van de ervaring leren. Telkens zal hij de weg verliezen; hij zal verlangen hebben naar de zijnen en eenzaam zijn; tegenslagen zullen hem deprimeren en soms zal de toestand zo onbegrijpelijk zijn, dat hij vertwijfeld in een oneindige, lege ruimte staat, omdat het doel hem als los zand tussen de vingers door gevallen is. Maar ook telkens weer zal hij in dit ontredderde land en in het aangezicht van een opgedreven, ziek en hongerend volk het doel terugvinden. En dit doel is hard, reëel en door en door Nederlands, gezuiverd van alle valse schijn.

TROEPENTRANSPORTSCHIP

Troepentransportschepen varen heel die lange zee weg van Nederland naar Indië; aan weerszijden van het schip glijdt de wereld voorbij. Wij zien er niet zo heel veel van, want het schip heeft haast.

Toch is het goed te weten, hoe blauw de Middellandse Zee is na de grauwe oneindigheid van de Atlantische Oceaan. Een vliegende vis is een ritsende voor van zilver die over de golven spat. In het late middaguur gloeit de zonsondergang in warme pasteltinten over de norske kusten van Afrika. De eindeloze zandwoestijnen langs het Suezkanaal, oververzadigd van licht en hitte, doen een andere De Lesseps kennen dan de kleurloze schoolboekjes. Kamelen, met de last vastgesjord op de rug en in deinende rij de weg zoekend naar het nederzettinkje van kleiwallen en benzinedrums, zien er anders uit dan achter de tralies van Artis. In de havens zijn scheepjes vol betoverende koopwaar, kleuren en lawaai. Arabische jongetjes, uit ebbenhout gebeiteld en met de glinstering van ongeschonden ivoor in de breed-grijnzende lach, duiken achter het geldstukje dat wegdwartelt in de groene diepten bezijden de scheepswand. En veel, veel meer.

Kleuren, klanken, geuren; de hitte van de dag en de koelte van de avond over de dekken; de onbegrensde majesteit van de zee en de charme van duizenden lichtjes langs nachtelijke kaden, dit al spoelt in bedwelmende verrassing over het troepen transportschip.

Dagen en weken gaan voorbij, waarin het schip tot een verbijsterende nietigheid wordt in de oneindige ruimte van lucht en water. Het schip wordt een eigen maatschappij waarin de stoere taal bewust gaat leven. Soms komt in de rij van voorbij-gaande schepen een boot met de bekende kleuren aan de achtersteven. Dan stroomt de railing vol met zwaaiende armen en gejuich; een vreemde warmte, als een nooit bewuste ontroering, reikt van schip tot schip;

twee handen, die in elkaar grijpen. De handen van stijve, nuchtere Nederlanders die elkaar zo maar in het openbaar begroeten al zagen zij elkaar nooit te voren.

Ik was aan boord van een troepentransportschip in Sydney, de dag voor het vertrek. Die avond verzamelden zich zestienhonderd Nederlandse soldaten op het voordek om hun vaderlandse liederen te zingen als afscheid aan het land, dat geweigerd had hen aan land te laten gaan. Nog nooit heb ik zó het: Ik heb U lief, mijn Nederland... horen zingen. Chauvinisme? Vals sentiment? Ik zag een jongen soldaat van het soort, dat schichtig wordt wanneer men aan zijn gevoel komt; zijn ogen hadden de verrukte glans als had een vertrouwd en begrijpend iemand hem in dit vreemde, ongestuurd land bij de hand genomen.

DE WERELD ZIEN

Een troepentransportschip heeft haast. Toch is de reis voor vele dingen goed. Toen ons bataljon in Juli 1945 de tocht naar de Pacific begon met een oversteek naar Engeland, hing de boerenkneuterzoon Jopie in eindeloze verbazing over de railing en verzuchtte in mist en regen: - Watte waoter, watte waoter - Daarna ging hij naast het rieten karbieszje zitten en werd hartverscheurend zeeziek. Later, in de gloeiendhete Rode Zee, vonden ze hem doodziek van ellende; een opgeblazen rode kreeft die uren in de wind geurde. Na een lijflijk onderzoek en een klinkende botsing met tradities van geslachten, werd hem tot driemaal toe gelast het jaegerhemd uit te trekken.

Toen wij de Indische Oceaan binnenvoeren, vertelden wij dat de evenaar gepasseerd zou worden. De Bleu' en de Witte waren niet weg te slaan van de railing. Vroeg de Bleu': - Sèn we nouw in de trop'n of sèn we nouw in Indieje, Wit'? - De Witte g'leufde wel dat 't dieje trop'n zouden zijn, want hij had net een witte streep gezien waar twee zeestromingen tegen elkaar optornden en had de Bleu' dieje wind niet zo nondeju- gek voelen draaien? Dat was nou de evenaar geweest.

Maar een maand geleden ontmoette ik Jopie op het vliegveld van Palembang; hij knoopte nog een knoop los van het luchtige hemdje en vertelde: Ik zij op deurreis na' Biak... Hij had het gemak in houding en gebaar van de globetrotter; verder een correspondentievriendin in de Engelse Malverns, een portefeuille uit Port Said, een sigarettenkoker uit Aden, een nette broek uit Sydney, een opgezette schildpad uit Penang en een krokodillenleren riem uit Bandjarmasin. En kort daarvoor was ik op het terras van Batavia's paleisachtig

"Hotel des Indes"; er zaten grote zakenlieden, kolonels, gedecolleteerde dames, de Bleu' en de Witte. Achter een whisky soda en als mensen van de grote wereld; ze hadden pommade in plaats van geweevet in de kuif geplakt. Jammer van de grootse indruk, dat ze laat in de avond een afschuwelijke ruzie kregen met de bestuurder van een betja (fietstaxi met bak voor twee passagiers) omdat die de weg naar Tilburg niet wist.

AANKOMST

Vreemd is de gewaarwording: over de railing te hangen als vele malen daarvoor, maar nu met de gedachte: Straks Nederlandse grond.

Dit is Nederland niet; als gesmolten zilver ligt het watervlak, daarachter een groen land met palmen of moerasbossen; witte kaden die blakeren in de zon; vaagblauwe bergen rijen in de horizon. Dit is even vreemd voor oog en hart als de strakke lijnen van Suez, de bonte wemeling van Aden, de zandige oevers van de Bittermeren. De onzekerheid beklemt als een vage onrust. Voor de oorlog was Indië een warm land, dat ver weg lag met zijn apen, kokosnoten, slangen en bruine vrouwen waar je voor op moest passen. Na de oorlog een land van extremisten en van extremisten en terroristen; de eeuwen-diepe leemte van voorlichting kan in geen jaar gedempt worden met verhalen; de leegte van onzekerheid hangt als een grauwe ruimte om het schip. Elk gekleurd mens. tot dit ogenblik gezien, was een prettige nieuwigheid, die de sfeer ademde van avontuur, van verre reizen en vreemde landen. Ook hier staan bruine mensen op de kaden. Extremisten? Terroristen?

Er zijn soorten van aankomsten geweest; de voortgang der tijden bracht er gestaag de lijn in. Heel in de beginne zijn Nederlandse bataljons in grommende landingsvaartuigen op Nederlands grondgebied aangekoerst; de helmband strak om de kin en het wapen vurensgeraad. Zo deed een bataljon op Bangka; zij konden er van alles verwachten en op dat kleine tin-eiland lieten zij ook de eerste doden achter. De bataljons, die op Java aanvoeren, vonden geschonden havenwerken. Het schip manoeuvreerde tussen de roestige rompen van gezonken vaartuigen. Achter de stoffige kaden stonden geruïneerde loodsen te midden van enorme brokken opgeblazen beton, bergen roest en verwrongen ijzer. Er was geen welkom. Er stonden wat trucks op het slordige emplacement en wat soldaten met norske, dood-moede gezichten. Talloze bedelaars in lompen en onder de zweren, die vochten om een stuk brood en een handvol sigaretten. De ontscheping geschiedde haastig, een truck wordt aangewezen, opladen. De chauffeur lijkt een jongen van ten hoogste vijftien jaar, pistool laag

op de heup, de zwaaiende gang van de desperado: - Hallo lui, fijn dat jullie komen helpen -. Brenmitrailleur op de kap, grendels overhalen, weest op je hoede. Rijden! In konvooi raasden wij in topsnelheid de stoffige verwaarlozing in.

Tijden veranderen. Vele troepentransportschepen zijn sindsdien de havens binnengelopen. Om de herinnering, wat de eigen aankomst was en het grote gemis dat daarbij gevoeld werd, maakt iedereen die er de kans toe ziet, zich vrij om naar de haven te gaan. Welfare-cantine-wagens, afgeladen met tinnetje bier, sigaretten en de traditionele pisangs stuiven dezelfde weg. Een militaire kapel stelt zich op in de schaduwen van de reuzenloodsen, waarbinnen de plaatijzeren ruimten het nijvere geklop en gehamer van de opbouw duizendvoudig resoneren. Het is niet veel, wat wij de binnenvarende troepen kunnen bieden. Het land is arm, het leger is arm, wij zijn arm. Maar elke geste is gemeend; de militaire kapel blaast zich hartelijkspontaan de wangen op en het schetterende lied davert een welkom. En tegen de achtergrond van het vreemde tropenland zijn elk gebaar, elk woord, elk lied, rond en zuiver Nederlands. Er zijn schepen, die eerst havens als Sabang of Belawan-Deli binnenlopen om een deel van de lading en troepen te lossen alvorens door te stomen naar Java. Dan staan buiten het havenemplacement trucks gereed; omdat het schip toch een dag of langer in de haven moet liggen, hebben de troepen, wier bestemming verder weg ligt, de gelegenheid om alvast het Indische landschap te leren kennen. De gidsen en gastheren zijn gulle, zongebrende soldaten van de plaatselijke detachementen; jongens van de voorposten en konvooiwegen; vol sterke verhalen, arm aan sigaretten en met de hartelijke armzwaai van: Jullie horen d'rbij; kom mee, we zullen jullie alvast een brokje Indië laten zien dat wij gefikst hebben. Het wordt een machtige dag ... Eerst laat in de avond rijden de bestofte trucks met zingende feestgangers terug naar de haven. Wie had dat gedroomd? In Indië is een brokje Nederland teruggevonden, dat sterk en dynamisch-levend is. De 'baroe' (nieuweling) staat aan de railing van het wegvarende schip, schudt de bevreemding van de schouders, steekt grijnzend de duim naar de toekomst en zou best willen zeggen: Ik doe mee! Maar dat lijkt zo kinderachtig.

ACCLIMATISATIE

Opeens is alles anders. Bij de eerste voet die zij aan wal zetten. Natuur, mensen, leefwijze, voeding, wat niet al. De medici zeggen, dat de Noorderling drie maanden nodig heeft om zich geestelijk en lichamelijk voldoende aan de tropische omstandigheden aan te passen, wil hij zich geheel kunnen wijden aan

een zware taak. De soldaat doet dat tussen de bedrijven door. Hij beschikt over een fantastisch aanpassingsvermogen. De weg wordt hem gewezen door de makker, die al Janger in Indië zit of door de wapenbroeder van het KNIL, die hier geboren en getogen is. Het meest leert hij door de ervaring. Hij verbaast zich nooit te lang; behalve over legerzaken, maar met aangeboren intuïtie heeft hij begrepen dat hij daar nooit over moet denken.

Als hij na een uurtje geen tegenpool gevonden heeft voor de verbazing, máákt hij er een en dan moet nondeju de rest maar zien zich bij hem aan te passen.

De eerste bataljons konden na aankomst op Java onmiddellijk in de voorste lijn worden gebruikt, omdat zij op Malakka reeds acclimatiseerden. Zo is ons bataljon ergens op een koortseilandje onder Malakka's kust neergezet en begraven in een verregende, ontredderde rubbertuin, tientallen kilometers dieper het binnenland in. Het was een oud Japans kamp van wildhouten paalhuizen, die verspreid stonden tussen beboste heuveltjes en in de ravijntjes; alles was maandenlang verwaarloosd en onbewoond gebleven en het was een onooglijke blubberbende, terwijl in niëts voorzien was om ons verblijf enigszins draaglijk te maken. De emoties begonnen onmiddellijk na de aankomst, toen wij door enkel-diepe modder en door een neergutsende regenbui de kromgetrokken barakken gevonden hadden, en meteen alle soldaten kwijt waren. Iedereen was uitgezworven in het paradijsachtige rijk van regen, modder, bos en bergstroompjes en genoot onbeschrijflijk. Groen van opwinding kwamen ze opeens weer opduiken met een kanjer van een rode duizendpoot op de open handpalm. En of ik mij de keel al schor schreeuwde dat ze van alles af moesten blijven omdat ze straks nog met een python zouden komen aansjouwen, omdat ze 't zo'n lekker wurrempie vonden, het hielp allemaal niets. Honderdvoudig belangrijker was de vraag, wat die stomme duizendpoot nou elke avond wel zeggen zou als 'ie z'n voetjes moest wassen. Dan waren er de vruchten, tientallen soorten waar ze nog nooit van gedroomd of gehoord hadden. Ze maakten de bevolking stapelgek van opwinding met de prijzen, die ze betaalden voor groene, onrijpe pisangs. Toen de avond viel waren alle vruchttuinen in desolate conditie en zat het voltallige bataljon benauwd gehurkt tussen de stinkende restanten van Japanse latrines.

Er was geen ondankbaarder werk dan de troep wegwijs te maken in de wonderen van de natuur; de troep is akelig nuchter en heeft overal aanmerkingen op.

Door de avond wickten bijvoorbeeld spookgestalten:
Jongens, kijk 's, daar heb je vliegende honden, kalongs...

Waaro? ferrèk, benne dat hondjes?

Most me ome 's weten, die klautert met se asthma elleke dag drie-hoog op en af as se fikkie mot...

Sprookjesachtig dwaalden honderden vuurvliegjes door het bos.

Jongens, daar heb je vuurvliegjes....

Watte rotland dat ze zelfs de vliegjes met achterlichies late darren ... -

Bos en tuin krioelden van de slangen. Jongens, uitkijken hoor, 't barst hier van die krenge. Ze kéken uit; voor elke gesignaleerde slang stormden de barakken leeg en als het erg warm was stonk het van de slangenhuiden, die ze te drogen hadden gespannen.

In de heuvels waren vele diepe holen uitgegraven, die de Japanners gebruikten als schuilloopgraven en munitiebergplaatsen. Er stonden bordjes hij met het uitdrukkelijke verbod, de holen binnen te gaan wegens het niet denkbeeldige gevaar van boobytraps. En prompt hoorde ik, voorbij een heuvel lopende, een stem uit het onbekende kankeren: Lanem niet op me tenen dondere . . . Ik drong de vochtig-bedompte ruimte binnen en zag vier soldaten, die een kist optilden en prompt verstarden in onbeweeglijke gespannenheid.

- Wat doen jullie daar? - vroeg ik kwaad. De heren waren bezig te onderzoeken of die holen nou wèrkelijk getrapped waren; als ze een kist optilden en er was na twee minuten nog niets opgeblazen, was er géén boobytrap.

Door bepaalde omstandigheden klopte er in de beginweken niets van de fouragering zoals trouwens helemaal niets klopte. Dagenlang heeft de troep het moeten doen met een veldfles ongesuikerde thee en een handvol kaakjes per dag. Zwerftochten en vermoeienissen schepten de magen uit tot bodemloze vaten; daarom trok de soldaat er met zijn snel-gemaakte vriendje uit de kampong op uit om eetbare knollen uit de wildernis op te graven. 's- Avonds zaten zij rond het houtvuur en roosterden de knollen en zongen te midden van het druipende oerbos, waar de myriaden cicaden veeltonig in zwirlden, hun liederen met machtige uithalen: Toen wij van Rotterdam vertrokkéééé, vertrokke wij uit Rotterdááám... en vergaten alle misère van regen en honger.

Ze leerden het volk kennen; direct na aankomst dwaalden ze de verarmde, hongerende kampongs in. Kwamen kribbig en niet-begrijpend de gegapte tinnetje weer terugbrengen bij de kok: Snappie dat nouw? Die kosselijke vetspek lussese niet, maar die stinkende blikkiesvis daar zijne ze kepleet mesjokke mee.

Geurt, die prachtig op zijn schippersharmonica kon spelen, trok met zijn instrument de kampong in, om de zaak wat op te vrolijken. Hij klaagde die avond: La' ze nou toch nooit van dat lied Sari na uitte-dessa 'ehoord 'ebbe...

Zo is Malakka de leerschool geworden van de eerste bataljons. Een modderige en zware leerschool. Er was in niets voorzien om het de bataljons in Malakka gemakkelijk of ook maar draaglijk te maken. Onvoorziene omstandigheden schiepen grote moeilijkheden, maar de jongens maakten van alles een groot avontuur. Heel vaak is deze soldaat een "avonturier" genoemd en de stemmen klonken niet vriendelijk; maar laat deze soldaat een avonturier zijn, hij is het van het beste kaliber, dat thuis hoort in het kader van Nederland's ijzeren reuzenbruggen, zeesleepvaart en afsluitdijk.

ACCLIMATISATIE THANS

Toen deze bataljons in Indië landden, waren de grote steden van Java niet meer dan bruggenhoofden in een onmetelijk gebied, dat veel weg had van een gistende heksenketel. Elke beschikbare man werd ingezet en had zijn taak en méér dan zijn taak, maar het was mogelijk door de ruggengraat van de Malakka-tijd.

In de loop der maanden zijn brede gebieden rond de steden gezuiverd; daaromheen zijn waakzame gordels van vooruitgeschoven posten getrokken. Zodoende ontstond achter deze „frontlijn" een tweede lijn en zelfs een "veilige zone", duidelijk merkbaar aan dancings en bioscopen, die als paddenstoelen uit de grond verrijzen. In deze tweede lijn en veilige zone vinden de nieuwgekomen troepen de gelegenheid om zich op rustiger en gedegener wijze te acclimatiseren. Bij elk bataljon worden KNIL-mensen gedetacheerd, die met de "baroetjes" (nieuwelingen) optrekken en hen wegwijs maken in het verwarrende terrein, in de strijd tegen sluipschutters en in de Indische maatschappij. De onderlinge verhouding is in alle opzichten uitstekend en uit deze eerste tijd vol verrassende emoties en lachwekkende situaties zijn hechte vriendschapsbanden ontstaan tussen Joesoep Tulalepessy uit Haroekoe en Wullum Wullums uit Mokum.

Het wachtrapport, dat een wachtcommandant opstelt uit de eerste nacht, die een bataljon doorbrengt in een Indisch kampement, is steeds weer een historisch document: Te zo laat door post nummer zoveel gevraagd op verdachte bewegingen in het voorterrein. Te zo laat door post nummer zoveel

gevuurd op lichtschijnsels in de kamponggrand. Te zo laat door post nummer zoveel... gevraagd op.....een zo gaat het verder. De soldaat staat er zo onzeker, die eerste nacht in een hem volkomen vreemde omgeving, waarvan de atmosfeer geladen is met duizend onbekende, verontrustende geluiden. Er is hem gezegd: Wees op je hoede en hij herinnert zich de verhalen van generaties opoes en bezorgde tantes en de artikelen in sommige tijdschriften. En schiet daarom op honden, katten, vleermuizen in vruchtbomen, kikkers, vuurvliegjes (... ik zàg 'm roken !) en wat niet al. Maar onveranderlijk blijft het gemak, waarmee de soldaat zich door alles heenwerkt.

Twee soldaten van de allernieuwste divisie kwamen onbeholpen een Chinees restaurantje binnen en bestelden een gesloten ellipsgebaar tussen twee vingers en „tok-tok-tok-tok“: kippeneieren. De Chinees bracht glibberwitte plakaten met een oranje ovaal, die ongetwijfeld nee-nee-gebaar en 'kwek-kwek-kwek' eendeneieren moesten zijn. De Chinees kon er niet tegen op en bracht spijtig de zoveel duurdere maar gelijk geprijsde kippeneieren. Een Indische badkamer heeft een gemetselde bak, waaruit men zich met een emmertje de putsen water over het lichaam gooit. Vroeg een wachtende soldaat aan de maat, die uit de badkamer stapte: En Bartje, hoe vinne 't baoje in Indieje? Gene doonder an, Dotje, dieje badkuup is veuls te eng en te diep... Dan zijn er de onschuldige maar zo vervelende ziektetjes; een soort kinderziektetjes als ringworm, rode hond, scabiës, buikloop en zo het een en ander meer. Ze leren tawarren, het nuttige, gezellige bedrijf van afdingen op geboden prijzen en nog veel meer leren zij. Zij dwalen rond met open oog en oor voor al het nieuwe en zetten hun ziel wagenwijd open voor al dat nieuwe. Hoe meer zij zien, hoe groter de verbazing wordt dat zij er zo weinig van af wisten. En als het eerste rode ringworm-kringetje verdwenen is en het gistende klapperwater geen last meer veroorzaakt in de buik; als zij weten dat de „nikkers“ geen „nikkers“ zijn maar Javanen, Soedanezen, Madoerezen, Makassaren, Ambonezen en zoveel meer; als zij over sawahdijkjes kunnen lopen en over zwiepende bamboebruggetjes balanceren; als zij een luchtig slaapverblijf je kunnen optrekken uit bamboe, atap en harig vezeltouw zonder dat er één spijker aan te pas komt; als zij begrepen hebben dat er in Indië geen horretjes en spionnetjes zijn en geen overtrekken van mooie stoelen en geen bordjes met „Verboden Toegang“; als zij geen raad weten tegenover de ontzaglijke taak, die van alle kanten op hen blik uit duizenden moe-gestaarde ogen; als zij nog veel meer geleerd hebben, dan stropen zij de mouwen een eindje hoger en zijn gereed voor hun taak.

IN HOLLAND STAAT EEN HUIS

In de steden zijn echte kazernes met schilderhuisjes, tralies en akelig-uniform gebouwde gebouwen. Met een gezellige kantine, bepalingen in duplo bij de wachtcommandant en de geur van model-kazerne-dienst. Soms liggen ze samen met KNIL-troepen in een kazerne. KNIL-troepen mogen hun families bij zich hebben; dan zijn er gezinsverblijven, hoorbare echtelijke ruzies en de gezellige sfeer van gebakken pisangs, jongedochters en het hartelijk- nodigend gebaar van: -Kom binnen jongen, lust je ook een bakje koffie? Soms ligt de troep voor enkele maanden gedetacheerd in de benedenstad. De Indische benedenstad bestaat uit oude handelswijken, Chinese winkelbuurten, slopjes en passarcomplexen, doorsneden met modderbruine grachten, waar bedelaars aan de kanten slapen en sterven en Inheemse mannen en vrouwen van alles in doen; van kledingwas en tandenpoetsen af tot de grote boodschap toe.

De benedenstad is onbeschrijflijk rommelig, stoffig, benauwend heet en ongezond voor de geest. Maar nood breekt wet; ook in de benedenstad liggen objecten, die bewaakt moeten worden en er is een schreeuwend gebrek aan woonruimte in de Indische steden. In vele wijken wonen nog vier tot vijf gezinnen in één normaal woonhuis en deze mensen hebben jarenlang een beestenleven gehad onder de Jappen, zonder nadien één minuut adempauze te hebben gekend om zich lichamelijk of geestelijk te herstellen van de gevolgen. Daarom zijn er troepen gelegerd in de oude kantoorlokaliteiten, in opslagplaatsen en fabrieks-ruimten van de benedenstad, te midden van de verwaarlozing en armoede. Soms ligt de troep in woonbuurten en is midden in de stad een heel wijk-complex afgeschermd met prikkeldraad, terwijl er ook nog talloze ‚messen‘ zijn, waar militairen van bureaudiensten zijn ondergebracht.

Er is geen peil op te trekken hoe de soldaat buiten woont. Het heet daar niet „huis“ of zo; het heet daar „Wat mot je?“, „Beatrix“, „Huize Val in Mekaar“, „Luis aan de Ketting“, ‚Gossie-mijne-club‘ en nog veel meer. In het algemeen noemen ze het „tampatje“; „tampatje“ is alles waar ze zich op hun gemak voelen: het woonverblijf, de krib of het lege munitiekistje aan de tafel.

Gurt uit de Limburgse mijnen ontvangt zijn oude maat uit de „Koel“ in de slaapsalon van het paleisachtige woonhuis van een suiker-administrateur. Door het raam heeft hij uitzicht op een canna- en bougainville-perkje (inheemse bloemen). De notariszoon Ferdinand uit Leiden woont elders in een lekkend

bamboehuisje; daar zijn geen perken, alleen een oud en zeer modderig karbouwenpad pal voor de deur, die scheef in de roestige hengsels hangt. Soms wijst de bataljonscommandant om strategische redenen een punt op de kaart aan: - Daar komt dat en dat peloton - Als het peloton in de overbeladen trucks komt aangehobbeld, is het een heuvelkam met niets daarop. Misschien een boom of een groep struiken, als ze erg boffen een bamboebos of pisang-tuin. Dan krijgen ze tenten mee en gaan kamperen. Soms moet op zo'n plek, waar helemaal geen behuizing was, een semipermanent bivak komen. Dan trekken ze luchtige verblijfsjes op uit gevlochten bamboe en atap; of ze zetten palen met kruislatten in de grond en plakken er asfaltpapier tegen op. Deze verblijven zijn ondraaglijk heet als de zon er op staat en daarom snijden ze rechthoekige lappen uit de wanden, houden die op met een stokje en als het regent klappen ze die weer dicht. Misschien vinden ze planken en dan gaan ze huizen bouwen zoals de fantasie het ze influistert. Ze "lenen" ergens een zaag, hebben een handvol spijkers en een schoenzool of steen als hamer, een ontstellend gebrek aan vakmanschap en een onblusbaar enthousiasme. De bouwwijze spot met elk begrip van architectuur, maar de resultaten zijn verbazingwekkend: waterdicht, gezellig en koel.

In de buurt van het moerassige Tjermée, waar dagelijks hulpgeschreeuw voor een verdronken truck klonk, gaf een stel doodgewone blubberkruipers een staaltje huizenbouw weg, dat zijn weerga nog vinden moet.

De huizen waren overdreven compleet met grachten rondom waar kikkervisjes in zwommen en ophaalbruggen-aan-honden-kettingen.

Maar hoe ze daarbuiten ook liggen; Gurt in zijn gemarmerde slaapsalon van de suikeradministrateur bij Sidoardjo; zijn makker in de zoet-kleffige gewelven van de fabriek-zelf; Ferdinand in een bedompt bamboehuisje bij Semarang en zijn neef in een tent op een heuvelkam bij Emma-haven; Jelle in een zelfgebouwd huis bij Tjermée en Jèn in een voormalig TNI-hoofdkwartier-met-vieze-plaatjes bij Tjileungsir, zij allen hebben onveranderlijk gezicht op hetzelfde wat zo de stempel van hun bestaan drukt: op het canna-perkje en karbouwen spoor: de onaandoenlijke schuttersput achter de zandzakken, waar hun maat in staat en uitziet over het land achter het prikkeldraad.

De mens in de stad

Een ieder zou te midden van dit conglomeraat van volkeren de kluts kwijt raken. Zij niet. Zij beginnen met zich niet druk te maken en alles over één kam

te scheren: - 't Zijn zwarten -. In dit woord ligt nièts, dat zweemt naar een meerwaardigheidscomplex tegenover anders-gekleurde volken.

Later volgt het onderscheid in rassen door de ervaring: Dat is een Ambonees, die heeft krulletjes in 't haar - Kèk-uit Janus, daaro das een Sinees, die kleid je nakend uit waar je met je poszegel bovenop staat. Das 'ne Jevaon, die heit sere biene. Dis 'ne Arabier, die hette bustedoek oppe kop.

En dan is niemand vreemd meer. De soldaat leert de zeden en gewoonten kennen, de kampongs en de huizen; hij kan een en ander hoogstens een beetje raar vinden, maar ze moeten het zelf weten.

Toen ons bataljon Malakka verlaten zou en ik afscheid nam van mijn vrienden onder de kampongbevolking, zei het kamponghoofd: Wij zullen U allen missen. Wij hebben hier eerst de Jappen gehad; zij lieten door onze mannen huizen bouwen, sloten ramen en deuren en hielden zich daar achter op met slechte vrouwen en saké (Japanse jenever). Zij hadden hese stemmen, liepen waggelend en hadden het voorkomen van de oelar sendok (brilslang). Zij brachten rouw en honger in de kampong. Wij vreesden en haatten Nippon.

Toen kwamen de Engelsen; zij woonden niet zo lang in de huizen. Meestal waren zij niet in het kamp en zij bemoeiden zich niet met ons. Zij gingen naar de stad en keerden alleen terug om wat te slapen en andere kleren aan te trekken.

Daarna kwamen de Nederlanders; zij kwamen luid-zingende en gooiden ramen en deuren wijd open. In de avond staken zij alle lichten op. Zij hadden harde stemmen en lachten en zongen veel. Zij kwamen in onze kampongs en huizen en behandelden ons als hun gelijken. Zij groetten onze ouderen beleefd gelijk zij hun eigen ouders groeten; zij speelden met onze kinderen en trachtten onze taal te spreken. Zij gaven ons te eten en onze zieken werden geholpen. Wij allen zullen U slechts zeer node missen.

Natuurlijk zijn er vele soorten mensen en evenzovele karakters en gebruiken. De snel-opgewonden Ambonees lijkt niet op de luchthartige Menadonees: de kinderlijke Dajak heeft niets gemeen met de doldriftige Madoerees. De cultuur van de Balinees weeft wonder-fragiele dans-arabesken over de duizenden poera's (tempels) en in Toradja-land is het dodenfeest een losbreken van de primitiefste hartstochten in bizarre vormen. Het Soedanese meisje kleedt zich in helle bloemenkleuren en de Papoea draagt slechts een schaamgordel om het middel. De Javaan is een landbouwer, de Badjo een desperado van de zeeën.

Een Chinese koopman handelt U het hemd van het lijf, de man van Haroekoe zal zich voor U uitkleden.

Maar op alle eilanden kwam de Jap; en na de Jap kwam het onbegrijpelijke over Indië. Later kwamen de Nederlandse troepen en herstelden rust en orde in enorme gebiedsdelen. Uit dit al kwam een nieuw onderscheid tussen de mensen. Een soldaat, die voor het eerst buiten Java kwam, zei, toen wij van het vliegveld Oelin naar Bandjermasin (Zuid-Borneo) reden: Oh, wat een mooie mensen. Hij zag weer zonder uitzondering gezonde mensen.

De soldaat ziet in de stad de bedelaars; ook langs de buitenposten zwerft deze paria, maar nooit in die schrikwekkende aantallen die zich ophopen in de steden. Zij komen van het binnenland en van Madoera. Bij duizenden ontvluchten zij honger en ellende. Soms kan het gebeuren, als een gezelschap buitenlandse journalisten te kennen heeft gegeven het binnenland van Java te willen bezoeken dat treinen vol miserabele, stinkende wrakstukken van mensen het Nederlandse gebied binnenrijden en zich ongestoord ontlasten op de stations. Denkt niet, dat deze rampzaligen behoren tot het internationale type van de rusteloze zwerver. Deze duizenden en tienduizenden zijn van het volk der nijvere landbouwers en grondbezitters. Maar over hun land ademde de terreur; zij hadden rust noch duur om de velden te bewerken; de rampokker ontstal hen de karbouw, de oogst moesten zij af staan en hun gezinnen creperen, opdat India zou leven en de "repeoblik" goodwill oogsten bij het buitenland. Beroofd van alles en tot de diepste vernedering van de bedelstaf getrapt, ziek naar lichaam en geest, mogen zij niet gecalculeerd worden in het programma, dat de "repeoblik" zijn buitenlandse gasten wenst voor te zetten. Daarom drijven zij de ongelukkigen weg over de grenzen van het Nederlandse gebied. Het Nederlandse Gouvernement heeft kolonies geopend voor deze uitgestotenen van de maatschappij. De Dienst voor Volksgezondheid en het Rode Kruis openden tehuizen voor medische behandeling en voedselverstrekking.

In de kolonies kunnen de bedelaars behoorlijke voeding, noodkleding en een dak boven het hoofd vinden; er zijn werkplaatsen waar zij met handwerk en manden-vlechten iets kunnen verdienen. Er zijn stukken grond, waar de tani (de boer, die eeuwig zal blijven ploegen) weer werken kan, opdat hij niet de langzame dood van het heimwee naar de verloren grond zal sterven. Zo vinden duizenden ongelukkigen een tehuis.

Maar het aantal is zo overweldigend groot, dat nog duizenden langs de straten zwerven, in eindeloze processies langs de Nederlandse woonbuurten. Zij zijn geworden tot een plaag, een afschuwelijke pestwalm, die recht in het gezicht van de mensheid slaat. In de avond zoeken zij zich overal een slaapplek; onder de luifels van hotels en winkelgalerijen, onder een boom of langs het kanaal.

In diezelfde stad ziet de soldaat ook het slag mensen, dat zich zocht aan te passen aan de Westerse leefwijze en daarbij alle schroom van de innerlijke beschaving ter zijde schoof. Instinctief voelt de soldaat, dat hier iets scheefs aan is. Het Javaanse meisje in nationale klederdracht is een vorstinnetje van fragiele schoonheid; in een Europese jurk is het monstrueus. Er zijn mannen, die wijde flodderbroeken en geruite hemden dragen zoals zij ze voor een gulden kunnen zien in Wild-West-films. In de stad bestaat er een kloof tussen de bevolking en de soldaat. Daar is het landskind de bedelaar, aan wie hij het overgebleven voedsel uit de keuken geeft; of de het ja-bestuurder of de tawarrende sjacheraar met pisangs. Er is geen contact; zij kijken en leven langs elkaar heen.

DE MENS BUITEN

Buiten eerst, in de randposten van het Nederlandse gebied, bestaat het zuivere contact tussen de bevolking en de Nederlandsen soldaat. Daar is het, dat de bevolking voor het eerst kennis maakt met de soldaat.

Er is veel verteld van die soldaat. Het woord "Nica" ging aan zijn komst vooraf; de schrikkelijke mare van plundering, moord, brandstichting en terreur. In panische angst vluchtte de bevolking weg; als het niet snel genoeg ging hielpen de bamboesperen van de benden, die zich het volksleger noemen. Slechts de enkeling, die geen geloof hechtte aan de propaganda en zich schuil hield bij de ontruiming van de kampongs en hij, die te ziek en uitgeput was om mee te vluchten, bleven achter.

De Nederlandse soldaten richtten zich in, ergens aan de rand van een uitgestorven dessa. Er komt prikkeldraad om de huisjes waar zij wonen; struikgewas wordt weggekapt. Vreemd klinken het gegrom van een motor, de lach en de schreeuw van een soldaat door de holle ontredde van de kampong. Zo lacht geen Jap en zo lacht niet de brutoot, die zich een vrijheidsheid noemt en daarom alles doen en laten kan met de weerloze bevolking.

De achtergebleven enkeling gaat eens kijken. Hij ziet de soldaten eten; voorlopig ziet hij niets anders, want al zijn gedachten zijn gericht op voedsel. Er komt een dag, dat de obsessie van voedsel angst en schuwheid overwint en hij naar de schildwacht gaat. Hij krijgt voedsel, zoveel hij wil en dan nog een extra schep er hoven op: - Hierzo vader, dan bennik van me kliekjes af, de jongens hebben weer bar slecht geschapt vandaag... Terwijl hij schrokkend het eten naar binnen werkt, staat de kok er glunderend bij te kijken en ziet de beenwonden van de man en zijn opengekrabde huid. Hij schreeuwt dwars door het kamp om de hospik En als de man niet meer kan en zich het touwtje van de broek heeft losgeknoopt, begint hij zich opeens alle gruwelverhalen over de Nica te herinneren en kan zich de haren uit het hoofd trekken dat hij er nooit acht op heeft geslagen. Want een potige vleesklomp heeft hem abrupt bij de arm meegesleurd onder de schrikkelijke bedreiging: So, en kom nauwe maar 's mee met ome hospik ...

Na een kwartiertje staat de man duizelend buiten de poort, een hagelwit verband om het been, glimmend van de schurftzalf, een sigaret in het hoofd en duizend "terima kassi's" (Dank U wel)

- Gooi 't maar imme pet - zegt de schildwacht.

De volgende dag staat de man er weer. Voor een bordje rijst en verdere behandeling van de tropische zweer. De derde dag heeft hij twee anderen meegenomen en na een week staan er honderd bij de poort en kookt de vetlap er een extra-portie bij. Na twee weken gnuift de schildwacht trots: Da's nog-toe-verdraaid aardig! - Want een land-bouwersgezinnetje, de schamele restanten van wat bezittingen in een mand of geknoopt in een gore doek, is zich komen melden: Of ze alsjeblijft terug kunnen naar hun lapje grond en het huisje.

Na een maand zijn heel wat leegstaande huisjes weer bewoond. Patrouilles gaan dagelijks het terrein in; steeds verder weg vallen de schoten. Tot alles weer rustig is en de oude, gewijde stilte van dit goede land weer ademt tussen de bamboe-bossen en pisangtuinen.

De tani gaat weer naar zijn veldje; de vrouw veegt het erf je bij. Aan een hoge bamboemast is het kooitje met de grijze tortelduif gehesen. Er is weer rust om bevrijd adem te halen, te ontwaken uit een nachtmerrie en te leven gelijk vele geslachten reeds in vrede leefden.

In de avondschemer komen de mannen aan de poort om wat te praten met de soldaten. Genoeglijk bijeen gehurkt en bij een zelf-gerolde sigaret vinden de doodgewone mensen elkaar terug en er is niets wat de polderjongen uit het hoge Noorden nog scheidt van de kleine grondbezitter van Java. Vrijwillig komen 's ochtends de vrouwen zich melden bij de poort om de kledingwas over te nemen van de soldaten. Hun kinderen scharrelen overal tussen de soldaten rond, helpen in de keuken en vegen de slaapverblijven bij. De eenzame, vooruitgeschoven post verliest het masker van grimmigheid en wordt een eigen maatschappijtje van spontane hartelijkheid.. Rust en orde. Zwam niet, zegt de soldaat kribbig - ik ken nouw me vuile was aan de vrouwen geven....

Maar als hij met de patrouille moe en bezweet huiswaarts keert en hij aan de rand van "zijn" kampong het geweer rustig over de schouders kan hangen, steekt hij links en rechts de duim omhoog naar de mensen en beantwoordt hun groet: tabéé....

De soldaat zit met zijn maats in het gras, zijn geweer staat tegen een boom. Enkele maanden geleden zocht hij dekking achter diezelfde boom; toen leverden klapperbomen behalve jonge klappers ook nog snipers. Toen was dit huis een ontredderd krot en het gastvrije gezinnetje zwierf hongerend en ziek in het ongewisse. Ach neen, verwacht niet dat de soldaat zo ver denkt. Hij drinkt van de klappermelk, voelt de weldadige rust als een zegen door zijn vermoeide body stromen. Hij geeft de kampongman een sigaret en zou van louter tevredenheid zó willen gaan slapen, terwijl de wind door de bamboebossen suizelt.

EEN LIED VAN BEZINNING

...air-matakoe djatoeh di kali Brantas, sebab hatikoe meratjap oentoe tanah-air, Tanah-air adalah kekekasikoe, djiwakoe dan impiankoe. Kali Brantas bawahla kekekasikoe di negeri-ini Sabagai hoenga bakoeng jang haroem baoenja...

Toen de avond was gevallen, vond ik de jongens bijeen in het hoge gras. In de duisternis was de rivier een onbewogen, vale spiegel. Wij dachten aan zoveel. De loodzware vermoeienis van de patrouille woog ons op de schouders; misschien hadden wij beter kunnen slapen dan hier bijeen te zitten. Maar het verlangen naar iets onbestemds had ons onder de hoge, serene avondhemel gebracht. In het verblijf van de Inlichtingendienst speelde een radio; als een milde, melancholieke regen ruisten krontjongklanken door de donkerte.

Wij luisterden eigenlijk vanzelf.

De soldaten waren jong en hard.

- Je wordt er melig van als je lang luistert, - zei er een - Je wordt er alleen maar verdrietig van, zei een ander. Hij lag op de rug en keek naar de sterren. Ze zingen van d'rlui meissie, da's altijd zo, net als de moffe, die janke om d'r luis eeuwige liefde dat je druipt van sentimentaliteit en tegelijk kelen ze een ander mens, wist een derde bitter. Ik zei zacht: ik zal jullie zeggen wat ze zingen. Ik vertaalde de woorden : Mijn tranen vallen in de Brantasrivier, Omdat mijn hart schreit om dit Vaderland. Mijn liefde, mijn ziel en dromen behoren dit land; De Brantasrivier voert mijn lief de door dit land Gelijk een zoetgeurende lotusbloem. Zeggen zij dit? vroegen de soldaten. Zij hadden grote, aandachtige ogen. Ja, zei ik, dit zingen ze. De stilte viel weer om ons. Dan, zei een soldaat, als je zoiets zingen kunt en je méént 't, dan is dit volk een goed volk en je moet er van houden.

BUITENPOST

Door heel Indië verspreid liggen de buitenposten. Op de eilanden buiten Java en Sumatra vindt men ze door het hele binnenland; de bezettingen hebben tot taak door intensieve patrouillering de toestand van rust en orde te handhaven en door regelmatig zich te laten zien tot in de meest afgelegen kampongs de bevolking het veilige gevoel te geven, dat er over hen gewaakt wordt. Tevens bestaat aan vele kustgebieden de dringende noodzaak onafgebroken waakzaam te blijven daar tot zelfs op de kusten van Borneo infiltratie van ongewenste elementen plaats vindt. Ons troepenaantal is niet groot en het rijksdeel onmetelijk. Het is daarom, dat de soldaten rust noch duur hebben; hun leven is een voortdurende zwerftocht door de ellendigste wildernis. door regen en zonnehitte, stof en modder. Vaak ligt in zulk een binnenland een groot basisgarnizoen. In deze garnizoenen worden ook de gezinnen van de militairen van het KNIL ondergebracht. Van deze bases zwermen de kleinere detachementen uit, vaak tot honderden kilometers dieper het binnenland in, waar ze maandenlang blijven, terwijl op geregelde tijden aflossing volgens een rouleringsstelsel plaats heeft. Deze kleine detachementen ademen een geheel eigen sfeer. Soms liggen zij midden in de barse oetan (wildernis) langs een grote rivier met geen ander communicatiemiddel dan de prauw waarmee dagenlang stroomopwaarts geroeid moet worden. Een detachementje van misschien dertig man, ondergebracht in twee Dajak-paalhuisjes; zonder elektriciteit, zonder amusement, zonder kantine, almaar omsloten door de intense wildernis.

Soms ligt zulk een detachementje op een eilandje, waar eens in de twee weken een gouvernements-kustertje komt en eens in de drie maanden de dokter. Vanuit deze bivaks trekken de kleine patrouilles de moerassige wildernis in. De hele rimboe-huishouding: klamboe, tentzeil, extra-kleding en munitie en vivres-de-man in de ransel tot een gewicht van dertig kilo op de rug, daar bij de bewapening. In de colonne lopen de dragers mee, met aan de draagstokken de kookpannen en extra-rijst. Soms, als de route per water gevolgd kan worden langs de ontelbare kreekjes of riviertjes, wordt het hele hebben en houden in prauwen geladen.

En dan slokt de oetan de kleine patrouilles op. Soms voor weken en soms voor lange, uitputtende maanden; om ze nu eens hier op de kust, ginds op een grote rivier en steeds op z'n alleronverwachts weer uit te spuwen. De wildernis kan bestaan uit honderden vierkante kilometers niets anders dan oerbos en moeras; soms uit even grote oppervlakten 'blangs', heuvelachtig terrein met brandend-hete, schaduwloze savannen van manshoog wild gras waar de zon loodrecht boven staat. Soms lopen zij tot de nek door taaie, stinkende modder; zes wanhopige uren over één kilometer. Er zijn, hoog in het binnenland, de beruchte riams, enorme stroomversnellingen van tientallen meters lange, kokende waterwoestenijen in een levensgevaarlijke rotsige bedding. En almaar, almaar sluit de immense wildernis zich geluidloos en somber om hen heen. Het avondbivak komt daar, waar de abrupte schemering hen overvalt. Soms is het midden in het moeras met in geen kilometers omtrek een voetbreed droge grond. Er is niets meer droog; geen draad van de kleding, geen lucifer, geen sigaret.

Indië is ondenkbaar groot en wij hebben slechts een handvol troepen. Maar het gehalte is ijzerhard en elke soldaat heeft die bepaalde mentaliteit die het mogelijk maakt, dat in dit enorme gebied slechts een handvol de rust en orde handhaaft.

Daar een dergelijk terrein de Nederlandsen jongen voor grote moeilijkheden zou brengen door zijn gebrek aan kennis van de wildernis, opereren hoofdzakelijk KNIL-troepen in de buitengewesten en binnenlanden. Ex-krijgsgevangenen, die zo uit de Jappenkampen, geestelijk en lichamelijk gekraakt, met honger-oedeem-buiken en naakt op een verrafeld pendekje (onderbroek) na, met een Japans karabijntje en in volkomen onwetendheid betreffende het lot van eigen gezin, zich direct meldden en sinds die eerste dag onafgebroken achter de geweerriem doorpersen. Een wonderlijk conglomeraat

van even wonderlijke mannen: Noorderlingen en hier-geborenen, de echte Hollandse Jan en de Indische jongen, de Javaan, Ambonnees, Timorees, Menadonees, al die zonen van deze gewesten. Landstormers, beroepsmilitairen, miliciens en vrijwilligers; jongens van negentien jaren en mannen van zeven-en-veertig.

Hier ligt ergens een oorzaak, dat zij ondanks de jaren van ontbering en uitputting terstond klaar stonden om de taak weer op te nemen alsof zij die eerst de avond te voren onaf gemaakt hadden laten liggen.

Onbedachtzaamheid? Haat? Hebzucht? Plicht? Een dergelijke spontane drang kan zijn oorzaak niet vinden in berekening. Daar leefde iets totaal anders, dat onberekenbaar was, niet te beredeneren en misschien geheel onbewust. Soms vallen in deze gelederen harde woorden over het land en het volk, dat in zulk een chaotische verwarring geraakte.

Nederlandse schuwheid, die zelfs grof kan worden om toch maar geen blijk te geven van gevoeligheid; die jongensachtige vrees om sentimenteel te lijken. Een grofheid, die de onhandige poging moest verbergen wat iedereen reeds wist: dat de felle zoon van dit land een onuitwisbaar merkteken brandt in de ziel van hem, die zich waagt in dit gebied en zeker van hem, die hier geboren en getogen is of er zijn beste levensjaren en krachten gaf. Het wezen van Indië doordringt de fijnste vezels van de mens; een Indischman is geen Indonesiër geworden, maar hij is ook geen Nederlander zonder-meer: hij is Indischman. Hij noemt dit land gevloekt, maar het heeft bezit van hem genomen, macht over hem verkregen. Zijn verzet baat niet, hij is de gevangene van het land waarvan men hem de veroveraar noemt. Maar is iedere diepgewortelde liefde niet een overweldiging. onnaspeurlijk, waartegen geen verzet en redenering baat?

Deze liefde voor het land en volk, die hij niet vergeten kon, bezielde hem, en drong hem terug te keren naar de plaats, die hij had moeten verlaten. Deze liefde maakte hem ook hard en zonder concessies tegenover de oorzaken, waardoor dit land en volk zo diep gevallen zijn in een duistere afgrond. Honderden staaltjes van moed, loyaliteit en trouw aan een vlag hebben deze soldaten gebracht. Staaltjes waar andere legers een onsterflijke naam door verkregen hebben. Maar de wildernis is zo intens dat elk geluid ogenblikkelijk echoloos versterft; de soldaten blijven naamloos en epossen zijn ongeschreven gebleven. Maar elke soldaat de Ambonees Latoel, de Indische jongen De la Bretonnière, de Menadonees Kairupan, de Javaan Kartoh, zij allen die uit

Nederland kwamen of hier geboren zijn, is een hoeksteen waarop ons Koninkrijk gegrondvest is.

Dat Nederland dit nooit vergete.

BUITENPOSTEN OP JAVA EN SUMATRA

De doorsnee vooruitgeschoven post, waar Nederlandse soldaten liggen, bestaat uit een onoverzichtelijke stapeling van wrakke bamboehuisjes en wat grauwe legertenten; daartussen door voeren de met planken versterkte looppaadjes, afvoergeulen van water en de draadleidingen van het benzine-aggregaat (motor voor elektriciteitsvoorziening). Er is een openlucht keukentje, een af geschutte badgelegenheid bij put of kalitje en in de hoek en van de post zijn de latrines.

De grond is oneffen door de krioelende hard geworden voetafdrukken die herinneren aan de verschrikkelijke blubber van de regentijd. Er staan wat bomen, waar onder stapelingen jerrycans, lege munitiekistjes en afvaltonnen. Er staan wat voertuigen half in de ondiepe greppel langs de weg, die dwars door het bivak loopt. Op ongeregelde afstanden liggen de schutters - en mitrailleur - putten; midden in het bivak, waar weinig boomgroei is, zijn de zandzakstellingen waarbinnen de mortieren staan opgesteld onder zeildoeken hoezen.

Rond deze kleurloze wereld van honderd bij honderd meter sluit de prikkeldraad-afrastering, waar lege sigarettinnetjes in bungelen. Op de hoeken van de stelling staan de schildwachten, het geweer achteloos in de armholte en traag-slenterend langs de draad of in een wrakke stoel turend over het land.

In de kamponghuisjes en tenten liggen halfnaakte soldaten te slapen; anderen zitten een brief te schrijven aan een kreupele tafel of bladeren verveeld in een tijdschrift. Bij de put wassen soldaten hun kleding en schoenen; onder een boom maken enkelen hun wapens schoon. Bij de keuken kringelt wat blauwige rook naar de bomen, ergens speelt iemand op een mondharmonica of rinkelt de veldtelefoon naargeestig in de commandopost.

Vooruitgeschoven post te midden van de verwildering en beklemmende stilte. Overall rondom loert het onzichtbare gevaar; soms kan op klaarlichte dag plotseling het droge sniperschot vallen van enkele tientallen meters buiten het

prikkeldraad. In de nacht bonst het verre mortierschot of ratelt een machinegeweer ; dan tuimelt iedereen slaapdrunken van de kribben, schiet de schoenen aan, grijpt blindelings naar het gereedstaande wapen en rent naar de alarmstelling. Soms is het bivak omsingeld en soms komt er een aanval.

Elke dag rukt een sterke patrouille uit in het voorterrein en de omgeving, tot aan de demarcatielijn. In ijle colonne of linie, het wapen vurensgeraad, trekt de patrouille door kampong en sawah, steeds bedacht op plotselinge verrassingen. Want dat is het gevaar van dit land, dat onder de uiterlijke bezonkenheid steeds het onzichtbare beest in velerlei vorm blijft loeren.

Soms horen de achterblijvenden in de verte gewerschoten knetteren en het blaffen van een bren. Dan schrikt het bivak op uit de lome dommeling om na het wegsterven van het vuur weer terug te zakken in woordeloze apathie waar toch een zekere onrust in blijft leven: Gewonden? Nog erger?

In geestdodende sleur gaat het leven voort langs de vicieuze cirkel van telkens drie dageri: één dag wachtlopen, één dag patrouille, één dag rust. Maandenlang; maanden van steeds onherroepelijk drie dagen. Van opkijken tegen dezelfde gezichten; in hetzelfde primitieve kamertje met de krib en de klamboe, het tafeltje en de lege munitiekist als stoel, het kamponghondje dat opgroeit van de etensrestanten en de vermoeidheid, die steeds groter wordt. Elk gesprek gaat inhoud en waarde missen.

Misschien krijgen ze eens in de twee-drie weken vierentwintig uur verlof naar de stad. De weg is lang en beroerd; de prijzen niet om te betalen en de afstanden niet om te belopen; de stad is heet en stoffig. Later is er veel verbeterd toen de verlofscentra kwamen. Tussen duizenden mensen, die niet naar hem omkijken en de duim niet opsteken, voelt hij zich eenzamer dan tussen het handvol overbekende gezichten van zijn maats in de post. Bij hen wisten zij van elkaars doodgewone, menselijke verlangens naar een uurtje in huiselijke kring; in de stad ziet hij 's avonds schemerlampen brariden in de tuinen en hoort hij jonge meisjes lachen of hij ziet een vrouw, die een kop thee schenkt zoals slechts een vrouw het doen kan. Het gaat niet om het meisje of de vrouw; het gaat om de sfeer.

Maar hij gaat er aan voorbij. En onbewust is hij blij, als het verlof er op zit en de truck met gedoofde koplampen stil staat bij de poort, waar de schildwacht, een kameraad, de Friese ruiter wegwentelt en hij weer opgenomen is in de tredgang van de vicieuze cirkel.

KRANTENBERICHT

"In Modjokerto-sector onrustig . .... "

De post bij de jodiumfabriek van Watoedakon ligt in de Modjo-kerto-sector, de 'proeftuin van Linggadjati', waar wederzijds begrip en vertrouwen-in-prettige-sfeer rijkelijk zijn uitgezaaid. En waar bijna elke dag de plafonddalk van de vloeren moet worden bijgeveegd en de artilleristen van de Mariniers-batterij verzocht, het wat kalmer aan te leggen.

De post bestaat uit een peloton infanterie, enkele mariniersartillerie-waarnemers, een handvol KNIL-jongens van de Inlichtingendienst, bij elkaar misschien een veertig man.

Het bataljon van dit peloton heeft reeds één jaar onafgebroken in frontlijn gelegen met in dat éne jaar de illusie van tien dagen „ruststelling in de stad", wat er op neer kwam, dat ze wachtjes moesten kloppen bij gouvernementsbedrijven. Het bataljon heeft het voortdurend zwaar te verantwoorden gehad; er zijn doden gevallen en doorlopend lagen gewonden in het hospitaal. Het bataljon heeft gebieden en plaatsjes bevrijd en is rusteloos bezig geweest. Een jaar lang, zonder adempauze. Als 'het bataljon is dit peloton bèk-af. Geestelijk en lichamelijk.

De voortdurende geestelijke hoogspanning en vermoeienissen van patrouilles en acties liggen als een zware last over de soldaten. Op elke patrouille, die dagelijks ter controle naar de demarcatielijn gaat, wordt hevig geschoten uit alle vuurwapens. Steeds moeten artilleriewaarnemers mee, omdat de tegenstand op eigen gebied zo intens kan zijn, dat slechts de artillerie uitkomst kan brengen. Elke dag worden de terroristen uit de ontredderde kampongs opgedreven tot over de demarcatielijn; geen voetstap zet de soldaat daar over heen.

Maar als de patrouille weer keert naar de post, volgen de terroristen op enkele honderden meters afstand. De soldaat noemt dit thuisbrengen en is soms verbitterd omdat hij niets begrijpt van een demarcatielijn, die slechts een hersenschim is en hem op doden en gewonden komt te staan. Elke ochtend moet de aanvoering van de post naar de hoofd-ravitailleringsweg afgetest worden op landmijnen.

Elke ochtend opnieuw, zeven kilometer, voordat de eerste wagen mag passeren. Vaak zijn de kleine bruggetjes in die weg vernield. Hun bivak bestaat uit enkele employéwoningen met de grauwe, slordige spatten van kogels op de muren; omsloten door prikkeldraad en langs de bijgebouwen en terrasjes en op de erven zandzakstellingen.

Reeds lang is het peloton afgestapt van het normale wachtsysteem van een commandant met vaste bezetting, die langs de posten rouleert. Elke man, kader inbegrepen, loopt elke nacht twee uur door het uitblijven van aflossing en aanvulling. Behalve de dagelijkse patrouille en de twee uren wacht, moet het peloton praktisch elke nacht de alarmstelling in, omdat het bivak omsingeld is en er met alle mogelijke wapens, mortieren en soms artillerie, geschoten wordt. Soms is er een aanval in een tastbaar-donkere nacht en vecht iedereen op zichzelf.

Er is een geïmproviseerde kantine; in de slaapkamer van de commandant. Daar zit het peloton 's avonds achter de geblindeerde ramen en deuren bijéén. Er wordt limonade en bier getapt; er zijn zoute pinda's en wat Inheemse koekjes; lectuur die al honderdmaal doorgebladerd is; er staat een piano, die wat vals klinkt, tussen de veldbedden en munitiekistjes. De chauffeur speelt fantastische boogie-woogie. Als hij op de piano zit te rammelen, halfnaakt en badend van zweet, pistool laag op de heup, in een kleffe atmosfeer van rook en dampende mannen-lichamen, krijgt de kantine iets van een Wildwest kroeg met aan de muur: "Don't shoot the pianist; he's doing his utmost". Het peloton, van commandant tot hospik, en de tapper die achter zijn bar vandaan komt, loopt er omheen te swingen met het gekke vingertje in de lucht. Zonder plezier, zonder lachen of zingen, maar met de verbeterde ernst als gold het een ingewikkelde ritus. Het is de waanzin ten top gedreven als dit niet de pathetische ernst is van een handvol oververmoeide soldaten, die zich enkele uren onbewust buiten levensgevaar weet.

Ik hoorde de commandant op een vroege ochtend acht soldaten gelasten zich op ziekenrapport te melden. De kankerende soldaten waren meteen terug: voor zoveel weken absoluut vrijgesteld van alle diensten! Het enige, wàt zij zeiden was: Hoe moèt dat nou met jullie wachtlopen, zo redden jullie het helemaal niet.

Dit is geen fantasieschets. Dit is de post Watoedakon medio Juni 1947; het is nu twee weken verder en vanochtend ontving ik een brief van de commandant van dat bataljon. Hij schreef: Het is de laatste dagen weer raak, het kostte me

twee doden en negen gewonden. Wàt een proeftuin van goed begrip en samenwerking! De jodiumfabriek is geregeld omsingeld en bij één aanval zaten ze al tot in de huizen, weet je wel, als je het kamp binnenkomt. Gelukkig zonder verliezen afgeslagen, maar de jongens zijn doodmoe. Ook met mijnen hebben we last. Gisteren is een wagen van ons midden op de dag op weg naar de fabriek op een mijn gelopen, die ze nota bene ná het sweepen gelegd hebben. Vijf man tientallen meters er uit geslingerd, wonder boven wonder geen ongelukken ...

Ik dacht aan de jongens met dat gekke swing-vingertje. In de kranten stond, dat het onrustig was in de Modjokertosector.

VERHUIZINGEN

Zwaluw, waarheen is Uw vlucht?
Geen zwaluw zal antwoord geven
in onverwachte wendingen scheert
hij weg en is verdwenen.

In de eerste kampong was het een rotzooi, toen zij kwamen; toen zij verhuisden waren de mensen net bezig het volksschooltje op te witten. In de tweede kampong werden ze in de beginne elke nacht beschoten door sluipschutters; toen ze elders heentrokken gaf het kamponghoofd een daverende afscheids-selametan waar ze nog zo bij gelachen hebben. In de derde kampong... héééé ... en dan bemerkt de soldaat, dat in alle kampongs waar hij voor het eerst kwam, beklemmende stilte was, vaak verbroken door het lawaai van botsingen. En nog groter wordt zijn verbazing als hij realiseert, dat dezelfde kampongs bij zijn vertrek weer maatschappijtjes zijn geworden van tevreden, gelukkige mensjes die met hun kinderen spelen en werken op het veld. Dan krabt hij zich over het hoofd en zegt: - Sodemerakel -

Wij hebben er een andere uitdrukking voor: Recht en veiligheid, maar daar krijgt de soldaat een flauwe smaak van in de mond.

Een soldaat schreef: . . . en zo zijn we dan maar weer verder getrokken. Het is zo langzamerhand ons veertiende of vijftiende standplaatsje, ik ben de tel kwijt geraakt... Ergens laten ze een makker achter, waar ze aan terug zullen denken. Een pathetische gedenksteen van hun werk. In elke kampong laten ze een brokje van zichzelf, een stukje levenswerk. Misschien hebben ze nog even een glimp gezien van het resultaat van hun zweet en ploeteren.

Een peloton in Celebes moest vanuit Enrekang verhuizen naar het onbezette plaatsje Sa'bang. De afstand was een paar honderd kilometer en de streek berucht om de infiltraties uit Java. Speciaal werd gewaarschuwd voor een punt, dertig kilometer voor Sa'bang, waar de weg door een vrij diepe kloof voerde; een uitgezochte gelegenheid om vanaf de dichtbegroeide, steile heuvels het konvooi met handgranaten en machinegeweren te liquideren. Tien kilometers voorbij de kloof was een brug.

Het peloton verhuisde in drie trucks. Zij deden twee dagen over de lange, eenzame, slechte weg. Toen het konvooi de tweede dag het beruchte punt naderde, klom op elk spatbord een soldaat en in topsnelheid en uit alle wapens vurend raasde het konvooi door de kloof.

Van verre zagen zij de brug in brand staan; de chauffeurs gingen boven op de gaspedalen staan. Eén sectie stooft meteen door smook en vlammen naar de overzijde; één sectie waaiert als rugbeveiliging uit en de rest werkt als paarden en met alle middelen om de brug te redden. Het lukte en toen zoveel mogelijk bagage was uitgeladen konden de trucks onder ademloze spanning over de smeulende, druipende brug rijden en de overzijde bereiken. Diezelfde nacht brandden geïnfiltreerde benden de brug geheel af en het peloton was voorlopig afgesneden van alle verbindingen met de hoofdpост.

Een brigade moest een groot gebied langs de konvooi-weg Batavia-Bandoeng overnemen van de Brits-Indiërs.

De postjes waren kleine punten die verloren gingen in het onmetelijke rood-witte gebied rondom. Door de houding van de Brits-Indische beveiligingstroepen heerste er een wanordelijke toestand. Overal zwierven omvangrijke benden rond, die de bevolking intimideerden, de konvoien aanvielen, landmijnen in het wegdek begroeven en nachtelijke aanvallen deden op de posten.

Toen bekend werd, dat de Nederlandse troepen zouden komen, dwongen de benden de bevolking de kampongs te verlaten en pasten zij de praktijk van de verschroeide aarde toe. De omvangrijke Chinese gemeenschap van de stad Tjiandjoer werd met een gewelddadige dood bedreigd.

Laat in de middag bereikten de konvoien hun posten; de brigade was niet op volle sterkte; zo moest bijvoorbeeld nog één bataljon komen, dat door de lucht naar Bandoeng vervoerd zou worden en vandaar uit per truck verder gebracht worden naar de plaats van bestemming.

De verhuizing vond plaats over diverse drukke, vermoeiende dagen. De voormalige Brits-Indische kwartieren bleken geheel te zijn uitgewoond; er was geen venster meer heel, deuren waren ingetrapt, elektrische leidingen vernield en weggerukt, het meubilair meegevoerd en de putten verontreinigd. De doodvermoeide troep maakte zich gereed voor de komende nacht; er was geen sprake van rust, want door de onvoltalligheid van de brigade moest met alle krachten gewoekerd worden. Het stafkwartier was gevestigd in een post in de onmiddellijke nabijheid van Tjiandjoer.

Toen kwamen de berichten binnen over de situatie, waarin de Chinese bevolking van Tjiandjoer verkeerde, terwijl de TNI voorbereidingen trof hele stadswijken in brand te steken. Het was een kwestie van luttele uren. Hoewel de troep oververmoeid was en er praktisch geen krachten gemist konden worden, werd niet gearzeld. Iedereen, die gemist kon worden, pakte geweer, sten en bren, stopte een handvol kaakjes in de broekzak en vulde de veldfles en meldde zich; administrateurs, foeriers, facteurs, chauffeurs, een handvol infanteristen en wat Militaire Politie, bij elkaar nog geen honderd man, terwijl positieve berichten wezen op de aanwezigheid van ruim duizend goed gewapende TNI-soldaten in Tjiandjoer.

Bij de eerste huizen brak de hel reeds los. De jongens vochten om elke meter grond, namen huis na huis, ergens vloog een eigen brencarrier op een landmijn, overal sloeg het verwoede vuur hen tegemoet: uit de huizen, van de daken, uit bomen en struiken, van elk erf en uit elke hoek. De avond viel, maar onverminderd bleef de strijd voortduren. De onzen drongen overal doorheen, elke man vocht op zichzelf en om zijn leven; zij wisten de Chinese wijk te nemen en hielden die heel de lange, afschuwelijke nacht onder voortdurende beschietingen en aanvallen bezet. Ze waren van alle zijden ingesloten en af en toe waren er verbitterde gevechten van man tegen man. In allerijl werden de volgende dag compagnieën van het vliegveld van Bandoeng naar Tjiandjoer gedirigeerd en in de strijd geworpen. Zij kwamen eerst in de middag ter plaatse, maar Tjiandjoer was nog steeds in onze handen.

Dagen en nachten daarna werd Tjiandjoer nog van alle zijden lastig gevallen door sluipschutters en aanvallende benden. Maar de gestoorde verhuizing kon toen doorgaan.

Dan staat er in het rapport: - Dislocatie brigade voltooid -

Natuurlijk hebben niet alle verhuizingen een dergelijk verloop. Evenmin zijn deze drie gevallen uitzonderingen. Maar steeds weer zal de soldaat zijn kist en plunjezak onder het veldbed vandaan halen en de foto's van muren of bamboewand; hij zal de ketting waarmee zijn aapje aan een boom vastzit, losmaken, alles op zijn rug laden en verder trekken langs het ongewisse pad.

PACIFICATIE

Behalve de militaire taak - het brengen en handhaven van recht en veiligheid, heeft ons leger in Indië een niet-omschreven doch omvangrijke taak in de pacificatie.

Voor de oorlog beschikte het gouvernement over uitgebreide corpsen: Binnenlands Bestuur, Dienst van Volksgezondheid, Landbouw- en Veeteeltconsulenten en dergelijke, die tot in de verste uithoeken van de archipel hun prachtig werk verrichtten in dienst van land en volk.

Er is thans een groot gebrek aan krachten, aan materiaal, aan wat niet al; de onzekerheid ligt nog als een diepduistere nacht over grote gebiedsdelen en wat op de grenzen van die nacht leeft, is kapot van honger, ziekte en ellende. Het is in deze gebieden (langs de demarcatielijnen en diep in de binnenlanden van de buitengewesten) dat de soldaat onbewust een deel overneemt van de allernoodzakelijkste pacificatie. Hij doet dit even simpel en ongecompliceerd als hijzelf is; omdat hij bij de grote mond en ontzettende lef eigenlijk maar een heel klein hart heeft dat helemaal niet op kan tegen al die ellende om hem heen. Hij doet daarbij dingen, waar hij zwak om gegrinnikt zou hebben als iemand hem ooit verteld had, dat hij ze nog eens doen zou.

Ergens langs de konvooi-route Batavia-Bandoeng is een villadorp gebouwd waar voor de oorlog de stadsmensen een koude neus gingen halen tijdens de weekenden. De glans en luister zijn er reeds lang afgeblakerd of overdekt door voortvretend mos.

Nu zitten er soldaten in dat villadorp en in een van de meest intact-zijnde huisjes heeft een korporaal-hospik (- een jewéél vanne vent -) met twee maatjes een noodhospitaal ingericht. Hij is natuurlijk met niets begonnen, maar er was een begrijpende bataljonscommandant, die 'm een klap op de schouder gaf en een bataljonsarts, die hem met raad en daad en een ongelimiteerd vertrouwen ter zijde stond. Nu zijn er koele, frisse vertrekken met echte bedden, zelf-getimmerde kastjes en tafeltjes, boeketjes in lege

sigarettentinnnetjes en lectuur. Er is zelfs een primitieve operatiezaal waar spoedgevallen ogenblikkelijk geholpen kunnen worden, een kraamkamer voor de bevolking en een aparte keuken.

In dit noodhospitaaltje worden hoofdzakelijk lichtere gevallen opgenomen: malaria- en maagpatiënten en jongens die oververmoeid en afgezwakt van de voorposten terugkeren. Niemand heeft de hospikken opgedragen dit werk te doen, maar van de dag van de ontschepping af, reeds langer dan een jaar geleden, hebben ze geen dag verlof gekend; zij hebben hun kamertje in het hospitaal om altijd tussen hun patiënten in te zijn, lopen op tour beurt mee met patrouilles en acties, delen alle misère en vermoeienissen en worden op de handen gedragen door het hele bataljon.

Daarbij openen zij een polikliniek voor de bevolking, lang voordat de Mobiele Colonne van het Rode Kruis uitzwermden in de kampongs en hun plaatselijke kliniekjes openen. In de beginmaanden hadden ze vierduizend patiënten per week; mensen die van vele kilometers ver weg kwamen, soms van verre over de lijn en door familieleden in manden of achter op de bagagedrager van een gammele fiets vervoerd door het heuvelachtige terrein. Mensen met verwaarloosde malaria, honger-oedeem, tropische zweren, framboesia, scabiës, maagziekten, wat niet al. De ernstiger gevallen waren voor de dokter, de kameraad waarmee ze onvermoeid elke dag opnieuw optornden tegen de berg van ellende. verwaarlozing en ziekte. Er zijn tijden geweest, dat de kok nog een noodkeukentje liet bijbouwen en versterking aanvroeg om te helpen. Er werd een huis ingericht, waar de patiënten, die van zeer verre kwamen en zij, die onder behandeling of observatie moesten blijven, konden overnachten en in menage kwamen bij de troep.

En almaar bleef de golf van miserabelen aanspoelen. Het vertrouwen werd zo groot, dat zwangere vrouwen om hulp kwamen en die kregen bij de bevalling; vandaar de kraamkamer, want ze pakte alles met nietsontziende ernst aan. De bevallingen waren hun triomf, de stille triomf van de bèk-affen hospik, van wie niemand de naam weet, noch van zijn bestaan. De korporaal-hospik heeft zelf vier bevallingen op zijn lijstje staan; hij is monteur van beroep en viervoudig pleegvader. Hij ziet nog bleek van opwinding als hij er van vertelt.

In Kebajoran, onrustige buitenpost in het randgebied van Krawang, opende een dokter van de Militair Geneeskundige Dienst, zoals alle artsen doen, een polikliniek voor de bevolking. Ook hier kwamen de mensen van heinde en ver. Op zekere dag stond er in de massa wachtenden een jonge man met stug

gezicht en lange haren. Iets onrustigs gloeide in zijn ogen en zijn tenen stonden niet stil. Zijn rechterbeen was een gezwollen knobbel waar pus en etter door de rottende huid braken.

De dokter gaf er een kruissnede in, en terwijl twee helpers de man beet grepen, perste hij alle vuil uit het been. De man gaf geen kink maar het bloed trok weg uit zijn lippen; woordeloos keek de massa toe. Toen keek de dokter, nam een tangetje en wong iets uit de wond. En keek geruime tijd zwijgend naar de platgeslagen kogel. Loodzware stilte viel over de mensen.

Toen wierp de dokter de kogel met achteloos gebaar weg, maakte de wond schoon en verbond het been. Hij gaf de zwetende jongeman een sigaret en liet hem gaan. Een maand lang kwam de man om de twee dagen terug. Toen de wond genezen was, vroeg hij of hij bij de dokter kon blijven. Hij bleef en vertelde veel later, dat hij TNI-soldaat was geweest.

Op Bali liet de Poenggawa van Krambitan de dokter van een bataljon roepen; of de dokter zijn vrouw bij de bevalling kon helpen. Slechts zij, die de adat van het oude Balinese heersersgeslacht kennen, weten wat dit betekent. De dokter hielp; tijdens de behandeling hurkte naast hem een priester, tussen hen in smeulde een potje wierook en offers waren bij het lage bed gelegd. De priester prevelde zijn gebeden en toen het kinderkopje verscheen, druppelde hij er wijwater over, greep een kuiken, sneed er pardoes kop en vleugels af en het gemurmel werd tot een triomfantelijke lofzang. Wellicht heeft de priester schone geschenken van de Poenggawa gekregen maar de dokter bewaart zorgvuldig een brief, waarin hem met het blijde begrip dat bestaan kan tussen een blanke en een bruine vader, verteld werd, dat door de ouders aan het kind de naam was gegeven van Goesti Ngoerah van Steinfoorn.

Er zijn vele hospikken en artsen. In elke buitenpost en stadskazernement. De hospikken lezen geen boeken over tropische heelkunde, soms spreken zij zelfs de landstaal helemaal niet. Maar met hun onverschillige koppen en ruwe handen en onverstaanbaar soldatenjargon trekken zij onbewust de bevolking uit de peilloze diepten van de nood.

Wat doen daarom hun namen er toe? Duizendmaal zwaarder wegen hun teleurstellingen en moeilijkheden. Er komen mensen van verre over de demarcatielijn, omdat de afschuwelijke pijn aan het wegrottende been of de angst van de moeder om het zieke kind, zelfs de woede van de terrorist doen

trotseren. Belandah²-verband is taboe, in het rood-witte land, de aangenomen hulp van de belandah-dokter een verraad aan het volk. Als dan de mensen weer terugkomen van de dokter, herinnert de demarcatielijn hen plotseling aan wat hen te wachten staat. Dan gaat het zorgvuldig-gelegde verband van de wond en er zijn er, die na de eerste behandeling nooit meer terug komen voor verdere hulp.

In grote getale zijn thans ook de Mobiele Teams van het Rode Kruis uitgezwermd in de frontgebieden. Hun werk is niet met woorden te omschrijven. Als de soldaat, die met deze teams van zeer jonge meisjes en een arts de kampong ingaat om hen bij het werk te beschermen tegen onverlaten van hen spreekt, krijgt hij grote, aandachtige ogen, en vertelt vol ontzag: U most die griete 's zien banjeren over die glibberige sawahdijkjes met de zware medicijnkisten, door de ravijntjes en over de heuvels. Dan voel je je verrèkte klein worden.

Meestal wordt zulk een team gedetacheerd in een bepaald gebied en bewonen ze een huisje bij een vooruitgeschoven post. Ze kennen geen rust, slechts de moeilijkheden stapelen zich steeds weer op en er zijn overal wanbegrip en primitieve domheid.

Toen bij Klender door het Rode Kruis een polikliniek werd geopend, brandden terroristen tot tweemaal toe het gebouwtje af.

Eens zei een meisje van achttien jaren, dat met twee teamgenoten van gelijke leeftijd in een afgelegen voorpost je woonde en dagelijks voor ruim zevenhonderd rampzaligen polikliniek hield:

- Ik ben alleen moe, moe, moè... en soms een beetje wanhopig - en daarna werkte ze weer verder.
- Héé Rauwe, kwam een soldaat het ziekenkamertje binnenslungelen, hier is een artikel over jullie in een Hollandse krant. Ze noemen jullie de beste ambassadeurs van Nederland
- Motte die kalére-krenge weer schelden? stoof de hospik verontwaardigd op. Neenee, ambassadeurs zijn vertegenwoordigers. Jullie zijn de beste vertegenwoordigers van ons volk, legde de maat uit. De hospik was alweer bezig met smerige verbandrolletjes uit te wassen in kokend heet water: La' ze uitscheije met dat geklèts, la' ze wat meer kinine en verband sturen ...

---

² Blanke, Nederlander

Nooit zal Nederland voldoende begrijpen, wat deze generatie van jongeren te doorstaan heeft, hoe onmeetbaar groot de taak is, waar zij dag-in, dag-uit tegenover geplaatst wordt. Welke doodgewone, menselijke verlangens naar een normale wereld, waar jonge mannen en meisjes in thuishoren om voor hun eigen toekomst en geluk te werken, daar wroeten kunnen in een afgesloten wereld, waar niets dan ontbinding, menselijk leed, honger en ellende haar r'echt in het gezicht grijnzen.

PACIFICATIE II

Daar is het ware verhaal van Lientje.

Toen het grote gebied bij Soerabaja door de onzen bevrijd werd, riep de bataljonscommandant Lientje bij zich; Lientje was een Brabantse bankwerker, sergeant en overtuigd sociaal-democraat. De commandant zei hem onder de bevolking te gaan werken. Lientje zocht zich een helper en tolk in een in de streek geboren en getogen Nederlander, die vloeiend de landstaal sprak en de adat van de bevolking kende, trok een wit hemd aan, zette een zonnebril op en ging ongewapend de kampongs in.

Zij hielden conferenties met loerahs en wedanahs; soms merkten zij dat het hoofd impopulair was bij de bevolking; zij zetten hem af en lieten de bevolking een nieuw hoofd kiezen, benoemden hem en stonden hem ter zijde met raad en daad. Zij legden de vergaderingen uit, hoe noodzakelijk het was dat er eindelijk iets gedaan werd voor de zo veel geplaagde bevolking. De noodzakelijke rust en veiligheid werden gewaarborgd, er zou hulp komen voor de hongerigen en zieken, maar in de eerste plaats moest de bevolking zelf aan het werk. Opdat hun kinderen later niet als bedelaars, als achterlijke wrakken zouden rondlopen en de maatschappij vergiftigen met hun ongezonde lichamen; opdat zij niet hun ouders en grootouders zouden vervloeken omdat die niet de moed hadden verder te leven gelijk vele geslachten voor hen geleefd hadden als nijvere, bekwame en eerlijke tani's.

De tolk vertaalde Lientje's sappige Brabants en de loerahs en wedanahs knikten: - Inggih (jawel) - Lientje en zijn helper lieten het er niet bij zitten en zaten als duiveltjes achter de broeken van de kampong hoof de en hielden persoonlijk toezicht. Lange en hete dagen zwierven zij rusteloos rond; verzakte huisjes werden gerepareerd, plassen en modderpoelen gedempt, moerassige erven gedraineerd, onkruid verwijderd en de velden bewerkt. Zij zorgden er voor, dat er voedsel kwam en nood-kleding, dat er polikliniekjes geopend werden en dat de bevolking angst en schuwheid overwon en zich liet helpen.

Zij vonden een kanaal dat praktisch geheel dichtgeslibd was met vuil en modder, zodat er niet voldoende water kwam om de dorstende velden te bevoeien. Lientje sprak met de mensen; wekenlang hebben de kampongs vrijwillig honderden krachten geleverd, die volgens een roulatiesysteem-zonder-papier het kanaal uitbaggerden. Het kanaal werd uitgediept over vele kilometers af stand en het water kon weer vrijelijk stromen; over de sawahs klonk weer het murmelende geruis van water. Lientje sprak met het Binnenlands Bestuur en kreeg bibit (jong rijstgewas), medicijnen en noodkleding los. Hij verdeelde het onder de mensen. Hij wees hen op kapotte bruggetjes: -Hoe moet het, als jullie kinderen of vrouwen daar doorheen zakken, schamen jullie je niet voor je onachtzaamheid? Zijn jullie niet maloe als jullie kinderen later zeggen dat zij een been braken omdat hun vaders luie ouwe wijven waren? - Er kwamen nieuwe, sterke bruggen. -

In een randkampong bliezen de terroristen een belangrijke brug op. Zij blazen vele bruggen op, maar die ene was van groot belang voor de bevolking-zelf. Lientje sprak er over met de mensen, dat de brug weer in orde moest komen. – (Takoet, wij zijn bang) – huiverden de mensen en wezen naar het gebied achter de rivier. - Als de pemoedah ziet dat wij de brug herstellen, zal hij ons doden. - Lientje beloofde hen terug te komen met soldaten, die hen zouden beschermen terwijl zij de brug in orde maakten. Dagen later kwam Lientje terug met soldaten en vond een gekrioel van mannen bij de brug, die al voor driekwart gerepareerd was. De mannen lachten hartelijk om Lientje's verbazing.

Lientje en zijn helper kregen de naam van "Vader der dessa's en Zoon van de Vader". Zij werden de vertrouwden der dessa-hoofden en de vrienden van de bevolking. Men kwam bij hen om hulp en nooit heeft Lientje maar lukraak een belofte gedaan, die hij later niet zou kunnen inlossen. Nooit zal Lientje die eerste keer vergeten, dat door de nacht een eenvoudig kampongmanneltje bij hem kwam om te vertellen, dat pemoeda's bommen hadden gegraven in een weggetje. Hij kwam de weg wijzen en de soldaten, die meteen mee terug gingen, vonden twee vliegtuigbommen.

Er kwamen rust en we vaart in de kampongs. Passars werden geopend en vele mensen gingen de weg naar de naastbij gelegen stad met manden vol veldvruchten en kippen. Zij maakten een omweg om langs Lientje's huis te gaan en brachten een kip, een mandje vruchten of een handvol eieren. "Voor de Vader". Simpele blijken van dankbaarheid van een volk dat bewust ontwaakte uit de nachtmerrie, maar geen woorden vinden kan om de dank uit te spreken.

Als Lientje thuis komende de gaven vond, foeterde hij zijn onschuldige djongos uit: - Ge mut 't niet aanneme van dieje arme donders -

Maar steeds weer lagen de eenvoudige gaven op zijn deur-drempel. Lientje kreeg het druk en opende een bureau met een kaartstelsel, schrijvers en een klerk. Hij formeerde een eigen inlichtingendienst en had overal zijn vertrouwensmannen in de kampongs. De bevolking fluisterde vol heimelijke pret, dat de Vader overal ogen had. De man die zich onttrok aan een gezamenlijk karwei, had het onbehaaglijke gevoel, dat onzichtbare ogen in zijn rug priemden en sloop haastig terug naar het werk. De loerah, die bij de rijstverdeling een heel klein beetje te veel rijst naar zijn lievelingsvrouw schoof, kreeg op z'n alleronverwachts een zenuwschokje van schrik en haalde vlug dat heel klein beetje teveel van zijn eigen portie af.

Op de nachtelijke bijeenkomsten werd er door Lientje en zijn vertrouwensmannen veel en smakelijk gelachen.

Toen er weer volksschooltjes waren en de laatste rijsttoogst een overweldigend succes was, zodat de bevolking voor vele maanden gevrijwaard was tegen hongersnood, kwam een delegatie Lientje uitnodigen voor een feest. En of Lientje de soldaten ook vragen wou.

Elke soldaat, die zich vrij kon maken, was van de partij en het is een onbeschrijflijk feest geworden. De jongens hielpen enthousiast mee om de algemene vreugde te verhogen en maakten er een complete kermis van met klimmasten, wedstrijden en nog veel meer. Nachten lang werd er feest gevierd en vele kampongpleinen werden gebruikt, want de bevolking van vijf- en dertig kampongs nam deel aan het feest en de vreugde moet tot in Nederland te horen zijn geweest.

En steeds maar verder ging Lientje. Soms bleef hij dagenlang weg en overnachtte in beruchte kampongs langs de lijn, waar duizend fluisteringen rondgaan en het onzichtbare beest van overal loert. De eerste nacht in zulk een gebied bracht hem een onverwachte ontroering. Hij had het bed van de loerah geweigerd en sliep op een tafel in het voorgalerijtje. Die nacht moest hij er even hoognodig uit en toen hij van de tafel stapte, trapte hij op een mens. Het was de zoon van het kamponghoofd, die met een vlijmscherp kapmes voor de tafel lag te waken.

Zijn naam en faam drongen door tot over de demarcatielijn. Er kwamen geheime boodschappers: - De TNI-leiding wilde kennis maken met Lientje -

Lientje ging met hen mee langs honderd onvermoede binnen weggetjes en sluiptgangen. Hij kwam in gebied dat hij niet kende. Opeens stond een vreemde soldaat op de weg. Hij droeg een goor khaki-uniform, was blootvoets en had een gloednieuw Lee-Enfieldgeweer met opgeplante bajonet. Een enkel woord van de gids veranderde de dreigende waakzaamheid in gesloten onverschilligheid of wantrouwende nieuwsgierigheid.

Zij gingen voort langs het gloeiende pad. Soms was er beweging in de struiken en loerde een donker gezicht over de loop van een mitrailleur. Maar rechtop en onbevreesd ging Lientje voort. - Pas op, zei de gids soms en dan wist Lientje, dat hij bijna op een landmijn was gestapt of gestruikeld over het trekkoord van een vliegtuigbom.

Zij kwamen bij het huis, waar de TNI-officieren wachtten. Lientje zag, dat hij omsingeld was door wel honderd soldaten.

De officieren gedroegen zich correct en spraken zuiver Nederlands. Zij wilden praten. Dat kèn, zei Lientje. Zij spraken over vele dingen, maar zij begrepen elkaar niet. Zij bleven hem wantrouwen en hij vond hen kortweg dom; ze spraken helemaal niet over de zaken, waar hij voor gekomen was; hij wilde niet over militaire dingen praten en hij wilde helemaal niet officier van de TNI worden. De officieren begrepen ten leste, dat ze niets uit hem konden wijs worden en werden ongeduldig. Ik ken niet met jullie praten, legde Lientje uit, - jullie zijn dom. - De officieren werden kwaad en Lientje verklaarde zijn woorden. - Kijk maar 's om je heen. Dit gebied staat onder jullie bescherming en wat zie ik? Onbewerkte sawahs, onverzorgde kampongs en zieke mensen. De mensen zijn niet rustig genoeg om hun gewone werk te doen, want steeds nog wordt er gerampokt door benden, die zich soldaten van jullie noemen; dat staan jullie toe, dat er misbruik wordt gemaakt van jullie naam.

Het eiland Madoera sterft uit van de honger; jullie leiders zeggen dat de oorlogsschepen van de belandahs rijsttransporten belemmeren, maar waarom zouden diezelfde belandahs dan wèl toestaan dat er schepen vol rijst naar India varen? Zie eens om je heen, de mensen zijn uitgemergeld van de honger, maar jullie soldaten zien er goed uit en jullie leiders nog beter.

Dan ligt dat immers aan jullie? Als jullie niet dom waren kon het anders; jullie kunnen er voor zorgen, dat er niet meer gerampokt wordt, dat er weer rust heerst, zodat de mannen hun velden kunnen bewerken en de vrouwen haar

tuinen wieden; dat de modderpoelen verdwijnen en de bruggen hersteld worden.

Grimmig zeiden de officieren, dat Lientje maar 's over een paar weken moest terugkomen, dan kon hij zien dat ze niet dom waren. Hij kwam terug en er was rust en orde in de kampong. Hij gaf de officieren een sigaret en zij boden hem een goede maaltijd. Bij het natafelen vroegen ze terloops, wat er nog meer gedaan kon worden.

En zo gaat hij rond; Lientje, de bankwerker uit Brabant. Rusteloos, levensgevaar en alle risico's ten spijt, alle moeilijkheden op zij wikkend met zijn massieve schouders en staal-blauwe ogen. Waar hij kwam, zette hij het eigen stempel op de kampongs: dat van noeste arbeid aan een wezenlijke opbouw.

Als Lientje zijn er zovelen. Soldaten van de Militaire Inlichtingendienst, van de Militaire Politie en Koninklijke Maréchaussee. In elke voorpost is een klein detachement van dergelijke soldaten, dat uitzwerft in de kampongs en dessa's en een intensief contact onderhoudt met de bevolking. Deze soldaten registreren de kampongbevolking en houden toezicht op alles, wat in- of uitgaat. Zij controleren de passarprijzen en waken er voor, dat geen opkopers uit de steden komen die met hun prijzen de hele oogst wegekopen. Zij adviseren bij rijstooft en sawah-bevloeiing, waken tegen diefstal en rampokpartijen; zij zijn de ogen en oren van het leger en staan met inzet van heel hun persoonlijkheid voor de belangen van het volk.

PACIFICATIE III

Toen Tangerang door de onzen bevrijd was, richtte zich de woede van de terrorist tegen de weerloze Chinese bevolking. Dag en nacht verduisterden brandwolken de horizonten en de schreeuw van de mens in doodsnood klonk over het land, ver buiten het bereik van onze wapens. Honderden werden afgeslacht en duizenden vluchtten in panische angst naar Nederlands gebied. Onze troepen waren dag en nacht in de weer om de schrikkelijke exodus op te vangen; patrouilles werden uitgestuurd ter bevrijding van ingesloten mensen. Er is het voorbeeld van die zes-en-twintig Militaire Politie soldaten die in de nacht het gerucht opvingen dat vijf-en-twintig kilometer in rood-wit gebied enkele honderden Chinezen opgesloten waren en wachtten op een afschuwelijke marteldood. Zij rukten uit en marcheerden vijf-en-twintig kilometer in geforceerde marsen langs de woestenijen van verlaten kampongs, van smeulende ruïnen en verlaten sawahs. Soms greep de stank van verbrand

mensenvlees hen naar de strot; overal dreunde het alarm op de tong-tongs, maar zij marcheerden steeds verder en keerden terug met drieduizend Chinezen, die vier dagen zonder voedsel opgesloten hadden gezeten en op het rijtje af vermoord zouden worden.

Dergelijke staaltjes haalden onze jongens en hun maats van het KNIL dagelijks uit; zij komen terug, smijten bewapening en uitrusting af, eten de ergste honger weg en rollen doodmoe op hun tampatjes, want morgen en overmorgen en de dag daarna en alle dagen van de lange, onzekere toekomst wacht hen een taak.

Zo werd Tangerang tot het toevluchtsoord van tienduizenden; het stadje berstte aan alle kanten van de evacués en almaar door kwamen nieuwe groepen binnen van hysterische, uitgeputte rampzaligen met de schaduw van iets afgrijselijks in de leeggestaarde ogen.

De Chinese verenigingen en het Rode Kruis in Batavia hielden fancy-fairs en inzamelingen; van alle zijden en uit alle lagen van de bevolking stroomde het geld toe en een hulp-actie-comité kon op grote schaal de onvoorziene moeilijkheden opvangen.

Zo veel als mogelijk werden vluchtelingen doorgezonden naar Batavia, maar de vervoermiddelen waren gebrekkig en het aantal te overstelpend. Tangerang bleef een naar alle kanten uitpuilende gemeenschap. Enorme centrale keukens werden opgezet; militaire trucks voerden grote ladingen levensmiddelen aan, maar brandhout was er lang niet in voldoende hoeveelheden. Wel buiten Tangerang, maar daar loerde nog steeds het beest in alle vormen en gedaanten.

Wacht- en patrouillediensten moesten een normaal verloop hebben; de diensten waren abnormaal zwaar, maar in hun weinige vrije uren trokken soldaten vrijwillig met de hout- transportploegen er op uit buiten het beschermende prikkeldraad en tot diep in het ontredderde terrein. Dagen-, weken-, maandenlang; er was geen dienst van gemaakt en er werden ook geen vrijwilligers gevraagd. Maar langs heel de weg en in het gebied waar hout gezocht werd, lagen Nederlandse soldaten achter hun brens en geweren de houttransporten te beveiligen. Waar nodig, op alle eilanden van de archipel waar nog benden terroristen rondzwerven, beschermen onze soldaten de rijst-oogst en -verdeling in de kampongs.

Aan de abominabele wegen van steden en bij buitenposten werken Nederlandse soldaten in de brandende zonneshijn.

Soms hebben ze een echte machine om de wegen te herstellen, soms moeten ze het maar doen met wat pikhouwelen, een schudmand voor kiezelstenen en allerlei primitieve middelen.

Er is geen schroom om het verlies van prestige bij de bevolking.

De soldaat is erg gevoelig voor het woord "prestige"; hij vindt, dat zo lang elke Indonesiër voor vijftig cents in de bioscoop kan zien, hoe vlot de Europeanen met andermans vrouwen scharrelen en zich laten scheiden, en hoe ongekleed de Europese vrouw zich somtijds vertoont aan de blikken van andere mannen, dat hij dan gerust met zijn 'bovennakie' aan een weg mag werken.

Zij repareren opgeblazen bruggen en bouwen zelf bruggen, die achttonners kunnen dragen; ze herstellen elektriciteits- en telefoonnetten, waterleidingbuizen en huizen. Zij waken over de opbouw van de olieraffinaderijen van Pladjoe en de boortorens van Tarakan; bij de thee-onderneming op de berg Gedéh en bij de suikerfabriek van Watoetoelis. Zij repareren de daken en machinerieën van de weverijen bij Bandoeng. Zo werken onze soldaten náást hun militaire taak te velde, aan de opbouw van het land Indië.

Soms leiden hun ongelimiteerde ondernemingslust en fantasie tot wilde situaties.

Wanneer een troep reeds geruime tijd in een gebied heeft ,gewerkt" en de omgeving gezuiverd is, nemen de patrouilles medicijnen mee in de broodtas. Ze noemen deze patrouilles spottenderwijs "pillen-patrouilles". Zij opereren hoofdzakelijk in de kampongs in de perimeter, het gebied waar zowel onze troepen als TNI-soldaten, mits kenbaar aan een rode band om de arm, mogen patrouilleren. De bevolking van de kampongs binnen de perimeter is het weerloze slachtoffer van deze halfslachtige houding. Om de andere dag zien zij Nederlandse of TNI-soldaten. Onze troepen kunnen in dit gebied niet pacificeren en evenmin de TNI. De kommer en ellende in een dergelijk gebied zijn soms niet te beschrijven.

In zulk een kampong was een "pillen-patrouille" verzeild geraakt. Naarstig zocht de troep naar zieken. Een blonde reus was in een uithoek verzeild geraakt en vond daar iets, waarvan ze zeggen dat het een kind Gods is. Het was een afschuwelijk skelet onder een geplooide, leerachtige huid in stinkende restanten van een jutezak; dat iets droeg een kindje in de armen. De reus schoof zijn petje op het achterhoofd en werd een levensgroot vraagteken, want hij was nog heel jong en onervaren. Daarop draaide hij zich bruusk om en beende weg. Zocht verbeten de hele kampong af en keerde na verloop van tijd met een tante terug. De tante was De Uitzondering van de kampong, een

juffrouw met vormen van hier tot gunter. De blonde reus had zijn arm om haar vlezige heupen en sleurde haar mee. Bij het skelet hield hij halt, wees naar het kind, wees naar zeker omvangrijk lichaamsdeel van de verwilderd-kijkende tante en zei één woord: Soesoe (Melk).

Draaide zich op de hakken om en liep voldaan heen.

Zes uren roeien voor de kust van Menado ligt het eilandje Bonaki.

Het verhaal wil, dat na Nippon's capitulatie nog geen Nederlander er zijn voet zette. Het verhaal wil verder, dat er bij het bataljon oorlogsvrijwilligers, dat in Menado lag, een Limburgse mijnwerker was, die ze 'de Blauwe' noemden.

De Blauwe trok het zich aan, dat de mensen van Bonaki nog nooit een Limburger hadden gezien. Hij 'leende' een prauw, zette zijn breedgerande cowboyhoed op, gespte het pistoolholster laag op de heup, vergat een hemmetje aan te trekken en patronen mee te nemen en roeide naar Bonaki.

De hele bevolking liep uit op het strand en haalde hem onder jubeltonen in, want het volk van Menado is zeer loyaal aan onze Koningin. In triomf werd de Blauwe naar het kamponghoofd gebracht.

Het kamponghoofd had, "ne dunzig meiske" als dochter en de Blauwe liet zich alle feestvreugde aanleunen en deelde mee, dat 'ie wel twee weken zou blijven. Het volk stond op de kop, maakte uit een boomstam een troon, hing er een verschoten Nederlandse vlag en een vergeeld portret van de Koningin boven, zette de Blauwe in de troon en benoemde hem tot onderkoning. En toen gingen ze feestvieren; dagen en nachten aanéén. Er werden varkens en kippen en geiten geslacht en grote braad vuren laaiden op; manden vol fruit werden aangesleept en uit de arènpalm brouwde men vaten vol godendrank; vijf dagen lang werd de Blauwe vetgemest. Toen hoorde hij toevallig, dat er nog terroristen op het eiland zaten.

Hij gespte het ongeladen pistool om en ging op zoek. Hij keerde terug met een extremist, die hij aan een stuk touw vastbond aan de troon. Na enkele uren vertelde de extremist, die mee aan het feestvieren was geslagen, dat 'ie nog een broer had die ook extremist was. De Blauwe knoopte het touw los en adviseerde: en aas de sodemieter ie broer haalen en aandars . . . De extremist galoppeerde weg en kwam terug met zijn peloppor-broer. De Blauwe bond hen beiden aan zijn troon vast en feestte verder. Na een dag kwam er nog een extremist aanzetten en meldde zich vrijwillig. Gaon d'r ma' bè-zitt'n, wees de Blauwe met een vettige kippenklui.

Intussen stond het bataljon op de kop en was na enige dagen vruchteloos zoeken de Blauwe als vermist opgegeven. Tot de Militaire Politie op een idee kwam en naar Bonaki stoomde.

De Blauwe kwam ze op het strand al tegemoet en zou wel rustig meegaan, - maor 'ie moet mer eif' mitgaon, daer steet nog get goets klaar - Ze hielden hem eerst enkele dagen vast bij de bataljonspolitie. Toen hij verhoord werd, danste hij het vertrekje op en neer met een stoel in de armen en onder het zingen van het kuise carnavalsliedje: Is dat dan niks, Merie, is dat dan gaor niks?

De politie zei geheimzinnig: Die vent is mata-gelap en hij kreeg een jaar voorwaardelijk. Toen hij het gebouwtje uitwandelde vertelde hij de politie nog: In mien rijk spriek jedereen Holles; geleufde niet? Alle meidjes kwèkke: - Mag niet pan menirr Pastorr - En honi soit qui mal y pense.

VROUWEN IN HET LEGER

Wij hebben talloze vrouwen in ons leger. Vanaf de zeventien-jarige typiste met de dansbenen op het hoofdkwartier van de Adjudant Generaal tot de echtgenote van één onzer beste generaals (door de Jappen vermoord om zijn weerbarstige houding) die op een Welfare-kantoor de lectuurdistributie voor de troepen verzorgt en 's avonds Engels doceert op een vormingsschool voor soldaten.

Wij hebben onze moedige verpleegstertjes in de hospitalen en de gezellige soldatenmoeders in onze verlofscentra. Zij zijn geen militairen, maar zij behoren in onze grote familie.

Wij hebben ook nog een Vrouwen Korps KNIL en een Vrouwen Hulp Korps K.L.. Zij dragen het khaki-uniform en hebben rangen, distinctieven en de dienst van de militair. Zij sluiten hecht' in onze gelederen en zijn een fijne schakel in de keten.

Overal doen zij dienst. Bij de diverse diensttakken van de Welfare, in de militaire apotheken, in de ziekenhuizen, als parachute-vouwsters in Hollandia en chauffeuses in Batavia, als secretaressen en typistes op bureaus.

Sommigen harer zitten op de afgelegenste posten van de archipel en delen alle ongemakken en ontberingen van de-troep-te-velde. Bij het Vrouwenkorps KNIL

vindt gè het wonderlijkste conglomeraat, omdat dit korps in oorlogstijd geformeerd werd in Australië en Nederland een beroep had gedaan op alle vrouwen en meisjes van Nederlandse bloede, waar ook ter wereld. Geen onderdeel is ook zulk een staalkaart van ons Koninkrijk als dit korps. Ge vindt er meisjes uit Nederland, Chinese en Indische meisjes; ge hoort er accenten uit West- Indië, Canada en Zuid-Afrika.

Ergens bij Klender en Waroengdjengkol, nog in de beginperiode van ontred-dering en snipers. De weg een slordige verzameling van kuilen, gaten onder een centimeters-dikke laag modder. Langs de weg huisjes met kogelgaten, een stationnetje met zandzakken en geschonden door een furieus vuurgevecht, een af gebrande passar. Tuinen vol onkruid en kapot geslagen huisraad. Militaire posten achter prikkeldraad, haastig opgeworpen stellingen. De regen ruist somber over de miserabele wereld.

Over de weg een masterjeep, kantelend en zwaaiend over de kuilen, dikke modderlagen spuiten weg onder de banden. Een meisje achter het stuur, een slonzige jas over de schouders; een meisje met heel rode lippen. De wagen zwaait een erf op.

Ha die jongens!

Ha die Loesje! - De soldaten komen met lodderogen van de veldbedden en gaan rond de tafel bij haar zitten. Hoe is 't hier bij jullie? En dan verdampt de loodzware vermoeienis in een gesprek met oneindig gekanker, gelach en sterke verhalen. Buiten ruist de grauwe regen.

Loes, ik heb een portret van me meid gekregen -

- Jongen, laat 's zien... mmmm, wat lief, heb je al terug geschreven? -

De regen valt over de kapotte, ontredderde wereld; alles is triest en oneindig doelloos. Maar over de weg gaat een master- jeep, glibbert weg naar de bermen, van post naar post, van huis tot huis, overal waar moede, piekerende soldaten zijn. Dan stapt er een nat geregend meisje uit met een hartelijke armzwaai en gaat bij hen zitten en praat honderduit; over bij hen thuis, hun vrouwen en ouders en kinderen. En zij laat overal in de ontreddering en sombere verlatenheid iets achter, dat geurt naar een vleugje parfum.

Zij werd op Java geboren en groeide op tussen de eindeloze rietvelden van een plantage. In de crisisjaren trok het gezin naar Indochina, maar na enkele jaren hitte en afmattend gezwoeg werd de vader afgekeurd voor de tropen. De overgang naar het koude, mistige Nederland zou te groot zijn en van het spaarcentje ging het gezin eerst acclimatiseren in Frankrijk.

De oorlog overviel hen in een huisje in de Bergerac; uitwijken naar Nederland was niet meer mogelijk, noch de vlucht over de Spaanse grens. Toen Frankrijk bezet werd, schaarde het meisje zich in de rijen van de vogelvrij-verklaarde partizanen, het ondergrondse leger der Maquis. Jaren later kwam de bevrijding; de vader lag op een kruispunt van wegen achter een brenmitrailleur en zij deed koeriersdiensten. Enkele maanden na de bevrijding moesten de vrouwen het leger van de Maquis verlaten; het meisje meldde zich bij het Rode Kruis. Na enige tijd merkte zij dat sommige elementen misbruik maakten van het embleem om contrabande te smokkelen; zij nam ontslag en meldde zich bij het Amerikaanse consulaat. Zij leerde motorrijden en trok als ordonnans van het corps 0664 met de Amerikaanse legers Duitsland binnen. Maanden van kou en ontbering, van modder, ruïnen en de dood in duizenderlei gedaanten. Duitsland capituleerde en het meisje reisde terug naar Parijs, waar een Nederlands bureau jonge mannen en vrouwen vroeg om de strijd in de Pacific te helpen uitvechten.

Zij meldde zich en werd op transport gezet naar Nederland; na enkele maanden stak zij met het eerste contingent over naar Engeland om een doorvoerkamp voor Nederlandse oorlogsvrijwilligers in orde te brengen. Door mist en regen reed zij trucks van Londen naar Malvern-Wells. Toen ging ze naar Australië aan boord van de Curaçao, waar ze als assistent-machiniste in de machinekamer stond. Het schip reisde via Amerika. In het Panamakanaal kwam het bericht van Japan's capitulatie; de machinisten en stokers veegden hun smerige handen af aan een dot poetskatoen en staken hun knuisten uit: Gefeliciteerd, Bolletje. Enkele maanden adempauze in Australië, toen op transport naar Java, waar ze midden in de ergste schiet- en smijtperiode voet aan wal zette.

Dit is geen roman; dit is de chauffeuse-monteuse "Bolletje", twintigjarige sergeant-tweede-klas van het Vrouwenkorps KNIL, die slechts één hartenwens heeft: Na dit alles ga ik trouwen.

Een West-Indisch meisje in uniform. Pal achter de invasietroepen landde zij op Hollandia. In de onbeschrijflijke jungle drongen de soldaten stap voor stap voorwaarts; het oerbos slorpte elk geluid van verbitterde guerrilla-gevechten op. De bevolking kwam doodziek van ontbering en hygiënische verwaarlozing uit de bossen. Achttien maanden vechten; tegen ontbering, terneergeslagenheid, heimwee, tropenkolder, vermoeienissen, achttien maanden, God, hoe houd ik dit uit? Elke dag heeft ze van pure zenuwen en ellende gehuild, maar het ging altijd.

Detachering naar Morotai. Motorpech boven zee, alle bagage moest overboord anders zou de kust met geen mogelijkheid gehaald worden. Het vliegtuig deed zo vreemd, dit was wellicht het einde van een dwaas avontuur. Het meisje begon voor het eerst na jaren weer te bidden. Ze heeft het daarna aldoor gedaan, want het vliegtuig haalde op het nippertje Morotai.

Batavia in de begindagen. Verwaarloosd, bestoft; rauw geschreeuw, opgezweept mensensmassa's. Slapen tussen de wandluizen en muskieten, ratten over je dunne deken. Geen water en geen licht. Kogels kletsten door de slaapkamers. Mars door een wijk vol rood-witte vlaggen, reuzen-spreuken op de muren, schimpende volksmenigten. Ongewapend en onbeschermd, maar je hoofden hoog, meisjes: een commandante die bloed transpireerde van angst en zich de nagels door de handpalmen scheurde; maar dóórmarcheren met onbewogen gezichten.

Ontvoering; ontvluchting; een meisje is kunnen ontkomen uit een rijdende auto; zij heeft enkele uren tot de nek in een stinkende moddersloot doorgebracht.

Dagen, dat de fouragering spaak liep door straatgevechten; daarom kippen stelen onder het prikkeldraad door van Brits Indische kazernes.

Overal waar de troep komt, zijn de meisjes ook. Soms gingen zij ons voor. Bijvoorbeeld in Malakka; drie meisjes werden ver weg de oetan (wildernis) ingestuurd om een verlaten bungalow in te richten tot kantine voor de komende soldaten.

Ze kregen tien Japanse krijgsgevangenen en één Brits Indische soldaat mee die geen patronen in zijn geweer had. De wildernis sloot zich onherroepelijk om hun angst en zenuwen. De Jappen hadden uitgezochte kansen om te muiten. Daarom maar lèf tonen en een grote mond. Er waren geen schoonmaakmiddelen; ze lieten de Jappen bezems maken uit bebladerde takken en daarmee werden de vloeren aangeveegd; en de Jappen moesten hun sokken uittrekken om daarmee deuren en ramen te boenen. Ze hadden sardineblikjes mee voor het middagmaal ; de scherpgetande blikranden bogen ze om zodat ze ten minste iets hadden om zich mee te verdedigen als er iets gebeuren zou. Als ze aan die dag denken, springen nog de zweetdruppels op de neus.

De tijden veranderen en het leven is in normaler banen teruggevloeid. Onze meisjes hoeven geen levensgevaarlijke karweitjes meer op te knappen, maar in

onze geüniformeerde maatschappij doet het goed, een fris meisjesgezicht te zien boven het khaki. En zij hebben een volwaardige, grote plaats in onze gelederen ingenomen.

PLEEGKINDEREN

Dan zit op zekere dag aan de poort van bivak of kazernement een miserabel schooiertje, dat bij niemand hoort. Onder de zweren en schurft, met het uiterlijk van een afgeleefd mannetje en wanstaltig misvormd door het kogelronde buikje waar de hongeroedeem in wroet.

Het krijgt te eten, heel apart, en de hospik komt eens neuzen. Als het gegeten heeft, staat er bij de kok al een grote pan met warm water en zeep. Na het emotieloze waterballet komt de Inheemse korporaal van de Inlichtingendienst met veel vriendelijke "djangan takoets" (niet bang zijn) sommige dingen informeren. Ouders? Tida ada. Tehuis? Tida ada. Dit tida zal vandaag of morgen onherroepelijk uitblussen in een modderbruine kali of zo maar, ergens langs de kant van de weg.

De compiescommandant krijgt visite; hij kijkt naar de transpirerende gezichten en voelt zichzelf vader en zegt "ja". Dan heeft het jongetje opeens een tehuis. Meer nog: hij krijgt één of meer vaders.

Zulke jongetjes zijn aan de poorten van Nederlandse kampen gekomen op Malakka, Menado, Morotai, Nieuw-Guinea, Sumatra, Java. Bevoorrechte jongetjes; er zijn er nog duizenden, misschien wel tienduizenden van zulke jongetjes die rondzwerven en zonder naam of herinnering achter te laten, ten onder gaan.

Er was een Rotterdamse jongen van negentien jaar, een zeer moeilijk en ongezeglijk soldaat, die niet de minste gemeenschapszin had. Tijdens een patrouille viste hij een schooiertje uit de kampong op. Hij sprak er met niemand over maar ze zagen hem die middag met onhandige vingers het jongetje wassen en daarna bij de hospik brengen. 's Avonds stond hij voor de grootmajoor: „of ie het joch mocht houden". De majoor vertelde van de verplichtingen van een vader; kinderen volgen het voorbeeld in taal en gedrag van de vader, - zou je 't aankunnen? De soldaat dacht ernstig na en stak spontaan de hand uit. - Goed dan, knikte de majoor.

De soldaat veranderde van houding en werd een gehoorzaam mindere en een goed kameraad.

Maanden later bleek het jongetje gelogen te hebben. Hij had nog ouders in de kampong en liep op een avond weg met medeneming van wat geld en kledingstukken. Later zagen zij het kind terug; het liep als een verschooierd vod te bedelen langs Buitenzorg's straten.

Denk niet dat oneerlijkheid en ondankbaarheid in het bloed van deze landskinderen liggen. Maar dit kind was opgegroeid in een ontwrichte maatschappij van brandstichting, moord en plundering; het had van de prilste jeugd af geleerd te moeten stelen en bedelen om niet te creperen. Misschien was het anders gelopen, als het geen ouders had en was meegegaan met de Rotterdamse jongen, zoals Tommie Ilak is gebleven bij zijn pleegvaders. Tommie van het achtste Stoottroepen, zal, als hij groot zal zijn geworden en dit misschien leest, niet boos zijn, dat ik zijn naam noem; want korporaal Thomas Ilak, achtste bataljon Stoottroepen, legernummer 380304000 zal tot een goed en rechtschapen mens opgroeien.

Zij vonden hem in Malakka. Hij had nog ouders, maar die begrepen, dat het jochie bij zijn blonde pleegvaders een beter leven zou hebben dan in hun verarmde, hongerende kampong. Op een brancard en onder een deken werd Tommie langs de controlerende Engelse Militaire Politie aan boord gesmokkeld, toen het bataljon naar Java ging.

Ook Tommie nam eenmaal geld weg; zij vonden het terug in zijn kist en er vielen harde woorden. Daarna werd er nooit meer over gerept en nooit meer heeft Tommie iets weggehaald wat hem niet toe hoorde.

Zij gaven hem een naam in hun eigen stijl. De vierde compie, die het schooiertje gevonden had, was de dag voor het vertrek uit Nederland en bloc naar de film "Gunga Din" geweest en tot geestdrift geraakt over de wijze, waarop in die film een tot de strijd opgeroepen stam de schikgodin Kali opriep. Zo is - Kaliii!! - de oorlogsschreeuw van de vierde geworden en het pleegkind kreeg dit woord in omgekeerde leeswijze tot achternaam: Ilak.

Zij gaven het kind een geboortedag, eveneens in de eigen stijl. Op zekere dag zeiden ze: -Tommie is jarig - Het bataljon vroeg: O ja? - gaf het door en vierde een onbeschrijflijk feest.

Nu heeft Tommie alles wat een soldaat hoort te hebben: uniform, krib, klamboe, soldatenkist, vijf correspondentievriendinnen en een ingekankerde afschuw van het woord: "bruinwerker".

Aan de dienst doet hij niet mee; overdag is er school voor hem op het compiesbureau. Zijn opvoeding is een ernstige zaak en gebaseerd op hoog begrip van karakter en mannelijke waarden.

Eenmaal is Tommie gesnapt in een verboden huis; de compie sprak er schànde van, was kapot en Tommie werd gedegradeerd. Tot de Inlichtingendienst er van hoorde en kwam opdraven bij de bataljonscommandant: Tommie was in dat huis geweest met een dienstopdracht, spionage. Tommie werd er bij geroepen; waarom hij het niet meteen gezegd had. Hij kneep zijn lippen op elkaar. Daarna zei hij: - Het was toch geheim -. En werd luisterrijk bevorderd. Laat het toch precies op Prinsesse-verjaardag gebeurd zijn en laat het toen een daverend festijn zijn geworden!

De Militaire Administratie voorziet niet in een post: - Uitgaven tot Pleegkinderen tot Soldaat. Daarom staat op elke uitbetaaldag een kistje op de tafel van de administrateur en geen soldaat zal ooit verzuimen er iets in te doen voor Tommie. Geen soldaat heeft ook zo'n grote spaarsom als Tommie, maar elke man voelt de verantwoording voor het joch tot ver in de toekomst reiken en hoopt nog eens aanwezig te zijn op het uitbundige feest waar ze nu al plannen voor maken als Tommie zijn academische graad behaald heeft.

Langs dat ene buitenpostje bij Tjibeloewit stroomde dagelijks de golf van vluchtelingen uit het binnenland; de stank van ontbinding, van schrikkelijke honger en wonden walmde hen ver vooruit en het is met geen pen te beschrijven, tegen wat voor gore wrakstukken van mensen de soldaat daar telkens weer op moest zien.

Een van de soldaten had een pleegkind; een pienter jong van misschien zeven jaren. Elke ochtend moest hij met ruzie de fouragewagen in om school te gaan hij de zusters in de nabije stad; 's middags bracht de waterwagen hem weer mee, dan meldde hij zich model: Terug van weggeweest - en werd weer miniatuur-soldaat tot ze hem om zeven uur onder de klamboe frommelden. De negentienjarige vader was tot het gierige toe zuinig en ging zo ver, dat hij steeds de helft van zijn maandrantsoenen verkocht: Regelmatig bracht hij zijn commandant een aardige spaarduit. Het jochie moest later studeren; dokter worden en daarna terug naar Indië - om hullie daaro te helpen...

Er zijn grote bezwaren verbonden aan het houden van pleegkinderen bij de troep. Soms groeien zij op tot vervelende, over-het-paard getilde mormels, omdat er te veel aandacht aan hen besteed wordt. Soms zijn het tè ernstige

mannelijkes, die nog nooit met een ander kind gespeeld hebben en slechts de exercitie en het houten geweer kennen.

Telkens verhuist de troep; een behoorlijke schoolopvoeding kan het kind niet hebben, omdat het telkens afgeleid wordt; het heeft geen omgang met kinderen van gelijke leeftijd en de soldatenbarak is niet de aangewezen plaats om er een kind in groot te brengen. De geestelijke verzorgers hebben een open oog voor dit probleem en doen wat zij kunnen; er zijn tehuizen, waar soldatenpleegvaders hun kinderen kunnen achterlaten.

Want het kind moet ook waarlijk KIND zijn.

De pleegvaders betalen vijf-en-twintig gulden per maand per kind; zij voelen daardoor dat de verantwoording niet geheel van hen is af genomen; een soldaat moet zich heel wat getroosten om elke maand vijf-en-twintig gulden te kunnen oversparen.

En zo zullen in de heerlijke dagen, dat volbeladen troepen-transportschepen de havens van Nederland binnenvaren, vele Kareltjes en Mantri's, de Tommies en de Gjalts, de Piertjes en de Douwes, klein en gekreukt van de kou, tussen hun pleegvaders aan de railing staan. Het hartje bonzend van hooggespannen verwachtingen om dit veelbesproken en paradijsachtige, nieuwe Vaderland. Moge hen dit nimmer tot een bittere ontgoocheling worden.

GEESTELIJKE VERZORGING

Er stond een trieste soldaat met hangende schouders aan de kant van de straat. Het verkeer van Batavia raasde langs hem heen, maar hij zag noch hoorde iets.

Een jeep stopte bij zijn tenen, iemand vroeg: Rij je mee?

De man droeg een versleten camouflage-overall zonder onderscheidings-tekenen. De soldaat zei lusteloos: Ik moet nergens heen. De man keek hem onderzoekend aan en zei: - Ga toch maar mee -

Ze dronken een glas ijskoud bier in een restaurantje; de man van de jeep sprak veel, maar de soldaat zag er uit of hij doodmoe was. Opeens vroeg de vreemdeling: -Wat schort 'r aan? - Misschien dacht de soldaat toen, dat de andere toch maar een vreemdeling was, die hij waarschijnlijk nooit meer terug zou zien en tegen wie hij daarom gerust alles zeggen kon. In elk geval begon hij te vertellen. Hij struikelde af en toe over de woorden, want hij maakte haast met zijn ziel bloot te leggen. Zonder terughouding en soms schrijnend van oprechttheid.

Toen zij opstapten had de soldaat een adres in de hand en hadden ze een afspraak gemaakt.

Tot hun beider verbazing verscheen de soldaat op, het afgesproken uur. De vreemdeling ontving hem op het terrasje van een aardig burgerhuis en droeg een khaki-uniform met drie sterren op elke schouderpassant. Hij wuifde de verlegenheid van de soldaat weg, drukte hem in een stoel, schonk hem een glas bier in en vertelde, dat hij vaak uit de afgelegen post overkwam om zijn getrouwde zuster hier op te zoeken. Toen gingen ze weer praten; over vele simpele dingen uit het leven en de natuur.

Zij ontmoetten elkaar nog vele malen daarna. De soldaat was een opgeruimde jongen geworden die veel en hartelijk lachte en niet zoveel problemen meer had. Hij liet foto's van thuis zien en vroeg op een dag: Kapitein, weet U niet het adres van een pastoor ? Ik zou zo graag weer eens met een pastoor willen praten ....

- Dat is goed - zei de andere en toen hij die avond de afgelegen buitenpost binnenreed en de schildwacht grijnzend:

Ha die dominee had gezegd, zocht hij meteen de aalmoezenier op met wie hij een bamboehuis deelde en vroeg hem het adres van een pastoor in de stad die tijd zou hebben voor een loslopende soldaat.

Dit is niet zo maar een verhaal; misschien wel een exceptioneel feit. Niet omdat er maar doodenkele trieste soldaten rondhangen in de grote steden, maar omdat er veel te weinig veldpredikers in Indië zijn. Veel te weinig zaaiers in een onbegrensd veld waar de moeilijke omstandigheden dagelijks opnieuw, diepe, vruchtbare voren in trekken.

Het is ook niet, dat een soldaat moeilijk een pastoor kan vinden, maar vele soldaten dienen op een of ander bureau in de stad en wonen in los verband bij elkaar in ongezellige kazernes; de verleidingen liggen in de stad (als in elke stad ter wereld) hoger opgestapeld dan daarbuiten, waar elke post een eigen gemeenschapje is, waar de een de ander in de gaten houdt.

In de buitenpost heeft de aalmoezenier of veldprediker 's avonds alleen de slaapverblijven of geïmproviseerde kantine binnen te lopen om er zijn pupillen te vinden. De verveling en de leegte der avonden openen ginds grotere mogelijkheden tot gesprekken en intiem geestelijk contact. Elke soldaat in de posten weet: Dat is mijn aalmoezenier, mijn veldprediker; als hij zijn moeilijke momenten heeft, weet hij hem te vinden.

In de steden raken de banden sneller los. Er zijn Katholieke en Protestantse Militaire tehuizen die alleen in naam verschillen, maar waar iedere soldaat en

matroos en vlieger welkom is. Kerkdiensten worden overal bekend gemaakt en elke dominee en pastoor, en elke willekeurige veldprediker of aalmoezenier zal tijd weten te vinden om een soldaat te ontvangen, maar het is anders dan buiten. En men verdwaalt sneller in de stad. Dat is niets typisch voor een Indische stad.

Het gebeurde bij een compie aan de rand van Batavia, dat op zekere avond drie lustige soldaten zwaar in de olie binnenzeulden. De aalmoezenier, die toevallig in de buurt was, maande hen aan rustig te gaan slapen; één van de soldaten zette een wagenschuur op. De aalmoezenier was in goede conditie en vloerde hem bij de tweede mep; van pure verbazing sliep de hele barak binnen het kwartier.

De volgende ochtend stond de voltallige compie aangetreden en de aalmoezenier hield een toespraak; over drie soldaten die door hun gedrag de naam van de compie te schande hadden gemaakt; ze hadden elkaar beloofd, samen de kop tegen de moeilijkheden in te zetten en elkaar te steunen. Hoe moest dat nou? en wilden die drie soldaten nu eens in front van de troep hun excuses aanbieden aan de compie? Zonder aarzeling traden drie soldaten uit het gelid. Eén hunner grijnsde vol waardering naar de aalmoezenier en kreeg een glunder knipoogje tot antwoord.

Langs de slechte wegen, door brandende zonnehitte en neergutsende slagregens, hotsen vreemde processies door Indië. Een jeep met naast de chauffeur een officier, die met zijn ene hand de pet vasthoudt en met de andere zich vastklemt; achterin de beveiliging van twee gewapende soldaten. Achter de jeep een weaponcarrier, waar in de laadbak enkele soldaten verbeten vechten tegen een lichtzinnig huppelend en dansend orgeltje. Tussen kuilen en gaten vindt de officier altijd gelegenheid om een armzwaai te smijten naar de schildwacht van de posten, waar zij langs jakkeren. Het vliegende evangelie, zegt de schildwacht vol waardering en spuugt stof uit de mond.

Een bataljon keerde na maandenlange zware acties terug in ruststelling. Zij hadden kameraden verloren, er lagen gewonden in het hospitaal en de schaduw van wat achter hen lag was in hun ogen. De geestelijke verzorging organiseerde gezamenlijk een actie van „geestelijke herbewapening“, die drie dagen duurde en waar het voltallige bataljon aan deelnam. Dagelijks waren er bijeenkomsten voor Protestanten en Katholieken, waarbij gezongen, gebeden en gesproken werd. Alles stond in het teken van het Kruis en in volkomen harmonie vonden Katholieken en Protestanten kracht en berusting in veel dat geschied was en moed voor wat nog komen ging. Aan het

einde van de derde en laatste dag was er een gezamenlijke maaltijd in een kloosterzaal, waarbij het bataljon bediend werd door zusters-Clarissen. Aan het slot van de maaltijd begon iemand te zingen, het voltallige bataljon viel in en zelden heb ik een soldatenlied zo krachtig horen zingen; het was hun strijdlid: - Het zwaard uit de schede - Er lag bereidheid en overgave in dit lied. Toen het bataljon na deze drie dagen van "geestelijke veldtocht" op de stad werd losgelaten, bleven excessen uit; de soldaat gedroeg zich waardig en ging gezond naar lichaam en geest terug naar de stellingen.

Kerkplein op Zondagochtend. Geen wagenpark van een bataljon te velde kan oorlogszuchtiger aanblik leveren. In wanordelijke stapeling staan er pantser- en verkenningswagens, trucks, carriers en jeeps; sommige met de verse slikspatten langs de spatborden of grijs bestoft. En in vreemd-verstarde rust, als begrijpen zij niet wat al die lefgozers van hun meesters daarbinnen zoeken in dat schemerdonkere gewelf. Als de kerk leegstroomt, overheersen de khaki- en veldgroene kleur en dan breekt plots de ban over het kerkplein en barst het geloei van sterke motoren los, dat wonderlijk genoeg niet disharmonieert met het beierende gelui van de kerkklokken.

Weest U toch niet zo bang voor Uw soldaat. Ik wilde dat gij allen, en vooral gij, betweters, die slechts de stem verheffen over de voortwoekerende goddeloosheid en verwildering van de Nederlandse soldaat in Indië, en vooral gij, moeders en vrouwen en verloofden van onze soldaten, met mij konden staan in elke buitenpost, waar de veldprediker in de hete dag zijn bijeenkomst houdt met halfnaakte soldaten. Dat gij eenmaal een mis kon bijwonen in een frontpost; dat gij allen eenmaal kon heenzien over de gebogen schouders en ruggen en hoofden, waarover een bijna ontroerende overgave ligt.

Veel meer nog zou ik U willen laten zien; doch meer nog wenste ik, dat gij het beeld van Uw zoon, Uw echtgenoot, Uw vader, broer of verloofde thans voor de geest haalt. Zoals hij van U ging, zoals ge hem kent en hem vertrouwt.

Dan zou geen verguizend smaad-geschrijf en het werpen met modder U meer kunnen verstoren.

En als gij 'sZondags naar de kerk stapt, bid dan, en bid elke dag en avond voor Uw jongens overzee en hun geestelijke verzorgers.

De soldaat, die er uit zag als een onvolgroeide garnaal, filosofeerde: - Me pestoorke is presies een nachtkassie. Daar ken je nouw al de vuiligheid van je ziel op neerlegge, presies zo as je saves je zakdoek en horlosie op 't nachtkassie zou leggen.

En elke ochtend bracht hij trouw als een hondje een bouquetje armtierige veldbloemen op de vervelozе tafel van zijn "nachtkassie".

WIMPIE WELFARE

Bijna even belangrijk als de voeding is de ontspanning voor de soldaat te velde. Het leven daar vooraan stompt onherroepelijk af en vervlakt de interesse. De gevechtswaarde vraagt, dat de geest helder blijft en ontvankelijk voor alles, wat er om de soldaat heen gebeurt. Daartoe moet de soldaat iets te doen hebben wat zijn geest bindt en in tijden van gedwongen non-activiteit zijn krachten en dynamiek gezond afreageert. Er moet veel en goede lectuur zijn; zijn brein moet steeds opnieuw geslepen worden aan kruiswoordraadsels. Op geregelde tijden moet hij een film of een cabaret zien; het houdt hem op de drift van het dagelijks gebeuren en voorkomt, dat hij met de stroom van onverschilligheid meegesleurd wordt. Niets is zo funest voor de soldaat als wanneer hij, versuft en afgestompt, zich maar laat gaan.

Tevens moet hij geregeld rantsoenen sigaretten, drank, snoep, toiletartikelen en dergelijke krijgen. Er is in Indië van alles te koop, men kan het niet zo krankzinnig bedenken of op de passars en langs de straten is het te verkrijgen. Maar wanneer de soldaat op diè markt aangewezen is, is hij meteen geruïneerd, want ongestoord woekert de zwarte handel voort en bereikt ongelimiteerde hoogten.

Voor al deze dingen en voor veel dingen nog meer zorgt Wimpie Welfare. Wimpie is nog maar een pas-beginnend jong; met al de fouten, die een pas-beginnend jong maken kan. Maar in zo velerlei opzicht is Wimpie de doodgewone soldaat. Soms heeft hij een andere gedaante, maar dan is hij in elk geval iemand, die veel voor de soldaat voelt. Zoals de mensen in Nederland, die inzamelingen houden voor boeken, tijdschriften, radiotoestellen, kantinewagens en wat niet al. En de mannen en vrouwen in Indië, die als burgers op de Welfare-kantoren werken en nog zovelen meer.

Het is een reuzenwerk. Stapels boeken, gezelschapsspelen, tijdschriften komen vanuit Nederland toegestroomd naar het Welfare-Hoofdkantoor. Van daaruit moet het verder gedistribueerd worden naar de bijkantoren, die weer voor verdere expeditie zorg dragen. Over al dé duizenden eilandjes van de archipel liggen troepen verspreid; verplaatsingen van detachementen zijn aan de orde van de dag, zodat voor dit alles een omvangrijke administratie moet bestaan, die feilloos werkt. Sigaretten, dranken, bier, zeep, toiletgerei, schoensmeer,

wat niet al; sportartikelen en honderd andere zaken die de Legerleiding moeten helpen, om bij de troep de geest vaardig en het lichaam gezond te houden. Enorme laadruimten van schepen, kustvaarders en vliegtuigen moeten dagelijks en wekelijks gebruikt worden voor de expeditie; trucks nemen het bij de havens en vliegvelden over. Het is een lange weg voor een tijdschrift uit de Nederlandse drukkerij de modderkruiper op zijn eenzame, hete post in Hollandia bereikt heeft, of via truck, hekwieler en dagenlang voortgepagaaide prauw in handen komt van de soldaat van post Long Iram, ergens begraven in de ontzaglijke oetan van Borneo.

Langs heel deze lange weg door lucht en over zee, over abominabele wegen die soms geen wegen meer zijn, soms over de woeste stroomversnellingen van rivieren hoog in het binnenland, door geluidloze krekens en wat niet al, staan mensen. Soldaten en burgers, mannen en vrouwen, die allemaal Wimpie Welfare zouden kunnen heten.

Vaak is Wimpie de chauffeur van de filmwagen, die eenzaam langs de wegen hobbelt. Van post naar post; hij is chauffeur-monteur-filmoperator-tovenaar. Hij is een jongen uit de troep, die weet wat zijn makker daar-vooraan ontbeert; daarom gunt hij zich geen rust. Alle wekdagen zwerft hij langs de buitenposten, over stoffige en modderige wegen; hij verwisselt honderdmaal een lekke band, zoekt zich suf naar wat water als de motor is warmgelopen; hij morrelt aan tientallen onvindbare vervelendheden en wordt nerveus, omdat ginds de maats wachten en niet teleurgesteld mogen worden. Hij heeft soms de tijd niet om te eten en vaak trillen zijn smerige handen van vermoeienis, als hij alweer achter het apparaat staat om de voorstelling te doen beginnen. De zaal is de openlucht; soms onder de sterren of in het maanlicht, soms onder dreigende regenwolken die naar zwavel reiken. Vleermuizen fladderen in de lichtkegel en werpen spookschaduwen over de beelden; buitenom zwirren de myriaden cicaden en deint de enerverende zang van kikkers.

Zijn publiek bestaat uit halfnaakte soldaten op jerrycans, lege munitiekistjes en wrakke stoelen; en uit honderden kamponggluidjes, die langs de draad staan toegestroomd om met puilende ogen en open monden sissend, fluitend en boordevol verbaasde geluiden intensief mee te genieten.

Als de week om is rijdt Wimpie zijn filmwagen terug naar de stad en recht naar de motorpoel om zijn wagen te laten reviseren. Maar hij tilt het draagbare toestel uit de wagen en geeft in zijn vrije avonden voorstellingen in de hospitalen. Soldaten op brancards en rolstoelen, een arm of been in dik gipsverband, strompelend tussen krukken en opgebleekt in de zwabberende hospitaal-pyjama's vormen het publiek. Te samen met de verpleegstertjes.

Soms is Wimpie de chauffeur van een kantinewagen, die dezelfde wegen gaat als de filmwagen. Hij rijdt ook naar de havens om nieuw-aangekomen troepen te onthalen; en op parades vangt hij de afkomende colonnes op met een tinnetje bier. Als hij ergens in de voorste lijn zit en hij hoort, dat er een patrouille is weggeweest of een actie gaande is, rijdt hij naar de troep toe en wacht ergens langs de kant van de weg op de bezwete, smerige, vermoeide maats.

De Wimpies van de film- en kantinewagens hebben hun moeilijkheden en teleurstellingen. Er zijn altijd lekke banden en mankementen aan de auto's, er is de oververmoeidheid die elke soldaat kent en deze Wimpies kennen rust noch duur. Zij kennen ook hun verdrietigheden; zo hebben de Wimpies van de kantinewagens het maandenlang moeten doen met wagens, die van de Europese winterfronten kwamen; er waren kookbussen met automatische branders, waar je heerlijke chocolademelk in kon zetten; maar ijskasten tida-ada. En het zijn deze Wimpies, die het naar hun hoofd geslingerd krijgen, omdat dat pokke-bier en die pokke-limonade onsmakelijk lauw zijn. Maar ook dat is veranderd; er zijn nieuwe wagens gekomen.

En ook niet altijd zijn er moderne, draagbare filmprojectoren geweest, compleet met geluidsapparaten.

Toen Tangerang bevrijd werd, vond de troep in een verzakt en verveloos zaaltje een oud koolspitsenapparaat. Meteen had niemand rust meer. In hun weinige vrije uren timmerden de soldaten de langwerpige zaal tot minder bouwvalligheid; schilderden de wanden en het toneeltje tot draaglijker uiterlijk, verbeterden het ventilatiesysteem en waarschuwden de Welfare. De Welfare verscheen in een aftandse oude Japanse truck; met Tommy-guns en geweren vanwege de benden, die nog overal rondschuimden langs de lange, ellendige weg, die boordevol weggegraven aarden wallen, gedichte valkuilen en vernielde bruggen zat. De Welfare zag het toestel, trok er het hemmetje bij uit en bleef overnachten. Tien dagen na de bevrijding gaven ze een gala-openingsavond. Het was er benauwend heet, de atmosfeer van een dampend oerbos. Het koolspitsen-apparaat begon vol animo, maar liep reeds spoedig heet aan; daarom moest de voorstelling telkens even gestaakt worden.

Druipende handdoeken lagen over het toestel en waren binnen enkele minuten weer droog gedampt. De film was oud en knapte soms. En speelde in een winterseizoen, terwijl het publiek zijn verschoten gala-jasje er bij uittrok en de zakdoek uitwong. De beelden vervaagden al meer en meer tot het een schimmenspel in het donker was; en toen de drijvende operateurs in hun benauwd cabinetje op het punt stonden amok te maken, de film nogmaals afknapte en de hitte tot een borrelende stoomwolk was geworden,

applaudisseerden de jongens langdurig en dankbaar en zeiden: Lanewe d'r maar mee uitscheije ...

En op weg naar de tampatjes zongen ze zelfs omdat ze een film hadden gezien.

Waar het troepenaantal zulks loont, opent Wimpie een kantine. Heel gezellig met een bar en zitjes en een radio. Als het detachementje wat erg klein is en ergens in een van God-en-alle-man verlaten kampong zit, kan de Welfare-officier van het bataljon zelf een kantine openen en daarvoor spullen krijgen van Wimpie.

Soms komt Wimpie in de troep voor; er is altijd wel een stel soldaten, dat merkt dat het met elkaar een aardig orkestje zou kunnen vormen. Ze hebben zelf instrumenten, lenen het anders en misschien kan de Welfare-officier hen daaraan helpen. Ze gaan repeteren; en de compiescommandant wordt er door zijn verrukten oppasser bijgeroepen en spreekt er 's avonds over.

En dan kan het voorkomen, dat de grote Wimpie Welfare zegt: - Geef mij die jongens, dan kunnen ook andere detachementen van dat gejammer kiespijn krijgen –

En zo komt er dan een echte Wimpies-band. Neem bijvoorbeeld die eerste Welfareband van Makassar. Negen man bij elkaar, gespecialiseerd op dansmuziek, die de hele Grote Oost, Nieuw-Guinea en Borneo afreizen met hun bas, hun gitaar en trompet. Per boot, per vliegtuig, per motorsloep of prauw, per truck en soms zo maar te voet door oetan en blubber. Als er ergens geen piano is, speelt er een harmonica. Toen ze in Sorong voor een Papoea-detachement gespeeld hadden, was het publiek allengs zo wild geworden dat na afloop prompt als tegenprestatie een oorlogsdans werd aangeboden. Die dan ook uitgevoerd werd, huiveringwekkend-primitief en dynamisch en op de jankende tonen van een harmonica. Later is in een stromende regenbui, ergens op Guinea's moerassige kusten, de harmonica in een open sloep verdronken.

Voorstelling in Rapang (Celebes), midden in de wildste tijd; er was geen beveiliging, dus maar zonder dekking in een truck naar boven, behalve muziekinstrumenten sterk: 1 Owen, 1 karabijn en 1 pistool. Alle troepen van het Rapang-detachement lagen buiten, maar het kazernement was tot berstens toe afgeladen met vrouwen en kinderen. Bij elkaar waren er nog ongeveer veertig mannen bij. Voorstelling midden op het plein tussen de barakken, de verlichting bestond uit benzine- en gaslampen. Kwart voor elf ranselde de schildwacht op een stuk ijzer: - Alarm! - Meteen alle lichten uit, vrouwen en

kinderen naar binnen, plat op de grond; de mannen stoven naar de stellingen. De hel was losgebarsten. Latere berichten wezen uit dat twaalfhonderd terroristen de aanval openden. Alles wat een wapen had, vocht mee. Toen ze de volgende dag verderop gingen, kregen ze vier handgranaten als aanvulling van de bewapening mee. Enkele dagen later hadden ze er nog één over.

Ze moesten van Enrekang naar Singkan, alleen maar zo'n honderd kilometers waar je van alles verwachten kon. Kijk goed uit! - had men gewaarschuwd. Ze vatten het al te letterlijk op. Elke verdachte man hielden ze onderweg aan; toen ze in Singkang arriveerden, hadden ze drie gevangenen. - Dankjewel, zei de inlichtingendienst. Het waren drie beruchte rampokkers.

Wimpie geeft ook sportmateriaal aan de troep en schrijft voetbalwedstrijden uit. Van compagnies- en bataljonswedstrijden worden het brigade- en divisie-competities. Van honderden kilometers verre komen de elf tallen per truck of vliegtuig naar de steden. Er is altijd enorm gefuif, veel vlaggen en hoempa-orkesten, en een opwinding als voor een Nederland-België-match. Maanden na de ontmoeting praten ze er nog over. Ergens in Kota-Baroe, vergeten postje op een eilandje aan Zuid-Borneo's kust, hangt in het primitieve dagverblijfje als enige versiering een maanden-oud, vergeeld telegram (Dienst-, Spoed-, Geheim-) met de mededeling, dat het bataljonselftal kampioen is geworden.

Toen de Mariniers tegen een bataljons-elftal van de Koninklijke Landmacht moesten uitkomen in de finale van de stedelijke kampioenswedstrijden, stond Soerabaja op zijn kop. De Landmacht won het op 't nippertje en werd op slag krankzinnig. Midden in het uitbundige feest, dat die avond in alle kantines met veel bier werd gevierd, werd de captain van het elftal aan de telefoon geroepen. Het was de captain van de Mariniers: - Of 'ie niet voor een prikkie zoveel bier, zoveel gin en zoveel taarten wilde overnemen. Ze hebben toen maar meteen af gesproken dat bij de revanche-wedstrijd ze voor gezamenlijke rekening de feestpullen zullen kopen.

De soldaat zegt: Welfare, dat is sigaretten. Maar Welfare betekent zo onnoemelijk veel meer. Te veel om op te noemen. De basis ligt in grote kantoorgebouwen met ratelende schrijfmachines en stapels papier, waar elke soldaat al bleek om de neus van zou worden. Maar direct buiten de deur staat Wimpie gereed: de doodgewone jongen-zelf. Die sjouwt en ploetert voor zijn maats; moeilijkheden en ontberingen overwint; die overal komt en de invloeden van afstompende verveling te lijf gaat; die met barstende hoofdpijn zijn liedje zingt op het geïmproviseerde toneel en de leeggelopen band van zijn

kantinewagen verwisselt terwijl hij buikloop heeft. De Wimpie in zijn verschoten camouflage-overall en het pistool op de heup.

FRONTCABARET

In elk bataljon is er wel een gozer, die organisatietalenten heeft; verder een binkie dat mooie liedjes kent, waarbij zijn slapie hem op gitaar of trekorgel begeleidt. En een bataljon, dat niet over komieken en tovenaars beschikt, is gedoemd ten onder te gaan. Dit bij elkaar is het frontcabaret in zijn prilste vorm; maar het geniet de onverdeelde sympathie en chauvinistische bewondering van keuken-vetlap tot bataljons-commandant toe.

Het schiet wortel in de slaapverblijven en bloeit uit tot een exotische boom vol humor en dramatiek in wàt voor wildernis de troep ook verzeild raakt. Het vindt onderdak in een wrak bamboe-huis, in de hol-resonerende gewelven van een uitgebrande fabriek of zo maar in de open lucht. Soms is er een echt podium van zwiepende planken op munitiekistjes; en zelfs wel gordijnen van dekens, die met losse steken aan elkaar genaaid zijn en langs een staaldraad getrokken kunnen worden. Maar altijd zijn er de traan en de lol, de pathos en briljante kwinkslag van de soldaat, zoals hij leeft, denkt en voelt. Eigen cabaret: het heeft de sfeer van rauw zweet doortrokken, heimwee ademend en vol dynamische spontaniteit. En daarom is het zo goed en zuiver.

Er zijn brigades, die er iets ernstigs van maken. Daartoe zijn begrijpende commandanten nodig, die de krachten onttrekken aan de troep, ze bij elkaar brengen met een klap op de schouder en een: Over twee weken moet 't voor elkaar zijn; als je wat nodig hebt vraag je er om en as het er niet is zal niemand je vragen hoe je er aan komt. En dan werkt alles. De Genie timmert en tovert een handig toneeltje in elkaar, dat in afzonderlijke delen per truck vervoerd kan worden. De hospik schildert prachtige decors en de Welfare-officier vraagt bij zijn Hoofdkantoor muziekinstrumenten, een versterker en een microfoon aan. En intussen draait het gezelschap een eigen programma in elkaar, repeteert zich het zweet uit het lichaam en na twee weken IS het voor elkaar.

Dan reist het gezelschap van post tot post; over slechte wegen en soms onder beveiliging van een gewapende sectie. Zij komen tot in de miserabelste uithoeken en vergeten postjes en brengen tintelende ogenblikken van gezonde ontspanning. Niemand, die dit beter weet te appreciëren, dan de soldaat daarbuiten.

In Indië kennen wij ook de NIWA (Nederland-Indië Welfare Artiesten), een comité dat muziek- en toneelgezelschappen engageert en deze voorstellingen laat geven in de steden en buitenposten.

Soms zijn de gezelschappen uit dit land-zelf en soms komen zij per vliegtuig uit Nederland. In Batavia staat een keurig ontvangst-tehuis, het NIWA-hotel; met grasgazons en bloemperken rondom, een tennisbaan opzij, met een bar, zitkamers en een behoorlijke keuken.

Onder die gezelschappen zijn er, die de Kunst met grote K en die de kunst met kleine k brengen. Er zijn er bij, die uit wezenlijk idealisme komen om de burger en soldaat in zijn ondraaglijk-lange uren van verveling wat ontspanning te brengen en hem voor enkele uren uit te tillen boven de vervlakkende invloeden van zijn monotoon bestaan. Deze gezelschappen zijn de beste; zij behouden hun goede humeur en de soldaat voelt direct aan, of hem werkelijk iets gegund is; dan is hij voor weken en maanden de gelukkigste mens. Zo was er een bekende Nederlandse violist, die gevochten heeft tegen het wanbegrip, dat Inheemse en Nederlandse soldaten het genre dat hij bracht, niet zouden waarderen; hij heeft gelijk gekregen in talloze voorstellingen. Zo, dat er telegrammen bij de Hoofd dienst NIWA kwamen van soldaten uit de troep, die vroegen hem terug te laten komen. Hij is geweest te midden van de ruïnen van het gestorven plaatsje Timor Koepang, waar het einde van de wereld gezocht kan worden; hij vond er een piano, dié door jarenlange verwaarlozing en invloeden van hitte en stof totaal ontstemd was. Twee dagen heeft hij er op zijn knieën bijgelegen om met een roestige tang snaar na snaar hij te stemmen. Hij vond ook een dame die hem kon begeleiden en heeft toen met scheurende pijn in de rug gespeeld voor honderden donker-getinte soldaten en hun vrouwen. Er was een vrouw van 135 kilometers ver gekomen om naar hem te luisteren.

Toen hij terugkwam in Nederland organiseerde hij een pianoactie voor Indië; hij sprak voor de radio, vertelde de mensen van het leven van hun jongens te velde; hij gaf concerten en hield lezingen voor zijn actie. Er moesten kleine, handige piano's naar Indië, die per truck naar de meest-afgelegen posten konden worden vervoerd. Buiten de cabarets van de militairen zelf, zijn er ook andere, die door de grote Wimpie Welfare gestuurd worden. Ze komen uit het Vaderland om iets van dat Vaderland in de vorm van ontspanning naar Indië te brengen. Dat is een prachtige geste van het Vaderland!

Er zijn meerdere gezelschappen, die de noodzaak begrijpen en er hun taak in zien, naar beste krachten de soldaat het zijne te geven. Als deze gezelschappen

eens wisten, wàt zij betekenden voor de soldaat, die zo vaak aanleiding gevonden heeft om zich vergeten en veronachtzaamd te voelen; als zij eens wisten, hoe maanden na zulk een voorstelling zij nog stof leveren om over te spreken in de eenzame avonden, zij zouden zich ruimschoots vergoed weten voor al de teleurstellingen en de moeiten, die zij zich getroostten om naar de soldaat toe te komen. En zijn ook gezelschappen die gedurende de voorstelling almaar op hun horloges kijken. Er zijn gezelschappen, die moesten blijven overnachten op een voorpost en bij het slapen gaan informeerden, of de heren officieren soms óók op veldbedden sliepen; om tot antwoord te krijgen, dat de heren op de veldbedden van de officieren sliepen terwijl die zo lang genoeg namen met een tentzeil op de grond. Deze gezelschappen klagen over hitte en muskieten, over de rijsttafel en de slechte wegen. En zij kankeren zo fenomenaal, dat zelfs een oppasser van een compies-commandant er met de oren bij stond te klapperen en later vol ontzag tot zijn maats zei: Dat hadde jullie motte hore! dàt was ten minste kankeren, daar zijne wij engeltjes bij - Soms zitten bepaalde posten maanden zonder frontcabaret en dan krijgen zij opeens te veel van het goede. Zo arriveerde op zekere dag een artiestengezelschap dat kunst met kleine k bracht, op het vliegveld van Padang. Niemand verwachtte hen; dat komt meer voor. Zij werden gastvrij opgenomen in de officiersmess van een bataljon. Intussen speelde een ensemble, dat Kunst met grote K gaf, in hetzelfde bataljon en waren de zangeres en haar begeleiders diezelfde middag voor een genoeglijk diner eveneens in de mess genodigd. Zo zaten artiesten en officieren in gezellig-bonte volgorde aan tafel, toen de moeilijkheden begonnen. Het bataljon was tè snel na Duitsland's capitulatie naar Indië vertrokken, om op de hoogte te kunnen zijn van wat voor gezelschappen zich alzo na de oorlog op het toneel hadden laten zien. Wel was bekend, dat de gasten tot gezelschappen van tweeërlei kaliber behoorden. Werd er aan een jongleur gevraagd: Wat prefereert U te spelen, Brahms of Schubert? Het antwoord luidde: - Geen van beide, ik hang met m'n tanden aan een touw - Bij een bekende zangeres werd geïnformeerd: - Springt Uw hondje ook door een brandende hoepel? -

Na het diner was iedereen doornat van transpiratie. Dan was er het echtpaar, dat na afloop van een voorstelling bij een koele dronk smalend opmerkte: Nou zijn we toch in heel wat voorposten geweest; ze zeggen dat het er soms zo gevaarlijk is maar we hebben nog nooit wat gemerkt. Een jonge en heetgebakerde officier galoppeerde naar zijn soldaten en het gezelschap kreeg diezelfde avond nog een uitnodiging, de post eens te komen bezoeken. Bij het bezoek werd een wandeling gemaakt, beveiligd door enkele gewapende soldaten. Het gebeurde daar waar het smalle paadje tussen twee modderige

sloten slingerde. - Pjioeuww ... deed een kogel pal over de hoofden en porr ... porr ... knalde het van de heuvels. - Snipers!! schreeuwde iemand en toen lag iedereen at plat en de beveiliging begon een lawaaierig woordje mee te praten.

Op het laatst lag het echtpaar tot de neus in de stinkende sloot en had het niet meer. Eerst na vertrek van het gezelschap werd in brede kring bekend, hoe meesterlijk de overval was geënceneerd. Rest nog te verhalen, dat de plaatselijke resident enkele dagen later langs hetzelfde paadje en beveiligd door enkele soldaten liep. En dat er toen werkelijk geknald werd van de heuvels. Waarop iedereen dekking zocht behalve de resident, die grijnzend rechtop bleef staan en gnuifde: Mij nemen jullie niet...

CONVOOI

Soms kan een stad aan alle zijden ingesloten liggen door "republikeins" gebied. Soms zijn de aanvoerwegen van stad naar vliegbasis en haven onveilig, doordat overal in de heuvels rondom sluipschutters liggen, landmijnen in het wegdek zijn ingegraven en hinderlagen uitgezet. Soms zwerft in een gebied, dat tussen de basis en een pas bevrijde post ligt, nog veel gespuis rond; soms ook liggen de basispunten op sommige eilanden tientallen kilometers van elkaar verwijderd door bergachtig en dichtbegroeid terrein, waar weinig eigen troepen liggen, terwijl er nog van alles verwacht kan worden. In zulke gevallen rijden de legerwagens in konvooi. De beruchtste konvooi-route was de honderd-tachtig-kilometers-lange aanvoerweg van Batavia naar Bandoeng, dwars door "republikeins" grondgebied. Bandoeng was lange tijd een totaal-ingesloten stad, waar op een betrekkelijk klein oppervlak de hele Europese gemeenschap, alsmede duizenden goedgezinde Indonesiërs waren geconcentreerd. Bandoeng moest geravitailleerd worden. Een transporteskadron van Dakota-toestellen deed niets anders dan elke dag op en af vliegen, volgeladen met de allernoodzakelijkste levensmiddelen, medicijnen, munitie, wat niet al. Hef bleek in de verste verte niet te voldoen aan de enorme vraag en zo kwamen de grote weg-konvooien van honderden trucks in het leven. In de beginne reden de Engelsen deze konvooien volgens een in Birma en op andere fronten beproefd systeem. Elk konvooi van honderden trucks was verdeeld in zg. "blocks", die met een letter werden aangegeven; elke wagen van een block voerde een nummer als kenteken. In het konvooi reden tanks, pantser- en verkenningswagens mee, alsmede infanteriebegeleiding. Over de hele route beveiligden jacht- en verkenningsvliegtuigen het konvooi. De blocks stonden onderling en met de vliegtuigen steeds in contact via de radio-jeeps. In die beginperiode moesten de zwaar-beschermd konvooien twee maal per

week (heen en terug) zich vechtende een weg breken over de enorme af stand. Herhaaldelijk werden de wagens beschoten uit alle mogelijke vuurwapens; trucks vlogen op landmijnen; soms waren er formele aanvallen. Zo vond in Maart 1946 een grote aanval op het konvooi plaats, die de Brits-Indiërs heel wat mensenlevens en materiaal heeft gekost.

Nadat in allerijl versterkingen waren aangetrokken en vliegwapen en artillerie waren ingezet, kon het zwaar-gehavende konvooi na vijf dagen Bandoeng bereiken. Men dacht er toen over, de weg te beveiligen door posten te stationeren over de hele route. De Brits Indische en Schotse posten betrokken hun bivaks, omsloten zich flink met prikkeldraad, wierpen ondoordringbare stellingen op en daarachter hielden zij wacht. Op konvooidagen rukten patrouilles uit, die langs de wegbermen en in de allernaaste omgeving patrouilleerden, hinderlagen en toevallig-gevonden landmijnen opruimden en wegversperringen op zij schoven. Deze zuiver defensieve houding had tot gevolg, dat de bivaks praktisch elke nacht aangevallen werden en terroristen tijd te over hadden om landmijnen te plaatsen. De Britse troepen hadden geen prettig werk in hun kleine postjes, midden in het vijandelijk gebied; zij hadden geen ver- binding met de buitenwereld en hadden vele moeilijkheden te doorstaan. Later werden de konvooiën door de Nederlandse Aan- en Afvoertroepen overgenomen. Jonge soldaten, nauwelijks enkele weken in Indië, onbekend met de route en met armzalig materiaal. Hun trucks waren oud en aftands; sommige hadden reeds in de pendeldienst in Zuid-Nederland gereden en door sneeuw en ijs in Duitsland. Andere trucks waren uit dumps gehaald en weer opgekalefaterd. Kortom, wagens met honderd-en-een mankementen en aftandse banden. Maar achter het stuur zat de Nederlandse chauffeur met geen andere soort uiterlijke lef dan een rode zakdoek om de nek en het vechtpetje uitdagend achter op het hoofd, een meisjesnaam op de klep. Er reed infanteriebeveiliging mee in de blocks, er raasden aldoor twee jagers over de weg, er waren radio- jeeps en achter aan het konvooi zeulde de 'break-down', de gigantische kraanwagen met reparatie-werkplaats. En dan de honderden drietonners; elke chauffeur de stengun op de knieën, zijn makker naast zich met vurensgerreed wapen en de handgranaat gerieflijk-dicht bij de hand. Instructies: blijf achter je voorman, houd die snelheid wat er ook gebeurt en dóórrijden. Niet op of om kijken: de mensen in Bandoeng zijn van jullie afhankelijk. Instappen, start de motoren, rijden! Honderdtachtig kilometers fragmenten van een weg. Door stoffige, hete laagvlakten, wentelend en opschroevend door honderden scherpe bochten in de mistige bergen, steil dalend en stijgend. Over bruggen en bruggetjes, over heuvelkammen en door bergkloven. Langs bossen en ravijnen, sawahs en kampongcomplexen. Langs

uitgewoonde, smerige stadjes en uitgestorven, platgebrande complexen, dwars door de verwaarlozing en woestenijen van een land, waar de terreur verschroeiend overheen trok. Honderdtachtig kilometers stof slikken. Direct bij de start al gaan de koplampen aan om de voorman nog te kunnen zien. Een verstikkend, hels stof gordijn waait dwars door alles heen, men rijdt door een wereld van stof, waar wazig spookschimmen in opdoemen en weer verdwijnen. Men ademt stof, slikt stof; het gezicht wordt roetzwart en de haren zijn na een uur een verstarde, grijze storm waar geen kam doorheen gaat. Men bindt een zakdoek voor de neus en zweet uit alle wijd-open-staande poriën. De truck kantelt en bonkt over scherp gerande, diepe kuilen en gaten, soms bonst men het hoofd tegen de kap; een scherpe pijn kruipt langzaam omhoog langs de lendenen en verzamelt zich in het achterhoofd. De hitte is ondraaglijk. Niet Op- of omkijken . . . Bandoeng wacht. Hellingen en bochten, bochten en hellingen; kil slaat de mist over de weg, minder stof. Bos rondom; in de valleien en ravijnen en op de heuvels; duizendtonig sjirpt en gilt het bos; maar van alle heuveltoppen kan zo dadelijk het vuur losbarsten. Halt houden. Rust. Smerige soldaten en chauffeurs, velen met naakte bovenlijven; zwart van stof, dat knerst tussen de tanden. Drinken, motoren controleren; water bijvullen; daartussen door haastig eten, een sigaret. Opstijgen, starten, rijden! Soms een platte band. Het konvooi raast verder; truck na truck, block na block. Tot de break-down er is. Soms rijdt een truck half een greppel in; soms tuimelt hij in een ravijn. Het konvooi raast verder, Bandoeng kan niet wachten. Uren aaneen kan de break-down zwoegen om de uitvallers te helpen. Al duurt het uren; al ligt de truck diep daar beneden in een ravijn. Het konvooi moet en zal voltallig ter plaatse arriveren. Bandoeng kan niets missen van de levensmiddelen, van de medicijnen, de munitie, benzine, alles, wat opgestapeld ligt onder de zeildoeken bespanningen. Ritten van twaalf uur en langer. Soms ratelen de schoten; soms springt een landmijn. Er zijn gevechten. Doorzeefde trucks rijden slingerend op hun platte banden verder. Er vallen doden langs de konvooi-route; vele voorruiten hebben de bekende sterren met het ronde gaatje als middelpunt. Maar het konvooi kent geen oponthoud en raast verder. De Schotse bezetting van een steunpunt in de Poentjak zag de gammele trucks zich moeizaam opschroeven tegen de steile en bochtige hellingen; zij herkenden nog een oude truck, die ze maanden geleden voor onbruikbaar naar een autokerkhof sleepten. Bloody Dutch, mopperden ze met iets van bewondering. De Engelse kolonel, ervaren rot van honderden oorlogs-konvooiën, die voor de supervisie met het eerste totaal-Nederlandse konvooi was meegereden, gaf in zijn rapport uiting aan zijn diepe bewondering voor de jonge chauffeurs. Een Britse majoor zei ronduit en vloekend: Those blokes would drive their rotten cars right into hell and after that come back without having lost one of their

trucks. (Die knullen zijn in staat hun rotte wagens recht de hel in te rijden om daarna zonder verlies van één truck terug te komen). Daarvoor is een speciale mentaliteit nodig. Ergens langs de route voert de weg omlaag naar de diepte, waar een brug hoog over een schuimende rivier ligt geslagen; aan de overzijde stijgt de weg in een scherpe bocht direct weer omhoog. Dit punt ligt in een kom gevat tussen hoge, begroeide heuvels, van waaruit maar al te vaak hevig vuur afkwam. Een sergeant-chauffeur was juist over de brug, toen drie kogels hem in hals en borst troffen. Hij reed zijn truck zover mogelijk naar links, schakelde vrij, remde af, draaide contactsleuteltje om en stierf, terwijl het konvooi in razende snelheid langs hem heen daverde. Ergens in de bergen merkte een chauffeur, dat de remmen weigerden. De drietonner was afgeladen met materiaal en verkreeg een duizelingwekkende snelheid, toen hij de diepte in reed. Voor de truck reed een jeep; de bestuurder merkte, dat er iets achter hem gebeurde maar kon er niet precies bij, wàt het eigenlijk was. Hij zag alleen dat de kolos met vernietigende snelheid hem achterna zat; hij vloekte daarom maar wat en gooide er een schepje bovenop. Maar almaar meer won de drietonner aan snelheid stof en steengruis spatte weg onder de wielen; scherpe bochten werden op twee wielen genomen; als een schrikwekkende nachtmerrie stoof de wereld voorbij. Het werd een formele dodenrit. Toen de truck kilometers verderop bij een helling tot stilstand kwam, baadde de chauffeur in doodszweet en stond hij op onvaste benen te zwaaien. Maar truck en materiaal waren gered.

Onze troepen namen onder uiterst-moeilijke omstandigheden de wegbeveiliging over van de Brits-Indiërs en Schotten. Zij bezetten ogenblikkelijk nieuwe punten; verder van de weg afgelegen, op strategische heuveltoppen. Dagelijks trokken sterke patrouilles het terrein in; er vonden duidelijk hoorbare botsingen plaats, maar zij sloegen de terroristen steeds verder van de weg af. Als het konvooi-dag was, trok alles, wat maar enigszins vrij was, het terrein links en rechts van de weg in; nam stelling op heuvels en bij ravijnen. opdat het konvooi geen hinder zou ondervinden van sluipschutters. Mijnen-sweepers zochten de weg steeds opnieuw af met hun detectors en ruimden vliegtuigbommen en landmijnen op. De konvooi-weg werd een vechtend brok jong-Nederland over honderdtachtig kilometer eenzaamheid en doorlopend gevaar. Grimmig vertrouwen hadden zij, over en weer. Geen chauffeur zou verzuimen, zijn duim tot dank op te steken naar eiken infanterist, die hij bij de posten en langs de weg zag. Toen de regentijd kwam met centimeters-dikke modderlagen over de weg, zodat die levensgevaarlijk-glad werd en de chauffeurs beide handen en alle aandacht nodig hadden voor het stuur, tekenden zij met witte verf grote vuisten met opgestoken duimen op hun

cabines en bespanningen; de infanteristen begrepen het en staken grijnzend hun duimen op.

Er zijn meer konvooi-wegen in Indië. Zij zijn er geweest in Bali en Zuid-Celebes, in Borneo en waar niet al. Door honderden kilometers bergachtige eenzaamheid. Konvooiën met overvallen, hinderlagen en beschietingen. En doden. Er zijn konvooi-wegen van Padang naar Emma-haven en het vliegveld. Sluipschutters, hinderlagen, trek mijnen, vliegtuigbommen; dag-in, dag-uit. Voortrazende konvooiën over slechte wegen, die diep daar beneden in het lengtedal tussen hoge, begroeide heuvels slingeren; losbarstend vuur aan alle zijden, de zo beruchte "dodenrit". Gewonden en doden, ondraaglijke spanning: wie is de volgende? Konvooiën van Medan naar Belawan; dodenrit. Schietende wagens in topsnelheid. Doden, gewonden; steeds weer. Soms dreunen dag-in, dag-uit de doffe ontploffingen van mijnen en bommen; het dringt door tot in alle posten, waar de soldaten zich de nagels in de handpalm persen: Wie nu weer? Maar dagen, weken, maanden wentelen door de hemelbogen. In deze dagen en weken en maanden trekken de patrouilles er op uit. De echo van het sniperschot is verstorven; de kampongs zijn bewoond en de velden bewerkt. Pas-gekomen soldaten rijden langs de weg; in khaki en ongewapend. De konvooi-rijder van Batavia-Bandoeng, van Padang-Emmahaven, van Bandjermasin Ampah, van Denpasar-Singaradja, van Makassar naar Paré-Paré, zal wijzen: - Hier lag een vliegtuigbom, vijf doden. Daar hadden ze eeuwig een mitrailleur. Hier is dat eenzame postje dat een levensgroot bord had hangen: - Hebbie nog sigaretten? La' maar vallen! - tegen welks onschuldige bekoring geen chauffeur op kon. Hier werd een brencarrier zó van de weg, dwars door een laag muurtje, de kali ingekeild, vliegtuigbom, geen man kwam er levend uit. De nieuwe soldaten zien bevreed om zich heen. Naar de kampongs waar vrouwen rijst stampen; naar de velden waar mannen werken. Zij kijken naar de heuvels rondom waar de zon luisterrijk in wijde sawah-terrassen staat.

GEEST EN MOREEL I

Geest en moreel in een leger als het onze zijn verbazingwekkende zaken. Iemand, die er niet bij is geweest, trekt gauw de kraag van de jas hoger op en loopt schuw door. Mijn kapitein van '39 '40 zou van afschuw gestorven zijn, als hij langs de konvooi-weg Batavia-Bandoeng een schildwacht de duim had zien opsteken naar een voorbij-jakkerende kolonel. En hij zou van verbazing weer springlevend zijn geworden, als hij die kolonel had zien terugduimen met de ernst, als gold het een ritus. Tijden veranderen. De schildwacht neemt nu het geweer in de arm en de kolonel gaat rechtop zitten voor het saluut. Het zijn de

vormen van een af gesloten periode. Sommige mensen denken dat de soldaat een wonderlijk-gecompliceerd mens is. Maar zij, die hem kennen en begrijpen, kunnen hem in al zijn rauwe goedigheid om de vinger winden. Hij is en blijft echter een vreemd mens met bepaalde principes en ideeën.

Een kapitein, pas in Indië en voor het eerst in het verwarrende terrein in actie, kreeg een soldaat eerste-klasse van de „oude garde" mee in zijn commando-groep. Zij banjerden tot hun middel door een bergstroom, terwijl de peloppors vanuit omringende heuvels op hen lagen te knallen. Op een gegeven ogenblik riep de kapitein bits tegen de soldaat, die voor hem liep: Kun je je pet niet recht op zetten? De soldaat eersteklas kon zijn mond niet houden: Kapitein, en hier loopt 'r een, die zijn schoenen niet gepoetst heeft... Meteen begon iedereen te lachen, de kapitein niet het minst en de nervositeit van de vuurdoop was geweken. De eersteklasser kreeg een sigaret. Er is een bepaalde verhouding tussen officieren en minderen noodzakelijk, om zulk een geest en moreel te kweken. De soldaat zegt tevreden: Me luit is daar vooraan me broer en me kapitein is me vader -. Uiterlijk vertoon is ver op de achtergrond geschoven. Geen officier zal het in zijn hoofd halen zich te beroepen op zijn rang; geen soldaat zal ooit zeggen:

- Dat kannie nou wel doen omdat 'ie sterren of strepen heeft -

De soldaat, die op rapport bij zijn grootmajoor, ergens in het Tjermese, moet komen, leest boven de deur van het kampong-huis-commandopost: Komkom, niet zo van dat bange - Een compagnie werd enkele dagen na de ontschepping. direct in de voorste lijn gezet en zat meteen tot de nek in de moeilijkheden. Elke patrouille raakte in gevechten gewikkeld; 's nachts vonden er mortier-beschietingen plaats en zelfs overdag zaten de sluipschutters tot op enkele tientallen meters van het bivak. De compagnie leefde als holdieren en de voortdurende spanning en vermoeienissen hadden een funeste uitwerking op hun gezondheid. Toen verscheen op zekere dag een KNIL-kolonel in hun post. Hij droeg een smetteloos khaki-uniform met blinkende distinctieven, lage schoenen en een platte pet. De kolonel zag hoe moeilijk de compie het had; zo hoorden ze hem allemaal zeggen: - Wacht maar even - Hij stapte met zijn chauffeur in de jeep, liet de Friese ruiter naar het voorterrein opzij schuiven en reed ongewapend honderden meters· het terrein in dat toen nog Niemandslan heette. Midden in het terrein hield de jeep stil, de kolonel ging in vol ornaat recht overeind staan en zocht op zijn dode gemak de omgeving door zijn veldkijker af. Zeker een-kwartier heeft het schouwspel geduurd, toen keerde hij weer terug en hield nog even halt bij het bivak om de verbaasde compie een: - Welterusten vannacht! toe te wensen. Zeker een week lang heeft

de compie niet de minste last meer gehad; het terrein was tot in kilometers omtrek uitgestorven. Het geheim lag slechts hierin, dat de terroristen gedacht hebben: Als er zulke hoge pieten in het terrein komen en rondkijken, betekent dat onherroepelijk de voorbereiding van een grote actie - En ze hebben niet eerder stilgestaan dan voordat er tientallen kilometers tussen hen en de voorpost in lagen.

Oudejaarsnacht; een ingesloten stad, duizenden en nog eens duizenden gewapende terroristen daar omheen, sluipschutters overal. Dagen- en wekenlang reeds een koortsachtige, gespannen atmosfeer; het eerste schot zal de hel doen losbarsten. Al nachten aaneen ligt de troep rond de stad in de alarmstelling; de zenuwen onaf gebroken hooggespannen; de vermoeienissen liggen als lood op de schouders. Oudejaarsnacht. Een onwillekeurige gedachte naar huis; de troep voelt zich ellendig; er moèt wat gebeuren. Eén enkele order langs alle troepenonderdelen, waar zij ook liggen: Er mag geen schot gelost worden dan in de uiterste noodzaak.

De leiding vertrouwt in de soldaten; er ligt een volledige brigade rond de stad. Maar er is vertrouwen in elke man van de ruim tweeduizend. De wijzers van de klok naderen elkaar bij de twaalf. In het stafkwartier bijt een 'commandant zich het laatste nagelrandje af; een chef-staf steekt de laatste, zuinig bewaarde sigaret op.

Even voor twaalf wordt de spanning onhoudbaar. Ze stappen in de jeep en rijden naar buiten; naar hun soldaten. In de huizen slaan twaalf slagen het oude jaar uit. Maar buiten, in de oneindige ruimte van de nachtelijke hemel, is geen geluid te horen. Er valt geen schot. Het beruchte dorpje Tjileungsir werd door de onzen gezuiverd. Er voert een bruisende kali door een tien-meter diepe bedding met praktisch verticale oevers. De ijzeren reuzenbrug van tientallen meters lengte was door terroristen ten dele vernield. De troep was ondergebracht in het complex gebouwen van de onderneming Tjileungsir, ongeveer vijfhonderdmeter van de brug op een hoge en steile heuvel. In de begintijd was het elke nacht en op elke patrouille raak. Het bivak geregeld omsingeld en uit alle mogelijke wapens beschoten. Na enkele dagen was de granatenvoorraad voor de zware mortieren uitgeput. Een truck vol aanvullende granaten werd uit Batavia aangevoerd. Intussen had de genie koortsachtig aan de brug gewerkt. De ijzeren balken en staven waren gefatsoeneerd en de gapende scheuren in het bruggendek opgevuld met matten van gevlochten bamboe; soldaten en onbeladen jeeps konden er reeds overheen. De truck arriveerde op een laat middaguur, toen de zon reeds onder was, wat ook

betekende, dat de terroristen reeds overal in het omliggende terrein verscholen zaten. Er was geen tijd, om de granaten door soldaten te laten dragen naar het bivak langs de lange weg heuvelop. Er was geen keus; iedereen wist dat het om leven of dood ging; als de truck met alle granaten door de brug heen ging bleef er geen spaan van over. Een kapitein liet de chauffeur uitstappen en grinnikte bemoedigend naar zijn dodelijk-beangsten oppasser en zei: - 't Kost me hoogstens een truck... en reed de gevaarlijke last over de diepten van de rivier. Een bataljon, dat maandenlang smalend door de commandant was uitgemaakt voor: - jullie zijn geen leger, jullie zijn een gilde... had in een ingesloten stad op Sumatra zes dagen en nachten onafgebroken gevochten. Toen gaf de terrorist het op.

In een compagniestelling, die voortdurend omsingeld was geweest door honderden terroristen, stond een' duizelende commandant aan de telefoon; zijn ruige troep, zwart van kruitdamp, steunde woordeloos van vermoeidheid in de stellingen. Toen zei de bataljonscommandant aan de andere kant van de telefoonlijn iets. Er was helemaal geen overwinningssparade, er waren geen denderende toespraken, geen fanfares. De compagniescommandant draaide zijn zwart gezicht naar de zwijgende soldaten en zei: -Ik jullie namens de majoor zeggen, dat jullie geen gilde meer zijn, dat jullie nu een leger van mannen zijn. En meteen stond de troep op de kop.

GEEST EN MOREEL II

Zo een geest en moreel in ons leger leiden tot rariteiten. Het ligt in aard en karakter van de troep, dat er rariteiten gebeuren; en het was noodzakelijk, wilde dit land van een totale chaos gered worden. De eerste oorlogsvrijwilligersbataljons bestonden uit arbeiders, studenten, metselaars, ingenieurs, timmerlieden, meesters in de rechten, huisschilders en wat niet al, een gek ratjetoe.

Uit hen werden Lichte Infanteriebataljons geformeerd, die hoofdzakelijk bestemd en uitgerust werden voor het veldwerk. Maar bij aankomst in Indië bleek een ontstellend tekort aan allerhande materiaal te bestaan; het zag er ook niet naar uit dat het voorlopig komen zou en telkens opnieuw botste de troep tegen onvoorziene moeilijkheden, waardoor het leger duizendvoudig meer kreeg op te knappen dan het normale veldwerk. Dan traden uit de gelederen plotseling onopvallende soldaten naar voren, die zeiden: - Wacht 's, daar weet ik wel wat van - En met de voortvarendheid van hun dadendrang, geprikkeld door de enorme moeilijkheden en heel gewoon besloten, om het

voor elkaar te krijgen, zaten ze er boven op. En toonden zich daarbij uitgeslagen uitvinders en geboren fantasten, voor wie niets onmogelijk is. Een trotse kolonel, commandant van een bekende brigade, zei vol overtuiging: Onmogelijkheden pakken ze direct aan en brengen het zó voor elkaar. Met wonderen duurt het iets langer, maar daar zijn het per slot wonderen voor.

Toen die eerste bataljons uitkwamen, hadden ze praktisch niets anders dan hun lichte bewapening, de allernoodzakelijkste uitrusting en een enorme zin om wat te doen. Terwijl de compagnieën direct de frontlijn ingingen, begonnen hun maats van de stafcompagnieën te zoeken. Ze vonden overal wat en soms vonden ze veel. In dumps in Soerabaja en Bandoeng; overwoekerd door klimgewas op Morotai en in Hollandia; voor de bioscoop in Batavia; in een ravijn bij Manado; in zee bij alle havenplaatsen, waar de Brits-Indiërs en Australiërs ze in hadden laten lopen; op alle opmarswegen. Zij sleepten de rommel naar hun werkplaatsen en zochten verder. Overal waar zij kwamen of in wisten door te dringen. Zij begapten Australische en Brits-Indische garages, doken in vreemde werkplaatsen, zwetsten en tawarden, sleepten en sloopten, werden wanhopig en maakten de omgeving stapelgek.

Toen een bataljon enkele maanden met Australische troepen had samen gelegen op Morotai en afscheid kwam nemen voor het vertrek, gingen de Aussies grimmig in een cordon om hun werkplaatsen staan en snauwden: Tell first, wot you still wonne steal before you leave, Mor'tai? - Niks meer, troostten de jongens, we kenne 'ter nouw nèt mee doen -. Ze waren met niet één voertuig op Morotai gearriveerd en gingen weg met twee ambulancewagens, twee 8-tonners, dertien jeeps, een radiowagen, twee halftrucks en vijf drietonners.

Niemand dwingt de jongens tot het werk. De pleintjes bij hun slaapverblijven, die ze „werkplaats" noemen, zijn een rommelige stapeling van kapotte en hele trucks, stoomwalsen, gekantelde pantserwagens met niets meer er in en met TKR op de geschutskoepels, carriers en vrachtwagens; verder een grote berg oud ijzer. En over al deze rommel krioelen soldaten, ranselen er met Engelse sleutels en schroevendraaiers op los en maken zich onbeschrijflijk smerig. We hebben d'r lol in, - zeggen ze en ze zijn hartstikke nodig ook. - En binnen twee maanden tijds fabriceren ze uit een berg afval zeven brencarriers die meteen de frontlijn in gaan, op acties door het terrein ranselen, omsingelde posten bevrijden en verdronken trucks uit de blubber slepen. Kijk daar 's, een ouwe Japanse vrachtwagen, hebben we voor lijk in een kali gevonden en opgelapt. En nou hebben we .... hebben we ... , we hebben d'r al twéé kampongkippen mee

geraakt!! Dat was de triomf van het toppunt; daarachter bestond niets meer, dat zij nièt konden.

Soms vinden ze een stoomwals, dik onder de roest en incompleet; dan hebben ze het niet meer van verrukking. Na een maand zijn alle wegen in de omtrek goed en stevig aangewalst en staat het monster dik in de olie en bedrijfsklaar te wachten op nieuwe werkobjecten. Ze zijn ook dol op locomotieven. Soms vinden ze er een op een vergeten zijlijntje. Het ding is zo langzamerhand een overwoekerd tuinhuisje geworden, maar na twee weken rijdt de locomotief waterwagens op en af naar het front. Als ze lange tijd geen locomotief hebben gevonden, gaan ze er een veroveren. Na de bevrijding van Tjiandjoer reed er nog regelmatig een treintje van het beruchte broeinest Soekaboemi naar een plaatsje in de buurt van Tjiandjoer; elke middag reden er vanuit Soekaboemi terroristenbenden mee, die pal bij de deur van Tjiandjoer uitstapten, de stadsranden beschoten en bij het kriecken van de dag weer in de trein naar Soekaboemi stapten. Op een nacht legde een genie-ploeg een bom met vertraagde werking onder de rails; het ding knapte, toen de trein gepasseerd was. Personeel en passagiers gingen meteen aan de haal. Een haastig uitgezonden patrouille vond de trein verlaten en klom er meteen boven op. Ze zaten tot boven op de locomotief en de kappen; enkele mannen probeerden de handles en de stoomfluit en toen ging het onder aanhoudend schel gefluit, het leegschieten van alle wapens en daverend indianengehuil naar Tjiandjoer toe; je reinste Wild-West. De dokter, die zijn hospitaaltje in de buurt van het station had, dacht aan een massa-aanval op zijn patiënten en kwam naar buiten stormen in zijn afzakkend onderbroekje, en een levensgevaarlijke stengun voor de buik, vastbesloten het leven van zijn patiënten zo duur mogelijk te verkopen.

Een adjudant-administrateur van een gevechtsbataljon liet eens een lijst zien van de organiek-ingedeelde materialen, en krabde zich over het haar als iemand die er hoofdpijn van gekregen heeft. Als we straks teruggaan en we moeten onze rommel overdragen, dan klopt er in de verste verte niets van. We hebben trucks, carriers, sedans, jeeps, zware mitrailleurs en wat niet al, die we nooit ontvangen hebben. Ik weet van een bataljon dat het helemaal grijs heeft gemaakt en op actie gaat met eigen artillerie en tanks, wat een fatsoenlijk-opgevoed lichte-infanterie-bataljon toch nooit mag hebben. Wij hebben een echte trein met een conducteur; twee stoomwalsen en enkele tractors; een zendertje en een licht-aggregaat, die er nooit geweest zijn. We hebben paarden voor de zware mor tieren en een stal vol haver. Hoe moet dat nou?

De man was wanhopig; hij had een vriend, ook administrateur van zo'n gek bataljon. Dat kreeg ingeblikte levensmiddelen mee toen ze uit Malakka vertrokken. De streek waar ze gedetacheerd werden, was een land van melk en honing en in plaats van de ingeblikte rommel, gaven ze de jongens uitsluitend vers eten en zoveel ze lustten. De ingeblikte levensmiddelen werden verkocht en van dat fonds werden de uitgaven van rijst, verse groenten, vlees, vis en vruchten bekostigd. Toen het bataljon weer overgeplaatst werd en er kascontrole was, bleek er nog een overschot van ruim twaalfhonderd gulden te zijn. Er kwam een kribbige brief uit Batavia; dat bestond niet; er kon geen kas-overschot bestaan. Dat moest ogenblikkelijk in orde worden gemaakt. De adjudant-administrateur is nog wanhopig, hoe het straks nou moet.

Palembang was in de beginne zeer onrustig. Na een week van klinkende meningsverschillen lag de onruststoker echter op de knieën. Alles is er nu pais en vrede. Maar langs de rivier Moesi kan nog prauwen-vol ongerechtigheid de stad binnenkomen en daarom moet dag en nacht met boten gepatrouilleerd worden. Zo ontstond het vreemde corps: - Vaartuigendienst -. Ze begonnen met drie landingsvaartuigen, die ze van de Engelsen overnamen; van de zes motoren liep er één en dat was nog het kleinste mankement. Onder leiding van een Zeeuwsen schippersjongen en later met hulp van een monteur van de "Van Galen", maakten ze alles weer in orde. Er zaten kilo's modder in de zuigers en een grappig iemand had handenvol scherp metaalslijpsel in de carters gestopt. Maar het kwam voor elkaar; praktisch zonder gereedschappen, maar met een grote dosis lef. Met die drie boten voerden ze levensmiddelen en munitie naar de rivierdetachementen, patrouilleerden de Moesi op en af en voeren dwars door rood-wit gebied met de vlag in top. Toen kwamen er telegrammen; spoed, geheim en nog veel meer. Of er direct acht man naar Batavia kon om twee spiksplinternieuwe Higgins-patrouilleboten, kersvers uit Amerika, af te halen.

Toen ze in Batavia stonden wist niemand er iets van, maar na een week vonden ze plotseling de twee boten, blinkend in de zon en ruikend naar nieuwe verf. Ze kregen twee uren theorie hoe je moet varen; sloegen levensmiddelen in; verdeelden zich in twee groepen van vier en gingen varen. Ze waren niet zomaar soldaten; ze hadden alle acht iets met de zee te maken gehad; de commandant van een van de boten had het zelfs tot kelner aan boord van een oceaanstomer gebracht. Ze voeren zes-en-vijftig uren aaneen en legden driehonderdvijftig zeemijlen af. Beide kompassen hadden een geringe afwijking; ze hadden er over gepiekerd en uitgevonden dat ze door beurtelings drie uren voor op te varen, wel net op het punt zouden uitkomen dat ze hadden opgezocht. Er waren stukken, dat ze onderzeebootje speelden, want het was begin Januari en dan kan

het behoorlijk spoken in Straat Bangka. Ze spraken scheepstaal en noemden zoiets een jeetje-mineetje-zeetje. In zulk een miniatuur-storm raakte het stuurrad van een van de schepen los; ze zetten de helmstok op en voeren daarop verder tot het stuurrad weer vastzat. Ergens in... Straat Bangka staat een boom stomweg midden in zee. De boom staat op een puntige, hoge rif en is omgeven door enorme, blinde zandbanken, waar een vaargeul van vijf- tien meter diepte en honderd vijftig meter breedte doorheen voert. Deze vaargeul loopt eerst recht op de boom aan en buigt in een scherpe hoek af op hetzelfde ogenblik dat je de takken zowat kunt grijpen. Overdag peilen kleine schepen op die boom, maar uitgerekend kwamen zij natuurlijk midden in een pikdonkere nacht in dat levensgevaarlijke gebied. Op een gegeven ogenblik schreeuwde de uitkijk, dat hij vijf meter vooruit een boom zag. Ze namen de bocht royaal en waren niet eens verbaasd. Ze voeren voort; dag en nacht. In Muntok wreef de Marine de ogen uit. Wie en wat zijn jullie en waar komen jullie vandaan? - Soldaat zus en soldaat zo, soldaat die en die, we brengen twee schuiten van Batavia naar Palembang. - Jullie moeten ons niet belazeren... dreigde de Marine. En toen voeren ze verder. En brachten de twee Higginsboten veilig in Palembang. Ze werden ogenblikkelijk bij de gewaarschuwde maritieme autoriteiten ontboden en moesten uitleggen, hoe ze het in hemels- naam gelapt hadden om 's nachts door zó'n zee te varen. Ze schrokken zich dood. Is het dan zo link ? En daarna gingen ze slapen, want ze waren bèk-af; ze waren zes-en-vijftig uren lang doorlopend zeeziek geweest.

GEEST EN MOREEL III

In een grote, Sumatraanse stad, die nauwelijks van de Engelsen was overgenomen, wilden de jongens van de genie-verbindingsdienst het groots opzetten met een zendstation, waarmee ze de makkers in de voorste lijn prettige afleiding konden bezorgen. Het begon in een oude werkplaats aan het strand, met een gebrek aan alles en een oude vuilnishoop, waar ze van alles in vinden konden zoals een radio-toestelletje, dat ze uit een af gedankte tank sloopten. En het eindigde via het brigade-hoofdkwartier in het voormalige Loge-gebouw, waar de maats van de genie met verbijsterende voortvarendheid vier zend- masten hadden gebouwd. Alle eerste pogingen waren mislukkingen en de troep voor- aan werd al boos: - Of ze asjebliedt 's wilden uitscheije met de andere stations te storen - Maar ze gaven het niet op en opeens was er zo maar een spiksplinternieuwe 19-set radio, waarvan niemand snapte waar die vandaan kwam. Later kregen ze er op eerlijke wijze nog een bij, waarop ze naar hartelust konden experimenteren. Aan de hand van bereikte resultaten brachten ze steeds nieuwe veranderingen aan het goede toestel en ze begonnen met tweemaal per week een half uur nieuwsberichten uit te

zenden. De rest van de tijd was nodig om de accu's te herladen. Pogingen om met een piano de uitzendingen op te fleuren, mislukten totaal. Ze kregen een ambulancewagen te leen, waar ze het embleem van af brandden en met een beetje lef: Radiowagen Verbindingsdienst op schilderden. Ze hielden de uitzendingen door een handmicrofoontje, waarvan je de pal met de duim omlaag moest houden, zodat je op het laatst er bij stond te dansen van de krampen. Van een afgedankt hoofdstel, een stuk antennestaaf, een oud meterkastje en de kap van een straatlantaarn maakten ze toen een staande microfoon. Als ze een plechtigheid door de radio wilden verslaan, waren ze een dag te voren druk bezig draadleidingen uit te leggen door de bomen; daar reden ze dan de wagen onder, sloten de leidingen aan, staken de onhandelbare microfoon door een luikje en zeiden: Ga je gang maar.... Later leenden ze een oude grammofoon, waar ze een heuse pick-up van maakten en die ze verbonden met een versterker. . . Ze hadden wat oeroude platen en roestige naalden, die ze eerst bij-slepen. Hele uitzendingen moesten ze de schijf draaiende houden met een vinger, zodat elke argeloze luisteraar er buikpijn van kreeg. Maar ze zijn steeds maar door gegaan, stug en verbeterd tegen alle spotternijen in. Het is een stille strijd achter muren geweest, maar ze toverden het voor elkaar. En nu zenden ze driemaal per week uit; een aardig programma van nieuwsberichten, een Welfare-cabaretje van soldaten-artiesten en recitals van grammofoonplaten. Laat toch een week geleden de Inlichtingendienst komen opdraven met een in-beslag-genomen vlugschriftje van het TNI-hoofdkwartier te Fort de Koek, waarin het aan alle troepen-onderdelen verboden is te luisteren naar de uitzendingen van de U-brigade-radiodienst!

Toen Japan capituleerde, waren overal nog omvangrijke dumps met vliegtuigbommen. Vele terroristen kwamen in het bezit van bommen, die ze bewaarden tot de belandah-soldaten zouden komen om ze daarna in de wegdekken in te graven. Het merendeel van de bommen werd echter in de rivieren gesmeten en later even vrolijk door de terroristen weer opgevist. Toen onze troepen in Padang kwamen, vielen er vele slachtoffers op de konvooiwegen. Zelfs slopen de terroristen tot in de onmiddellijke nabijheid van het vliegveld, waar ze de bommen in de bomen bevestigden en lieten ontploffen als een vliegtuig op het punt stond te landen. Het dreunen van een detonerende bom werd tot een schrikkelijke obsessie. Maandenlang zijn de wegen en naaste omgeving dagelijks afgetest op landmijnen en bommen; grote hoeveelheden werden opgeruimd, maar de terroristen bleven doorgaan 's nachts de bommen uit de kali's te vissen. Een stafcompie lag aan zo'n rivier, waar honderden bommen in waren gedeponneerd. De rivier heet de Batang Arau en is een droom van pure jade, gevat in sprookjesachtige cassetten van

beboste heuvels. Varen op de Batang Arau zou een idylle kunnen zijn, maar het was bittere ernst. De jongens vonden en leenden boten, die vol scheuren en gaten zaten. Ze metselden de boten dicht en repareerden ze tot aardige sloepen compleet met zeil en riemen. Daarmee gingen ze de rivier op, vijf soldaten onder leiding van een gewezen rail-legger. Om beurten doken ze in het vier tot vijf meter diepe water en tastten de modderige bodem af; als ze een bom gelokaliseerd hadden, bond de duiker een touw om de vleugels en hesen ze met vereende krachten de gevaarten van zestig kilo naar boven. Op deze wijze borgen ze heel wat bommen, maar het was een zwaar en tijdrovend bedrijf, dat niet zonder gevaren was; daarbij kregen ze last van ogen en oren. Daarom leenden ze bij de Welfare-bibliotheek drie boeken van William Beebe, de vermaarde diepzee-onderzoeker en uitvinder van de diepzeeklok. Toen ze de boeken doorgelezen hadden, kenden ze het vak en maakten uit een oud benzineblik, een fietspomp en drie stukken luchtslang een duikerklok, die ze verzwaarden met zand- zakjes tot een gewicht van 30 kilo en waar ze twintig minuten en langer mee in zeven meter diep water konden zoeken naar bommen. Het apparaat werkte perfect; de controlemeter van de atmosferische druk was de waaier van dikke luchtballen, die opborrelde boven de plaats, waar de duiker bezig was. De man, die zwetend aan de pomp stond, legde het uit: Kunte goej' zien; aas d'r viel bubbeltjes zijn hettie loeft saat; zien je niks dan moete aaledonders hard poempe anders verzuupte. 't Vaal niet mee om 'm in 't lefe te houwe... En ze zijn nu aan de laatste bommen bezig. Aan zeilsloepen hadden ze nog niet voldoende. Ze zochten net zo lang in een berg oud roest, tot ze voldoende materiaal bij elkaar hadden voor een buitenboordmotor, die er dan ook kwam. En toen gingen ze zelfs buitengaats op de hoge, lange deining vol haaien. Ze noemden de boot toen "De Zucht" en schepten er zo over op, dat ze bij de kapitein geroepen werden. Luister 's mannen, we hebben een bom van honderd-zoveel kilo gevonden. Als' we dat ding nou 's met jullie Zucht op zee brachten en 'm daar lieten springen? Ze hadden altijd bij alle sterke verhalen verzuimd te vertellen, dat ze op hun tochten altijd en nooit vergeefs de roeispanten meebrachten, want die motor, zie je... Ze gingen dus de zee in. Het zou gebeuren bij een rotsig en steil eilandje, waar ze direct een hoekje zouden kunnen rondom in de dekking van het eilandje het klapje af te wachten. Ze vroegen aldoor of het vuurlont nou heus maar twee minuten tijd gaf om weg te komen. Natuurlijk, zei de argeloze kapitein, en dat is lang genoeg. Ze kwamen ter plaatse; hesen met inspanning van alle krachten de bom op de rand van de sloep, staken het lont aan en de zaak werd overboord gezet. Meteen gaf de man aan de motor vol gas. En meteen hield de motor op te ploffen en schoten de nekharen onweerstaanbaar de hoogte in. Laat de bom toch niet ontploffen!

OPMARS

Dit verhaal wil slechts een belevenis zijn. Zulk een opmars behoort niet tot de dagelijkse gebeurtenissen, maar er zijn vele van dergelijke gebeurtenissen geweest. Ge zult uit dit verhaal slechts iets begrijpen van datgene, waar Uw zoon en echtgenoot doorheen moeten. Als alle andere acties was deze opmars een dringende noodzaak. In de beruchte Porong-delta stonden duizenden hectaren rijstvelden en kampongs onder water. Onverantwoordelijke elementen hadden de sluizen aan gene zijde van de demarcatielijn opengezet en hele brokstukken uit de dijken opgeblazen. In niets-ontziende kracht was het water de delta binnengestroomd en richtte ontzettende verwoestingen aan. Als steeds bij dergelijke krankzinnige, onbegrijpelijke gebeurtenissen was weer de zoveel geplaagde, en doodmoede bevolking de dupe; velden en kampongs waren vernield, een verschrikkelijke hongersnood waarde als een spooksel over het land. Daarom moesten wij gaan. Ter wille van dit land en dit volk. Er bestond geen triomf van een overwinningsopmars, noch de roes van een glorie. Er was slechts een dringende noodzaak. Wij gingen naar de sluizencomplexen van Modjokerto.

- Stootpeloton voorwaarts! -

- Geluidloos komt de colonne in beweging. Bij het gedempte licht van een jeep kan ik nog net op mijn horloge zien hoe laat het is.

Maandagmorgen, 17 Maart 1947, vijf uur.

- Voorwaarts naar Modjokerto, zegt een Brenschutter opgewekt. Zijn helper is pessimistischer: Modjokerto zei't'ie! zet dat nou rap uit je gekke hoofd. Zulke vette happen daar zijn alleen de Mariniers op geabonneerd. Jan van de Landmacht mag alleen de vuile rommel wat aan kant bijvegen. Let 's op: vanavond lig jij weer rustig op je tampatje in Legoendi. Modjokerto! lauw kans, vader –

- Monden dicht, afstanden vergroten, wapens in aanslag - Van mond tot mond fluistert het bericht langs de colonne. Spanning.

Ergens murmelt een verbindingsman: - Hallo Hein, hallo Hein; hier is Jan. Geef je positie. Overrr... Door de koptelefoon kraakt Hein's positie binnen. Hij heeft het moeilijker; banjert met zijn compie van de weg door de sawahs. Ze zijn al achtergeraakt bij het stootpeloton, dat langs de hoofdweg oprukt. We kruipen dus maar langs de wegwand en wachten, tot Hein is bijgetrokken.

Wachten. Wachten betekent praten. Er heerst een opgewonden stemming over de punt-vijftiger, die we daarnet zonder een schot te lossen hebben buitgemaakt. Helemaal compleet, geladen en wel. In het bamboehuisje

daarnaast stonden half-leegegeeten bordjes met mais en suiker. Aan de wand hingen Japanse helmen en netten, die ze bij de TNI als ransel gebruiken. Op de weg inderhaast-uitgeschopte schoenen en sandalen. Op blote voeten schijn je harder weg te komen.

Beweeg langs de wegwand. Voorwaarts. Behoedzaam rukken wij op. Ze weten natuurlijk al lang, dat wij aankomen en je kunt nu elk ogenblik van alles verwachten. De zenuwen kriebelen onder de nekharen. De weg ligt vol versperringen. Tientallen omgekapt bomen, brede aarden wallen en vliegtuigbommen. Hier en daar steken zelfs de gele koppen nog boven de haastig-dichtgeworpen kuilen. Uitkijken naar trekkoorden en struikeldraden van booby-traps. En we zien almaar meer schoenen.

Aan de overkant van de weg zit moederziel alleen een jochie van een jaar of vier. Het huilt erbarmelijk in het wilde weg, als drukt de zorg van heel deze beroerde wereld op zijn magere schouderjes. Door de stille ochtend blaast zijn dun stemgeluid. Een stuk krantenpapier met een brok brood en kaas daarin wordt precies tussen zijn knietjes gegooid. Misschien had de soldaat dat nooit moeten doen, want meteen breekt de hel los. Vuur raast joelend over de open weg. Met nijldige, felle tikken slaan de kogelbundels in bomen en wegdek; dat is een zware mitrailleur; daartussen door kraken karabijn- en stenschoten. Het kind is opgehouden met huilen. Meteen is het peloton van de aardbodem weggevaagd; spoorloos heeft de aarde de soldaten opgeslokt. Als er even een vuurpauze is, licht ik het hoofd op. En staar naar het wonder. Vier meter van mij af zit het jochie en pulkt onverstoort kruimel na kruimel uit de boterham. Weer loeit het vuur over ons heen, maar ik moet blijven kijken naar dat jongetje. Later bedenk ik dat ik als een held dat dekselse kind had moeten wegslepen onder vol vuur. Maar ik blijf alleen maar kijken. Pal boven zijn hoofd kletst een hele strot vuur in de houten alarmtrom van het wachtershuisje, waar hij voor zit. Een paar meter verder op ratelt een bren; nog een eindje verder slingert een lichte mortier de granaten weg. Lanchesters en stenguns knetteren, maar het kind blijft eten. Vol overgave en tevreden. Als wij even later verder oprukken, zit het kind er nog. Het kijkt niet op of om. Het knabbelt zoet aan de korst en is ongedeerd. Ik wou dat ik een snoepje voor hem had. De opmarsweg is getekend door weggegooide schoenen en sandalen. Versperring na versperring; telkens stuiten wij op tegenstand. Hoe lang duurt dit nu al en waar was het begin? Waar zal het einde zijn? Weer een versperring; verderweg begint een bren te ratelen. En dan, opeens: Ziekenverpleger!! verbinding, verbinding ! Hospik! Verbinding, verbinding, waar blijft die vent nou? - De hospik rent gebukt naar voren. Wat ziet hij er uit. Kruijpende werkt hij iemand

van het wegdek af, sleept hem achter een muurtje. Het is de verbindingsman waar zo om geroepen werd. Hij ligt roerloos, een aangrijpend-onzijdig ding, net of hij er niets mee te maken heeft.

De hospik zegt volkomen overbodig: - Hij is dood - en dekt hem af met een tentzeiltje. Iemand anders koppelt de draagbare radioset reeds om. Hallo Hein, Hallo Hein, hier is Jan. Beroerd, wij hebben een dode en een gewonde. Stuur de sergeant-hospik naar voren. Wij gaan voorwaarts -. Het stootpeloton trekt weer verder. Achter ons looppast iemand. De sergeant-ziekenverpleger.

Voor Perning lopen wij vast in artillerievuur. Dan komen de Fireflies in actie. Ze scheuren uit de hemel te voorschijn; loeiend brullen hun motoren als ze laag over de boomkruinen scheren op zoek naar de batterij. De stukken moeten goed gecamoufleerd zijn; het wachten duurt lang. Niets is zo funest voor de zenuwen, als werkeloos te moeten afwachten onder artillerievuur.

Ik ga naar de gewonde kijken. Ze hebben hem op een brancard in een huis gelegd, bezijden de weg. Een sigaret in de mond, hij luistert naar het barsten van de granaten. Hoe is 't er mee?

– Best, geef ze meteen van mij op d'r flikker –

Hij kauwt op de sigaret en wendt het gezicht af.

Buiten gieren de granaten. Nu van beide kanten; daar tussen door hamert telkens het doffe “doedoedoedoek” van de mitrailleurs van de Fireflies. Bij elke artilleriesalvo drukken wij ons plat tegen de grond. In elke kuil liggen een paar soldaten, langs de wegberm liggen een hele ris doodstil achter elkaar. Eindelijk resultaat: een doffe dreun, een zwarte rookkolom die uitwaaiert boven de boomgroepen. De batterij zwijgt. In onze opluchting zouden wij de vliegers ó de hand willen drukken. Eerst later horen wij dat de artilleriebezetting zelf de bunker heeft opgeblazen en met het stuk er van door is gegaan. Weer een rijtje schoenen op de weg.

- Hallo Jan, Hallo Jan, Jan voorwaarts -

Wij gaan weer voorwaarts.

Als wij de suikeronderneming Perning binnenrukken, staan de andere compagnieën er al. Die zijn over de open sawahs gegaan; ze hebben gebaggerd en zijn uitgegleden, soms hebben ze tot de nek in de smurrie gelegen, herhaaldelijk dekking zoekend tegen hevig vuur. Maar ze zijn ons voorgekomen. We hebben even tijd voor: - Ha die Kees en ha, die Jan, zo, leef jij ook nog? - en dan gaat het regenen. Het is niet zo heel erg, wij zijn toch al doornat. Van sawahmodder en zweet. Wij voelen ons onbeschrijflijk smerig.

Een treurige infanterist uit een net gezin vraagt: Heb de fourier wat vlekkewater voor me bloessie?

Met z'n drieën hebben wij broederlijk de stoep gedeeld van het huis, waar inderhaast de commandopost is opgeslagen. Als de tweede compie voorbij komt sjokken, begint mijn buurman onbedaarlijk te hinniken. En prompt staat een vieze gewerschutter stil en schraapt verheugd zijn "voorbeen" door de modder. Da's me beste vriendje, grinnikt mijn buurman. Een ander zegt dáág! met 't handje, maar wij doen het zo - Ik knik vermoeid van ja en doe of ik het begrijp. Ik ben altijd zo'n beetje huiverig geweest van paarden.

De "sterren", die in het veld gewoon Ad, Hein, Dries, Ton en zo heten, zitten druk te beraadslagen over hun veldkaarten. De verbindingsmannen geven eindeloze verhalen weg; ze kletsen zo maar tegen de loodgrijze hemel en het gekke is dat ze nog antwoord krijgen ook.

Jan de blubberkruiper zit nu genoeglijk uit te blazen en is direct bereid het leven niet meer zo saggerijng te vinden. De huisjes zitten stampvol soldaten, die dampen van modder en zweet. In een klein etensstalletje zit een hele sectie gewrongen. Er slentert iemand naderbij, het hele gezicht glanzend van hoopvolle verwachtingen. Hebbe al wat te koop, Kees? Nee buurman, je mot nog een pietsie geduld houwe, het is met de aanvoer weer niks gedaon. Die rot-militeere schijne weer bezig te zijn fandaog. Nouw schijne ze de kemissie-gernaol ook al van de sokke te hebbe gekletst, maar wij zitte met de gebakke pere. Geen centje te verdiene. Ik zal d'r 's naor de Waorheid schraafe –

Verzamelen!

Daar gaat 'ie weer. Goedgemutst kankert de troep of ze een fesoendelijk Kristenmens nouw geen ogenblikkie asem gunnen. Wij gaan kijken hoe het buiten Perring staat. Het is helemaal niet lekker buiten Perring en wij duiken meteen een paar huisjes in. Als je even je neus buiten de deur steekt heb je hem meteen vol lood. En regenen. Uit mijn borstzak stroomt een beekje. Dat is aftreksel van mijn laatste peloppor-players, heel jammer, want nu heb ik niets meer te roken. En daar lig je dan. Ga je iets naar rechts dan maak je goede kans op het Marine hospitaal. Kruip je naar links dan moet je eerst je zwemvliezen uitslaan. Blijven liggen dus en naar de grond kijken. Ik lig samen met een soldaat. Als we achter die dikke boom gaan liggen kunnen we terug knallen. Om beurten stuiven wij naar de boom. En kunnen evenmin zien, waar de schoten vandaan komen. Verrekt, piekert de soldaat hardop, dit is nou, wat ik

zelf gewild heb, daar heb ik potdorie vrijwillig mijn poot voor gezet. Recht en veiligheid! in Holland zitten ze met grote treurogen naar het lege kolenhok te loeren en ik lig hier zo'n beetje. te mandiën in de goot of het niks is.

Het feest heeft een uur geduurd en dan is het donker. Wij baggeren door donker en regen terug naar Pening. In de suikerfabriek staan de veldbedden gereed. Aardige jongens, die TNI-soldaten, die hebben ze voor ons achtergelaten. Met schoenen en sandalen. Je leert veel in een suikerfabriek. Zelfs dat Meat-and-Kidney-pudding met kaakjes waar we zo langzamerhand al genoeg van hebben - toch lekker smaakt. We krijgen één blikje en zes kaakjes met zijn vieren. We gaan slapen in onze drijfnatte kleren. En worden de volgende ochtend droog wakker. En zo is het als vanzelf Dinsdagmorgen geworden. Volgend marsdoel: Djetis. Daar liggen een paar bruggen, dat kan groot bal met vuurwerk worden. Maar niets daarvan: de heren zijn verdwenen. Wij merken het pas, als wij voor Djetis liggen. Wij hebben eerst urenlang door natte sawahs en verregende kampongs moeten trekken, zorgvuldig de hoofdweg vermijgend.

De grote stilte en ogenschijnlijke rust maken ons argwanend. Als wij in het gezicht van de bruggen liggen, geeft eerst de KNIL-artillerie een rondje scherpschieten weg. De waarnemers, die de hele weg met ons zijn meegebanjerd, staan even tegen hun radiosets te praten en plotseling ruisen de granaten al over ons heen. We hadden ze niet beter met de hand kunnen neerleggen. Vier op het ene bruggenhoofd, vier op het andere. Wat dreunt dat! De mortierschutter, die met open mond heeft zitten staren, klapt de kaken dicht, slikt even en geeft zijn helper een knipoog: - As een scheermes, Jan - Een paar minuten later stromen ze als mieren over de bruggen. Een Nederlandse vlag begint op een van de twee bruggen te waaien. De luitenant staat er als een klein kind naar te kijken. Ik zal barsten als ik weet, waar ze die nou weer zo gauw vandaan hebben gehaald. Rust. Op alle toegangswegen een paar man op wacht. De rest gaat voor zichzelf zorgen. Baden en een beetje kletsen. De soldaat kan eindeloos kletsen en vervalgt graag in diepzinnige beschouwingen, waar hij zelf niets van snapt. - Wat doen die Vuurvliegjes 't weer lekker vandaag, hè? Geen minuut laten ze je alleen, ze zitten almaar boven je kop. Hejje die auto's gezien? Allemaal Engelse drietonners, finaal in prak geschoten. Dat zijn zeker die karren die wij met onze stomme harses een tijdje geleden aan de republiek hebben gegeven om de geïnterneerden uit het binnenland te vervoeren en om rijst te halen. Snap jij d'r nou wat van, Kale? En opeens zit iedereen te eten. Het is een slechte dag voor de kippenstand van Djetis. De jongens hebben een hele pluimveeverzameling gevonden in een markas

(hoofdkwartier van de TNI). Het is allemaal geluidloos in zijn werk gegaan, maar het smaakt best en de boutjes kraken tussen de kiezen.

Het blonde korporaaltje van de vierde compie heeft een bak vol suiker gevonden. Ze zijn er zo gek mee, dat ze de kippenboutjes in de suiker dopen en zich het hele gezicht vol smeren. De buik- riemen spannen. Lekker joh! En dan komt het bevel: Oprukken naar Modjokerto. In één stoot door.

Dat hoeft er helemaal niet bij. Jan van de Landmacht knijpt zich eerst in de arm, knippert met de ogen en dan houdt niets of niemand hem meer tegen. Het laatste eindje gaat zonder een centje pijn. Er vallen nog twee of drie schoten, maar ze kunnen zelfs de vizierstand niet eens meer bijhouden op de vluchtende bende.

Dan staan ze bij de enorme sluizencomplexen van Mlirip. De sluizen!! De Mariniers zijn daar al; die zijn van de andere kant opgerukt, hebben de hele weg in hun kolossale tanks gereden.

- Hallo Puppes, ook al in de stad? –

Nog een kleine ruk en dan is het gebeurd, maar eerst komt er een regenbui. Mij verlakken ze niet meer. Ik heb van de TNI een regenjas geleend, die hadden ze speciaal voor mij achtergelaten op de brug bij Djetis. Hij is wel een beetje nauw en er zitten geen knopen aan, maar als je hem achterstevoren aantrekt, blijf je aardig droog.

Over de ontvangst niet te klagen. Er staan ledikanten met matrassen in Modjokerto. Het water stroomt uit de douches in de badkamers. Een aartsengel bazuïnt rond: Jullie kenne een tinnetje sigarette de man halen, manne! En als er dan iemand nog durft vragen: Nou nog pst! rijdt meteen in regen en modderspatten een onooglijke truck binnen met postzakken. Wij slenteren nog wat rond voor het helemaal donker wordt. - Kijk-kijk, - zegt een chauffeur van een Marinierstruck, de heren Landmacht lopen al te passagieren. Passagieren? man, we sterven van de honger, jokken we een beetje.

En laat “een” chauffeur van “een Mariniers-truck” nou net DE chauffeur van DE fouragetruck der Mariniers zijn!

- Pak an, jongens! -

THUISFRONT

"Thuisfront" is tot een begrip moeten worden. Daar zijn vele redenen voor en het past ons niet, te wijzen naar andere landen, waar het hele volk als één man achter de soldaat te velde stond. Deze landen voerden een totale oorlog; het hele volk was er bij betrokken omdat miljoenen zonen uit alle lagen en klassen ellende leden, streden en stierven; omdat elk bedrijf, elke fabriek, elke dienst ingesteld was op hoogste oorlogsproductiviteit ten bate van het ene en algemene doel: de oorlog winnen of ten onder gaan. In ons land, dat oorlogsmoe zich te voorschijn sleepte uit vijf jaren bezettingstijd, bestond niet genoeg belangstelling voor het probleem Indië. De oude fout, die zich duizendvoudig wreekte in deze crisistijd. Nooit had Nederland te voren voldoende aandacht besteed aan de voorlichting over zijn Overzeese gebiedsdelen; nooit werd het volk intensief gemoeid in wat reilde en zeilde overzee. Het bleef bij de verhalen over hitte, muskieten, slangen en bruine vrouwen waar je voor op moest passen; het bleef bij de aardrijkskunde dat Batavia de hoofdstad was en er koffie en suiker vandaan kwamen; bij de geschiedenisles over de V.O.C. en Jan Pieterszoon Coen; bij het onsje notenmuskaat hij de kruidenier en het weinig bezochte Koloniaal Instituut te Amsterdam. Het volle gewicht van de terugslag viel op het handvol avontuurlijke oorlogsvrijwilligers, dat met de rug tegen de muur verbeterd vocht om er nog iets van te redden. Nederland begreep er niets van.

Slechts een kleine klik begon zich intensief te bemoeien met de gang van zaken; er vielen woorden als 'moordenaars', toen het doordrong, dat zij, die kreupel- en wondgeschoten van boord werden gedragen, weerloos waren; laffe kalkers schreven smerige lastertaal op pakketten lectuur die voor de troep overzee bestemd waren.

Het overgrote deel van ons volk haalde de schouders op en zei: Wat koop je er voor? Terwijl dagelijks de patrouilles in hitte en modder voortzwoegden, langs de konvooi-wegen piepjonge chauffeurs een epos schreven, een jongen stierf, en een heel volk in ellende dreigde ten onder te gaan, verscheen in een krant een artikel van een halve kolom over een juffrouw, die bij het naar bed gaan haar kleine teen verstuikte en in het ziekenhuis moest worden opgenomen.

Tot langzamerhand een weinig begrip begon door te dringen; er kwamen gesneuveldenlijsten in de kranten; soldaten schreven brieven; bladen namen reportages en foto's op. Niemand in Nederland wilde geloven in een oorlog.

Maar een bekende Nederlandse journalist, die zes maanden bij de troep rondzwierf, schreef in zijn afscheidsartikel: Voor zover er hier sprake is van 'oorlog', was het de miserabelste, meest halfslachtige, meest eindeloze en meest geestdodende sluip- schuttersoorlog waarvan ik hoorde. Zelden ook waren de acties meer gerechtvaardigd en zelden ontmoetten zij, die ze met zoveel zelfbeheersing uitvoerden, bij een deel der natie zoveel ondank en wanbegrip.

En toen eenmaal de vonk in de pan was geslagen, wakkerde het vuur tot een brand uit. Kijvende stemmen werden gehoord en het typisch democratische Nederland stond weer op de kop. Eenmaal zei mij een soldaat: - Toen wij in Nederland een negatief doel voorstonden, het wegwerken van de Mof, was ons volk één. Nu wij voor een positief doel staan, een opbouwende taak, zijn wij weer in honderd kampen verdeeld.

Meer troepen kwamen. Onafgebroken voeren troepen- transportschepen af en aan; steeds meer troepen en materiaal werden gedebarcaderd in de Indische havensteden. In brede lagen werd ons volk tegen wil en dank betrokken bij het gebeuren, omdat steeds meer Nederlandse jongens de gevlekte overall aantrokken en het vechtpetje achter op het hoofd plakten. De soldaat vaart er steeds beter bij. Men begint belang in hem te stellen. Bladen en tijdschriften publiceren regelmatig artikelen en foto's van het leven van de soldaat. Want dit is het, wat het Nederlandse volk dient te begrijpen: deze crisis wordt afgewerkt door de simpelste van zijn zonen. De doodgewone soldaat, die verre buiten het gekrakeel, verre van alle gemak en normale levensverhoudingen zijn werk doet, zijn vermoeienissen ten dele wegslaapt in een onooglijke bamboe hut en zich somtijds opvreet van heimwee naar enig begrip.

In Nederland zijn verenigingen ontstaan, die het belang van de soldaat voorstaan. Voor het merendeel ontstonden deze verenigingen uit particulier initiatief. Zoals de Band Nederland-Indië, het Katholiek Thuisfront, het Protestants Interkerkelijk Thuisfront e.a., die regelmatig bijeenkomsten houden, lezingen en filmvoorstellingen over Indië en het leven van de soldaten arrangeren en nauwe betrekkingen aanhouden met de troep in Indië. Er zijn stedelijke verenigingen en studentenkorpsen, die bataljons "adopter". Er is de NIWIN, die inzamelingen houdt voor de aankoop van radio's, lectuur, kantinevagnen en film-apparaten voor de troep, die Kerstpakketten verzorgt en wat al niet meer. Niemand wil bij de ander achterblijven, een ware rage is in Nederland ontstaan om steeds meer, steeds beter de soldaat, de landszoon te verzorgen. Ons Nederland is een waarlijk "thuisfront" geworden, dat onze

zieken en gewonden luisterrijk verwelkomt als zij van het hospitaalschip worden afge- dragen; dat ons voorziet van alles wat wij nodig hebben, dat begrip toont en medeleven. Wij willen niet zeggen: eindelijk en ten leste. Alle omstandigheden hebben in het verleden tegengewerkt; niet ons volk droeg de schuld van maandenlang wanbegrip en ondank, van lauwe onverschilligheid en gesmijt met modder. Wij zijn slechts dankbaar dat het nu beter is en staan sterker dan ooit te voren. Maandenlang, een vol jaar, hebben wij alleen gestaan en wij hebben doorgezet, omdat wij wisten dat alles, wat wij deden, goed was en rechtvaardig. Nu ons volk toont, dat het dit begrepen heeft en daarom achter ons gaat staan, zal alles goedkomen.

NIWIN-pakketten! Een golf van blijdschap sloeg over het leger, toen de tienduizenden Kerstmis-pakketten kwamen. De pakketten gingen overal heen, buitengewesten en vooruitgeschoven posten hadden de eerste prioriteit; kustvaartuigen en vliegtuigen werden ingelast, opdat elke soldaat, of hij geboren was in Haroekoe of Broek-in-Waterland, dit bewijs van medeleven van het thuisfront op tijd zou ontvangen. Talloze dankbrieven werden door opgetogen soldaten geschreven, het kon niet op. Met deze ene geste was meteen de kloof overbrugd. Een eenzame post, ergens in een uitgestorven en beruchte buurt, kreeg via de verbindingdienst een seintje van het bataljonshoofdkwartier: - Jonges! d'r is een lading kerstpakkétten voor jullie hier! - Het was eerste Kerstdag, vier uur 'smiddags; de commandant knikte: Ga je gang maar! - en een truck raasde al op twee wielen de poort uit. De chauffeur en zijn maat, beiden gewapend en bleek van opwinding.

Kerstpakketten uit Nederland! Anderhalf uur reden zij over de slechte, eenzame weg tussen de steile, begroeide heuvels.

Op de bataljonspost lagen de pakketten gereed; een kwartier later stooft de truck alweer weg met twee juichende soldaten en de laadbak vol pakketjes met feestelijke hulst-plakkaatjes. Halverwege liepen ze in de hinderlaag. Een regen van grote stenen hagelde in de cabine, pal bij een scherpe bocht toen de chauffeur moest afremmen. Meteen zaten de sloebers boven op de wagen. De soldaten grepen naar hun wapens maar het was te laat. Kapmessen suidden neer. Toen stooft een tweede truck te voorschijn; niemand wist waar die vandaan kwam; de kloppende bende bij de overvallen truck en de pasgekomen ploeg waren alle even verbaasd. Maar toen renden de terroristen reeds haar alle kanten weg, kregen enkele kogels na en de twee soldaten wisten zich het zweet van het voorhoofd. Herinnerden zich plotseling weer de pakketten en gingen er in reuze vaart vandoor. Pas nadat de fourier alle pakketten in

ontvangst had genomen te midden van een opgewonden troep, lieten ze zich door de hospik meesleuren om de wonden te laten behandelen. Dat betekent het simpele bewijs van medeleven voor de soldaat.

Kerstmis is een feest van verrassingen geweest.

In Palembang vierde de troep juist feest met zeventig weeskindertjes in het Charitas-ziekenhuis, toen de grote vechtpartij begon. Zij kregen hun chocolademelk en oliebollen van de zusters, terwijl ze achter de mitrailleurs lagen te schieten. In andere posten werden soldaten van de geïmproviseerde kerstbomen weggehaald voor een plotselinge patrouille of alarm. En dan waren er de verrassingen van de kerstpakketjes. Vele schoolverenigingen hadden namelijk het initiatief genomen, om de kinderen pakketjes te laten klaarmaken met een gewicht van.

1 kilo en een ingesloten brief aan de onbekende soldaat. Een kapitein, vader van drie kinderen, maakte zijn pakketje open en vond er een boek in: In de wouden der Germanen en een briefje van een elfjarig jongetje, dat begon met: "Beste vriend".

Er was een reus van een Brabantse jongen van de nieuwe divisie, die de eerste Kerstdag plotseling moest uitrukken met zijn peloton. Die dag vuurde hij voor het eerst met zijn bren op levende doelwitten en twee centimeters van zijn onbeschermd hoofd was een mitrailleurbundel in de takken geslagen. Doordat van zweet en modder en opgewonden van de vuurdoop, kwam hij het bivak binnen; een makker schreeuwde hem toe: Hé Bulldozer, d'r ligt een kerstpakketje op je krib! - De reus was de barak reeds binnengestormd, bekeek glimmend van plezier het pakje met "Hartelijke groeten en Zalig Kerstfeest van de Gereformeerde Jongensschool te daar-en-daar". Terwijl hij het papier wegscheurde, schepte hij nog tegen zijn slapie op: - Joh, ik dacht heus dattik 'r geweest was - en toen haalde hij een boek te voorschijn. En staarde in plotselinge sprakeloosheid naar de titel: Wilt Gij ook naar de Hemel?

Thuisfront

In alle mogelijke vormen openbaart zich thans dit begrip, maar geen schakel in de band tussen de soldaat overzee en het volk is zo sterk als de brief. In een brief van thuis liggen het moreel en de gevechtswaarde van de soldaat, zijn verdriet en machteloze woede, de vreugde en warmte van zijn hart. Thuisfront kan de soldaat maken en breken met een brief. Hij verdrinkt zijn laatste cent als de verloving is verbroken; en teert weken op een hartelijke, lieve brief van de

vrouw, waar het zoontje in onhandige hanepoten iets onder geschreven heeft. Brieven van thuis...

Op Nieuwjaarsochtend kreeg de ingesloten stad Padang bericht, dat er een schip met post was binnengelopen. De weg naar Emmahaven is heerlijk gehavend, maar al te vaak ondermijnd en stond toentertijd nog berucht onder de naam van „dodenrit". Op deze eerste dag van het jaar reed er geen gewapend konvooi naar Koninginnebaai; maar de troepen stonden al op de kop van de zenuwen. Na weken eindelijk post. Vrijwilligers meldden zich: infanteristen, genisten, verbindingsmensen. Er was juist voor de kok in de keuken geblazen. Een chauffeur rende de barak uit met zijn mess-tin in de hand, drong langs de rij wachtenden naar voren: - Jongens, mag ik even voorgaan? Ik moet de postwagen rijden - Iedereen ging opzij ; toen hij bij de kok stond, doodde hem de kogel van een sluipschutter.

Twee trucks reden weg. Na uren keerden zij onder het stof en gehavend terug. Een opgewonden troep stond hen op te wachten: Gooi op, die postzakken! Maar eerst moesten twee doden uitgeladen worden. Het was Nieuwjaarsdag 1947 en er waren brieven voor hen bij.

AAN U, DIE DIT BOEK VAN de SOLDAAT OVERZEE GELEZEN HEBT

Dit boek is met chauvinisme geschreven, omdat ik bewust trots ben op mijn Nederlanderschap van de eerste dag af, dat ik tussen Nederlandse soldaten ons land verliet om naar Indië te gaan. Indien gij de soldaat van zo nabij gekend had, zoudt gij dit begrijpen en weten, dat het Nederlanderschap een voorrecht kan zijn en een roeping. Nog veel meer had ik U willen vertellen van de besten Uwer landszonen. Over hun vreugden en hun lachen, over hun sterke, mannelijke geest en moreel, hun voorposten en konvooiwegen. Maar voor alles had ik U zo veel meer willen vertellen van hun noden en zorgen, hun eenzaamheid en voortdurend vechten tegen deprimerende desillusies; van hoe zij soms verlangen kunnen naar huis, hoe moe zij soms zijn, van hoe zij vechten en opbouwen en sterven. Maar misschien kent gij hen voldoende uit deze bladzijden.

Straks zullen Uw echtgenoten en zonen, Uw vaders en broers, verloofden en vrienden, terugkeren uit dit land. Ge zult hen anders terugkrijgen dan toen zij gingen. Moge gij toch begrijpen, dat als die blijde dag daar zal zijn, dat de blijdschap om zijn behouden terugkeer, de open armen van een hartelijk welkom-thuis, niet voldoende zijn. Ze betekenen héél veel voor hem, want

vaak is hij ondraaglijk eenzaam geweest. Maar nog veel meer zal voor hem het BEGRIP betekenen. Hij heeft maanden- en jarenlang onder de primitiefste omstandigheden geleefd; heb geduld als hij toevallig wat as morst op het tapijt van Uw mooie kamer. Te velde zeiden ze soms: Gooi maar op de grond; de grond is de asbak en als de asbak vol is verhuizen wij.

Hij heeft indrukwekkende natuurgezichten gezien; hij weet hoe vorstelijk het ruisende bamboebos in het ravijn kan zijn en hoe hoog de sterrenluchten van de tropennacht; hij heeft eilanden en mensen gezien, waar hij nooit van gedroomd heeft en de horizon lag heel ver en blauw voor hem. Heb geduld, als hij op een avond rusteloos door de huiskamer loopt en afwezig foutieve antwoorden geeft op Uw vragen. Hij heeft de rode lijn gezien die recht naar een doel liep en is alleen die lijn gevolgd zonder op of om te zien. Het kleine nam hij in het voorbijgaan mee, omdat het er noodzakelijkerwijs bij hoorde, maar hij heeft het ook nooit anders dan een bijkomstigheid gezien en is stug door gelopen naar dat grote doel. Heb geduld, indien hij zich geïrriteerd voordoet als hij een paar oude maats verwacht en gij nog de laatste hand legt aan het wegvegen van een stofpluisje, het rechte trekken van een kleedje op de schoorsteenmantel of het verschikken van een vaasje. Bij hem gaat het om het weerzien met de maats en hij weet ook dat het stofpluisje, het scheefliggende kleedje en de vaas hen niet zullen storen. - Hij is maanden - en jarenlang opgetrokken met een stel makkers zoals hij ze nergens ter wereld meer vinden zal. Hij voelde zich veilig en geborgen tussen hen; zij kenden elkaar door en door en koesterden een mannelijke genegenheid voor elkaar. Samen zijn ze tegen de moeilijkheden in getornd en ze hebben ijzer met de blote knuisten gebroken. Ze zijn samen eenzaam geweest; ze hebben naast elkaar in het vuur gelegen en waren niet bang, omdat ze van elkaar wisten, dat de een nooit de ander in de steek zou laten. Ze kennen de foto's van elkaars vrouwen en kinderen, zoals ze weten, dat de jongste van de luit zijn tweede tandje kreeg toen de luit-zelf in het hospitaal lag; heb geduld, als U wel eens het idee krijgt, dat hij te veel aandacht besteedt aan zijn oude maats Rauwe en Walrus. Soms krabt hij zich wel eens over het hoofd en vraagt zich af, of hij ooit wel weer wennen zal in de geordende maatschappij van schoongeboende stoepjes en de tredgang naar fabriek of kantoor. Wees niet ongerust; hij zal de weg terug vinden; hij heeft er dagen- en nachtenlang naar liggen snakken en al zal hij in de beginne onwennig staan in de oude omgeving waarin het leven af getimed is en teruggevoerd naar normaler banen, Uw begrip en het vertrouwde, constructieve werk dat hem wacht, zullen hem zichzelf doen terug vinden. Hij zal alleen, diep in zich, anders blijven. Doelbewuster, met een grote levenservaring en mensenkennis, welbewust van wat hij gedaan heeft voor de

toekomst van zijn kinderen en de kinderen van Indonesië. Als hij daarom straks van boord stapt in een Nederlandse haven, vergeet dan één ogenblik dat gij nuchterheid en stijfheid verplicht zijt aan Uw Nederlandschap. Kijk hem aan en zeg, zoals ik aan het eind van dit boek in zijn eigen taal zeg:

- Geluk straks, Pisangschuiver en Sawahkruiper, en dankjewel -

De vooraf gaande tekst werd geschreven in de tijd, dat de soldaat overzee zich met groeiende onrust bleef verbijten aan zijn kant van een demarcatielijn, waarachter hij grove willekeur en de diepste, mensonterende ellende wist. Sedertdien kwam de 21ste Juli en daarmee de politieke actie. De hiernavolgende foto's werden tijdens deze acties opgenomen.

Thans heeft de soldaat overzee nieuwe demarcatielijnen. Zijn hart weet de oplossing. Maar zij, wier harten deze ellende nooit ontmoetten, beraadslagen nog.